

ТЕРИТОРІЯ ІНКЛЮЗІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Методичний посібник для батьків,
педагогічних працівників та фахівців
соціально-психологічної сфери супроводу дітей
дошкільного та молодшого шкільного віку
в інклюзивному середовищі*

*Друкується за ухвалою вченої ради Ізмаїльського державного
гуманітарного університету
(Протокол № 3 від 17 листопада 2023)*

Територія інклюзії дошкільної та початкової освіти :
методичний посібник для батьків, педагогічних
працівників та фахівців соціально-психологічної сфери
супроводу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку
в інклюзивному середовищі / В. П. Стойкова, Н. В. Кічук, Т.
М. Лесіна, А. В. Кічук, Д. Г. Іванова, В. К. Звекова, А. С. Шевчук,
О. А. Бухнієва, І. В. Сараєва, Ю. І. Сич, С. М. Звекова. Ізмаїл:
РВВ ІДГУ, 2023. 208 с.

Методичний посібник розроблений в рамках проекту «Реабілітація
дітей та молоді з особливими освітніми потребами: організація
реабілітаційного центру при педагогічному факультеті Ізмаїльського
державного гуманітарного університету (Одеська область, Україна)»

*Стойкова Валентина Пилипівна, голова правління БФ
«Агенція розвитку та інвестицій південного регіону» – керівниця
авторського колективу*

Авторський колектив:

*Баштавенко Оксана Анатоліївна, кандидат біологічних
наук, доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я
людини*

*Бухнієва Олена Анатоліївна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтва*

*Жоха Светлана Петрівна, викладач кафедри загальної та
практичної психології Ізмаїльського державного гуманітарного
університету.*

*Звекова Вікторія Корніївна, кандидат педагогічних наук,
доцентка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

*Звекова Світлана Миколаївна, викладач кафедри загальної
педагогіки і спеціальної освіти, аспірантка Ізмаїльського
державного гуманітарного університету*

*Іванова Дора Георгіївна, кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного університету;*

*Кічук Надія Василівна, докторка педагогічних наук,
професорка кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного університету;*

Кічук Антоніна Валеріївна, кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри загальної та практичної психології

Лесіна Тетяна Миколаївна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного університету;

Радовенчик Анастасія Ігорівна, аспірант кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини

Сараєва Ірина Володимирівна, викладачка кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного університету;

Сич Юлія Іванівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного університету;

Станєва Світлана Василівна, викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Шевчук Антоніна Семенівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного університету.

Рецензенти:

Кіліченко Оксана Іванівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Замашкіна Ольга Дмитрівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри права і соціальної роботи Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

Дамер Вероніка Миколаївна – директорка Комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок № 33 «Теремок» (м. Ізмаїл)

© Стойкова В. П., Кічук Н. В., Лесіна Т. М.,
Кічук А. В., Іванова Д. Г., Звекова В. К.,
Шевчук А. С., Бухнієва О. А., Сараєва І. В.,
Сич Ю. І., Звекова С. М., 2023

© Ізмаїльський державний
гуманітарний університет, 2023

ЗМІСТ

Вступне слово	5
<i>Кічук Надія</i> . Індекс інклюзії: особливості сучасної дитини дошкільного та молодшого шкільного віку	7
<i>Іванова Дора</i> . Домінанти раннього розвитку дитини: вектор інклюзії	15
<i>Шевчук Антоніна</i> . Залучати до хореографії з дошкільного дитинства	39
<i>Сараєва Ірина</i> . Організація ігрової діяльності дітей в інклюзивному просторі закладу дошкільної освіти: методична скринька	70
<i>Сич Юлія</i> . Соціалізація молодших школярів у сучасному освітньому просторі в умовах інклюзивного навчання	96
<i>Бухнієва Олена</i> . Музична терапія у корекційній роботі з дітьми	111
<i>Радовенчик Анастасія</i> . Проблеми зі спілкуванням? Шкільна дезадаптованість... Що порадити батькам?	128
<i>Станева Світлана</i> . Соціалізація та адаптація дітей	139
<i>Кічук Антоніна</i> . Вдосконалюючи територію інклюзії: поради психолога	142
<i>Жоха Светлана</i> . Турбота про себе – єдиний спосіб забезпечити можливість подбати про інших	150
<i>Баштовенко Оксана</i> . Лікувальна фізична культура в умовах інклюзивного освітнього простору	155
<i>Ганчева Кристина</i> . У дитини деформація стопи – що робити?	163
<i>Звєкова Вікторія</i> . Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами	173
<i>Звєкова Світлана</i> . Комп'ютерні ігри як засіб навчання дітей з особливими потребами	186
Заклучення	204

ВСТУПНЕ СЛОВО

Методичний посібник «Теорія інклюзії дошкільної та початкової освіти» підготований до друку в рамках проєкту «Реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: організація реабілітаційного центру при педагогічному факультеті Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеська область, Україна)».

Головною метою проєкту є надання дітям з особливими освітніми потребами півдня Одеської області можливості всебічного розвитку та активного соціального життя і інтеграції до суспільства через створення Центру комплексної реабілітації у місті Ізмаїл (далі Центр) на базі педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Функціями Центру є проведення комплексу заходів щодо ранньої соціальної, психологічної, психолого-педагогічної реабілітації; проведення комплексної онлайн та офлайн психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами, надання їм психолого-педагогічних послуг та забезпечення їх системним кваліфікованим супроводом; підготовка батьків або законних представників осіб до продовження (у разі потреби) реабілітаційних заходів поза Центром.

У цьому посібнику представлені науково-методичні орієнтири розвитку дошкільної та початкової освіти, методичні рекомендації педагогічним працівникам, фахівцям соціально-психологічної сфери, батькам щодо супроводу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в інклюзивному середовищі.

Проєкт «Реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: організація реабілітаційного центру при педагогічному факультеті Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеська область, Україна)» виконується Благодійним фондом «Агенція розвитку та інвестицій південного регіону» у партнерстві з ChildFund Deutschland (Німеччина) за фінансової підтримки BadenWuerttemberg Stiftung у рамках програми фінансування Perspektive Donau. Партнером проєкту в Україні є Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

ChildFund Deutschland e. V. – це організація із захисту дітей, яка працює над покращенням майбутніх можливостей потребуючих допомоги дітей, їхніх сімей та всього оточення в міжнародному масштабі з 1978 року. Організація ініціює та підтримує проекти співробітництва в галузі розвитку, тимчасову та гуманітарну допомогу в понад 30 країнах. ChildFund Deutschland e.V. є членом ChildFund Alliance, міжнародної мережі з 11 організацій захисту дітей, а також Асоціації німецьких неурядових організацій розвитку та гуманітарної допомоги (VENRO). Починаючи з 1995 року, Німецький Центральний Інститут Соціальних Питань (DZI) безперервно нагороджує організацію захисту дітей Знаком пожертвувань. Проекти допомоги та розвитку ChildFund Deutschland e.V. в основному фінансуються за рахунок приватних пожертвувань та спонсорства. Проте серед спонсорів також є державні донори, такі як Міністерство закордонних справ Німеччини, Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини чи ЄС, а також німецькі та європейські фонди.

Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію ChildFund Deutschland (Німеччина) та Baden-Württemberg Stiftung.

ІНДЕКС ІНКЛЮЗІЇ: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Кічук Надія, професор, доктор педагогічних наук
Декан педагогічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Реалії сьогодення засвідчують про те, що і педагогічну спільноту, і батьківську громаду здебільшого цікавлять явища, з якими часто-густо доводиться зустрічатися у повсякденному житті. До порівняно нових явищ у цьому плані постає інклюзія (з англ. «включення»). Натомість поза увагою залишається найголовніший учасник, на який безпосередньо або опосередковано впливає означене явище. Йдеться щонайперше про особистість дитини як суб'єкта (з латин. – «підкладене») впливу, тобто про конкретний індивід, котрий володіє і свідомістю, і волею, і здатністю перетворювати не лише дійсність, а і себе. До того ж дитинству, тобто періоду онтогенетичного розвитку дитини від народження до підліткового віку, притаманні як конкретно – історичний контекст, так швидкісна динаміка. Особлива увага до означеного вікового періоду сучасної дитини зумовлена встановленим ученими його значущістю в аспекті інтелектуального зростання особистості впродовж життя, адже половина потужності у цьому плані відбувається до чотирьохлітнього віку, а на дві третини – до восьми років.

Що ж становить особливості сучасної дитини дошкільного та молодшого віку, повноцінне врахування яких принципово важливо у створеному інклюзивному середовищі закладу освіти та українській сім'ї – родині?

Систематизація наукових уявлень про загальне для дошкільного дитинства і особистості молодшого шкільного віку доводить, що, навіть не враховуючи ту трагічну обставину, котру утворюють наслідки віроломного і протиправного вторгнення Російської Федерації на Україну (адже понад 19 тисяч дітей

позбавлені повноцінного дитинства, оскільки примусово перевезені до країни – агресорки, тобто просто вкрадені), цілковито очевидною є така особливість – всі вони є *представниками «цифрового покоління»*. Отож, нині і педагоги, і батьки дітей перебувають у постійному тривожному стані, оскільки сучасна дитина із великим задоволенням користується «продуктами соцімереж». Це не завжди процес контрольований з боку дорослих, а, відтак, важко прогнозувати незаперечність саме корисного для дитини й схвального батьківською та громадою фахівців впливу. І тут фіксується, з одного боку, низька читацька компетентність сучасної дитини, її позитивно-активне ставлення до книги як найпотужнішого джерела наукових знань та чинника розвитку пізнавальної самостійності, з іншого – фахівці констатують ще й суттєве зниження рухової активності сучасної дитини. За статистикою, у вісім разів така активність є зниженою з огляду на фізичні потреби сучасної дитини як зростаючої людини. Вчені б'ють на сполох, оскільки до зазначеного додається й домінуюча вимога педагогів – «тихосидіння» впродовж занять або уроків. Отже, на часі усвідомлення дорослими, дотичними до супроводу дитинства, означеної загальної особливості, а також розуміння трагізму сучасного «цифрового покоління», який полягає у появі явища «кібер-булінг» (нової форми приниження дитини).

До особливостей, притаманних для загалу дитячої спільноти, відноситься й надзвичайно болісна сучасна соціальна реальність, яка пов'язана із *кризою сучасної сім'ї* як фактора соціалізації дитини, адже констатується повсякмісна позитивна динаміка кількості неповних сімей, дистантних батьків (які мешкають відокремлено або за характером працевлаштування тривалий час не перебувають у сім'ї), асоціальних сімей (котрі не здатні забезпечити високоморальний виховний вплив на дітей), а також неухильне збільшення кількості такого типу сім'ї, як «сім'я – маленька мама» та ін. Життєва практика засвідчує, що нерідко батьки міркують у такий спосіб: мої обов'язання лежать у площині «одягти та нагодувати дитину», а заклад освіти, соціум повинен бути відповідальним за освіту та прищеплення дитині

високоморальних чеснот (адже вчителеві (вихователеві) держава виплачує заробітну платню за суто педагогічно-професійний супровід дитини). Це є хибним розміркуванням. Ще видатний наш педагог-класик Василь Сухомлинський наголошував на таких аспектах: як особистість дитина «зароджується» в сім'ї, а для українського соціуму притаманна інституція не просто сім'ї, а *сім'ї – родини* (що включає виховний вплив і бабусь та дідусів, і родичів). Принагідно зауважимо ще й на такому положенні видатного співвітчизника: батько дитини постає «двічі громадянином», оскільки за силою виховного і саме дитиноцентрованого впливу на особистість зростаючої в сім'ї дитини – вихованця не може зрівнятися жодний інший представник сім'ї – родини. Звісно, якщо йдеться про «голову сім'ї», якому притаманні загальнолюдські цінності – добро, милосердя, співчуття та увага і повага до усіх членів сім'ї.

Вкажемо і на заувагу, зроблену ще одним авторитетним педагогом-класиком – Антоном Макаренком. Йому належить мудрий вислів такого змісту: у будь-якої людини є три біди – старість, смерть і погані діти (старість – невблаганна, смерть – неминуча); натомість саме третя біда є найстрашнішою, адже погані діти прискорюють прихід і першої, і другої біди, посилюючи їх руйнівні наслідки.

Якщо окреслити сукупність тих *специфічних особливостей* саме дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, котрі посилюють своєрідність інклюзивного простору як у закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі, то доцільно враховувати, що всі вони є *здобувачами освіти*. Звісно, з огляду на своєрідний характер завдань у цьому плані як закладу дошкільної освіти, так і початкової ланки загальної середньої освіти дитини. Пам'ятаємо східну мудрість: «Якщо ваш план на рік – садіть пшеницю, якщо ваш план на десятиліття – садіть дерева, якщо ваш план на все життя – вчить дітей». Отож освіта визнана тим скарбом людини, що забезпечує в значній мірі її успішність упродовж життя. Маємо брати до уваги певні й науково доведені речі. Так, мозок дитини на 90% формується а перші п'ять років її життя, а 85%

нервових шляхів – у перші сім років. При цьому актуальним є питання якісної освіти, що врешті-решт залежить від професійної компетентності вихователя (вчителя). Тут головною є постійна і неперервна самоосвітня робота фахівця, його опертя на найновітніші наукові досягнення, врахування інноваційних здобутків у певній галузі знань. Як нагадують видатні філософи (зокрема, американський вчений Джон Дьюї) – «Якщо ми будемо вчити сьогодні так, як вчили вчора, ми крадемо у наших дітей завтрашній день». Ось чому й сьогодні цього мислителя називають «батьком прогресивної освіти». Провідного значення у цьому відношенні має ідея навчання дитини через гру. Більш того, самоцінною визнано саме творчу гру. До прикладу, «дивна долоня» (дітям пропонується занурити власну долоньку у фарбу, домалювати її абриси і перетворити (скориставшись еталоном – взірцем) на казкові імпровізовані ситуації типу «Я пішохід, а ти хто?», «Я веселка, а ти хто?», «З ким ти дружиш?» – дощиком, сонечком, тощо). Фахівці навіть рекомендують імпровізацію (на кшталт «Я біль. Ти хто? Який ти?» (сильний); «З ким ти дружиш?» (з мікробами) та ін.). Можна скористатися ресурсами гри – інсценування («Як поводитися»? «Що прикрашає дівчинку»? – із опорою на бесіду «по секрету»; «Добрий настрій – гарні думки», «Слово чемне кожному приємне», «Краса душі – доброта»). У навчально-виховному сенсі визнано конструктивними ігри, які вмотивовують дитину до певних дій (до прикладу, гра «Щенячий патруль поспішає на допомогу» спонукає дітей і до пошуку тварин, що загубилися, і розвиває готовність опанувати правила поведінки із безпритульними тваринами; гаслом гри може слугувати такий вислів: «Якщо песика хочеш мати, будь готовий про нього дбати»). Самоцінність гри полягає в тому, що, по-перше, вона є одночасно розвагою, забавою, заняттям; по-друге – виступає діяльністю з метою розважити; по-третє, гру розглядають як спортивне змагання кількох дітей або команд; по-четверте, йдеться про трактування гри ще й у контексті виконання і музичних творів, і ролі в театрі. Якщо ж виходити із психолого-педагогічних характеристик дитини дошкільного віку та учня

початкової ланки освіти, то творчі фахівці радять проведення «музичних пауз» та «ігрових хвилинок» (зокрема в межах гри «Чарівна паличка», коли діти, стоячи біля парти, передають один одному «чарівну» паличку, називаючи слова (склади) або вимовляючи звуки, над опануванням яких йшлося на занятті (уроці). А саме:

Пригадаймо, друзі, вмиць,
Як пшениченька шумить:
Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш!
Потічок згори біжить:
Джр-Джр-Джр-Джр!
Як бджола в саду бринить:
Дз-Дз-Дз-Дз-Дз!
Як шумлять у птаха крила:
Ша-Ша-Ша-Ша-Ша-Ша-Ша!
В морі синьому вітрила:
Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш-Ш!
Вітер з гаєм розмовляє:
Шу-Шу-Шу-Шу-Шу-Шу-Шу!
Поміж листячком гуляє.
І ми трохи пошуміли,
Від роботи відпочили.

До того ж кращі практики радять окреслені засоби використовувати на «зелених» заняттях (уроках), тобто передбачати їх проведення у природному доквіллі.

Доречно особливу увагу приділити й деяким засобам партнерства закладів освіти і сім'ї – родини, конструктивність яких визначається переважно тим, наскільки вони втілені *заради, саме, дитини*. Тут має педагогічний сенс використовувати ресурси інтеграції зусиль відносно такої взаємодії у напрямку запровадження терапевтичних технологій; такий контент набуває особливого значення в умовах сьогодення, коли військовий стан в країні через віроломний і протиправний напад сусідньої країни-агресорки, посилює тривожність у дитячій спільноті взагалі, і окремої дитини, зокрема. Йдеться про *арт-терапію* (терапію мистецтвом), причому не лише аквареллю (до прикладу, «намалюй свій страх»), а

й двомірними матеріалами, що має неосяжні засоби виховання (зокрема, культури гідності через розгортання теми «Розумний той, хто поступається»); *музикотерапії* через наявний у цій технології «ефект Моцарта», пов'язаний із спроможністю музики «обробляти переживання» дитини; *танцювальної терапії*, котра дозволяє успішно реалізувати інтеграцію в особистості емоційної та фізичної сфер; *пісочної терапії*, що забезпечує ефект самосцілення; *фототерапії*, завдяки якій дитина, не замислюючись, спілкується з навколишнім світом та оточуючим середовищем та ін. Кращий досвід практиків засвідчує про те, наскільки значущими є ресурси образотворчого мистецтва у пропедевтиці, зокрема, дитячих стресів, страхів та тривожності; мається на увазі не лише потенціал аплікації, конструювання, ліплення, а й опанування різних технік малювання (долонькою, штампами, кулачком, гудзиком, гумкою, ляпкографії та ін.).

Заохочення дитини до гурткової роботи – спільне завдання педагогів і сім'ї – родини, адже це є ефективним засобом розвитку творчої індивідуальності. До популярних у дитячій спільноті відносять гуртки «Рюкзачок», «Весела аеробіка», «Дельфінятко», «Юннати», «Барвінковий заповідник», «Мовні перлинки», «Домісолька», «Дискавері», «Юні умільці», «Рушничок», «Паперова казка», «Жайворонок», «Гуртдизайн» та ін. Наголосимо ще на одній площині співпраці педагогів і сім'ї – родини в інтересах сучасної дитини – йдеться про аспект «інвестування в знання» через реалізацію ідеї видачі «свідоцтва» навчально-пізнавальних досягнень дитини, де передбачені певні локації (до прикладу, «Візитівка», «Знайомтесь – це я», «Я хочу розповісти про себе», «Я можу....» тощо).

У цілому ж передовий досвід як педагогів-вихователів, так і батьків-вихователів (родичів-вихователів) засвідчує: доречно підвищену увагу приділяти презентації кращих родин, використовуючи змагальні форми (на кшталт) «кращий батько», «із бабусиної скрині», «Сім'я, природа, Україна – усе це рідна Батьківщина» та ін.); конструктивною визнано й оригінальність форм такої презентації (до прикладу, за результатами дослідів дітей з

теми «Чудовий мішечок з народних традицій»; «Почесне крісло найкращого дідуся-казкаря» тощо).

Діти з особливими освітніми потребами із острахом долучаються до дитячої спільноти. Сприяючою обставиною є, з одного боку, професійна компетентність педагогічних працівників відносно вибору оптимальних шляхів щодо толерантного ставлення однолітків до категоріальної дитини; особливо її вияв у перші дні входження такої дитини у групу дошкільнят (шкільний клас). До прикладу, привітати таку дитину у такий спосіб: діти запрошують, стаючи в коло:

«Неповторний ти і я,
Разом ми одна сім'я.
Будемо у мирі жити,
Разом вчитись і дружити,
Щоб батьки могли радіти,
Що такі в них гарні діти.»

По-друге, всім причетним до супроводу дітей з особливими освітніми потребами доречно керуватися положеннями про те, що за будь-яких життєвих ситуацій вони *не повинні відчувати себе виключеними*, адже у дітей стереотипів немає (ім їх здебільшого нав'язують). Переважна більшість дітей з особливими освітніми потребами мають достатньо можливостей для соціальної взаємодії, однак доцільно все ж вчити дітей контролювати свої дії, встановлюючи правила та використовуючи стратегії, що сприяють розвиткові «внутрішнього» контролю і відповідальності.

Українське суспільство, попри сучасних реалій військового стану, неупинно рухається у напрямку підвищення індексу інклюзії; особливо впевненими є кроки щодо утвердження інклюзивних ідей у сферу освіти. Докорінно змінено стереотипне ставлення до дитини з особливими освітніми потребами. Вже у минулому залишилася установка до категоріальної дитини як до об'єкта «обтяжливої благочинності», «недолюдини», об'єкта жалю, обрана у вітчизняному соціумі *модель «включення»* побудована на таких *принципах*, як-от:

автономність дитини, прийняття її такою якою вона є, створення саме системи соціальних зв'язків дитини із особливими освітніми потребами та соціально-педагогічної підтримки. А це базується на тих розвивальних засобах, котрі можна з успіхом проводити як в закладі освіти, так і вдома (до прикладу, ігри – «Хто як говорить?» (на звуконаслідувальні слова), «Прищепки» (з метою корекції моторики пальців), «Оплески» (зادля розвитку фонематичного сприйняття), «Де дзвенить дзвіночок?» (спрямованої на здатність дитини до орієнтування в просторі відносно себе) та ін.

Головне і для фахівців, і для батьків категоріальної дитини усвідомити на рівні на переконань її *самоцінність*.

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Банар Л. Прийоми та методи подолання дислексії та дисграфії у дітей з особливими освітніми потребами *Корекційна педагогіка* 2020. № 1-2
2. Байєр О., Шульга Л. Оцінюємо рівень сформованості мистецько-творчої компетентності дитини *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 2.
3. Бех І. Педагогічно-сімейна спільнота: партнерство заради дітей *Дошкільна освіта* 2020. № 9
4. Волкова І. Пальчикові вправи в I-IV класах. Харків: ранок 2017. 64 с.
5. Казак Н. Лепбук «Вимовляйчик» *Логопед*. 2019. № 6
6. Калошин В., Гоменюк Д. У чому причини успіху шкільної освіти Фінляндії. *Управління школою*. 2018. № 7-9.
7. Коренева С. Маленькі поради для запобігання великим проблемам *Початкова освіта* 2021. № 11-12
8. Літовченко О. Профілактика і корекція зтяжних форм заїкання: навч-метод. пос. Одеса, і Тов. «Лерадрук», 2016. 219 с.
9. Петрова М. Щенячий патруль поспішає на допомогу *Дошкільне виховання*. 2020. № 2.
10. Попова Ю. Як організувати діяльність ЗДО у воєнний час: чотири напрями роботи *Практикум управління дошкільним закладом*. 2022. № 3-4.
11. <http://moieptashenia.com/3882/> Правила виховання щасливих дітей від 6 видатних педагогів.

ДОМІНАНТИ РАНЬОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ: ВЕКТОР ІНКЛЮЗІЇ

*Іванова Дора, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного педагогічного університету*

Період раннього дитинства – це фундамент майбутнього здоров'я, успіху, самооцінки, життєстійкості та особистісного розвитку людини. Досвід та знання, які дитина отримує впродовж перших років, мають дуже велике значення й вплив на все її подальше життя. Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education, ISCED), «освіта дітей раннього віку» (Early childhood education) охоплює два стратегічно важливих для усього подальшого життя людини періоди: ранній вік (від народження до трьох років) і дошкільний вік (від трьох до шести-семи років), у якому особливе місце посідає передшкільний період, що збігається зі старшим дошкільним віком (ISCED, 2011) [1].

За перші три роки життя діти навчаються більшого, ніж за все життя: тримати голову, сидіти, стояти на ногах, говорити, ходити, самостійно їсти, мислити, проявляти свої бажання та почуття. На шляху становлення як особистості дитина проходить кілька етапів психічного й фізичного розвитку, які створюють передумови формування та виховання у неї різних якостей і властивостей, розвиток здібностей та інтересів, до яких вона є найбільш сприйнятливою. Майже рік після народження дитина ще не може ходити і повністю залежна від батьків, тому цей період опіки і піклування ще називають доношуванням [2]. Постійно перебуваючи з мамою, яка повсякчас задовольняє біологічні (у їжі, теплі, чистоті, свіжому повітрі, тактильному контакті, фізичній безпеці тощо) і психологічні (у любові, прийнятті, захищеності, визнанні, приналежності тощо) потреби, немовля відчуває себе любленим і вчиться довіряти світу. Поряд із «значимими дорослими» малюк відчуває затишно, йому комфортно знайомитися з оточуючим світом, отримувати нові враження та задоволення.

Результати міжнародних наукових досліджень благополуччя дитини [3] доводять, що неврахування сприятливих періодів та нехтування послідовністю етапів розвитку дитини (наприклад, передчасне садіння дитини, переміщення в ходунках замість повзання і качання, зараннє висаджування на горщик, прискорювання і наполягання на інтелектуальному розвитку перед емоційним тощо) може призвести до погіршення стану здоров'я дитини, втрати інтересу до нав'язуваних видів діяльності, виявів протесту і формування пасивної життєвої позиції.

Діти раннього віку, які постійно знаходяться в некомфортних умовах, у майбутньому мають труднощі у стосунках з іншими людьми та в навчанні, проблеми поведінкового та емоційного характеру, що переконливо підтверджується психологічною наукою. Сучасні дослідники дошкільного дитинства (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гаращенко, Д. Іванова, О. Літіченко, О. Половіна, Т. Піроженко, О. Хартман, Т. Шинкар та інші) вважають, що аксіологічними домінантами дошкільної освіти як передумови успішного подальшого розвитку людини протягом життя є: визнання самоцінності раннього і дошкільного дитинства; щасливе проживання дошкільного дитинства; фізичне, психічне та соціальне здоров'я дитини; повага до дитини та особливостей її розвитку [4, 5].

Забезпечення конституційного права дитини на освіту і рівного доступу до якісної дошкільної освіти постало одним із пріоритетів Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), що передбачає включення дітей з особливими освітніми потребами в дитячу спільноту, психолого-педагогічний супровід і моніторинг розвитку дітей. До стратегічних напрямів розвитку освіти дітей раннього і дошкільного віку належать: забезпечення рівного доступу і розвиток мережі закладів дошкільної освіти; соціальна підтримка батьківського партнерства; забезпечення якості дошкільної освіти; збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я дітей; наукове забезпечення розвитку дошкільної освіти [6].

З огляду на визначені стратегічні орієнтири, сучасні моделі освітнього процесу в закладі дошкільної освіти (ігрова, проєктна, середовищна та ін.) побудовані на принципах самоцінності дитинства, пріоритету досвіду над інформуванням, партнерської взаємодії, активізації власних зусиль дитини, діалогового формату. Це передбачає широке застосування різноманіття форм і методів організації діяльності дітей (пізнавальна, мовленнєва, рухова, продуктивна, художньо-естетична, ігрова тощо). Залучення дитини у різні види діяльності надає можливості для самопізнання і самовизначення у різних соціокультурних співтовариствах – групах одноліток, різновікових групах, серед друзів, дорослих.

Активна участь у бесідах, досліди та експериментування, екскурсії, творча командна робота, інтерактивні методи навчання скеровують на формування у дитині базових особистісних якостей (активності, самостійності, ініціативності, креативності, відповідальності тощо) [7, 8, 9].

Підкреслимо, що період від народження до трьох років є унікальним, найбільш інтенсивним й визначальним у розвитку людини; ключовим у загальному перебігу психофізичного й соціального розвитку дитини; найбільш сприятливим для соціальних і педагогічних впливів, інтенсивного розвитку мовлення, пам'яті, образної уяви та мислення.

Тому формування культури відповідального батьківства є важливим завданням, яке потребує підтримки держави і громадянського суспільства, науково-педагогічного супроводу і належного інформаційного забезпечення. Налагодження партнерських відносин з батьками дітей постає одним із найважливіших підходів у діяльності інституцій для досягнення спільних цілей, запорукою якісних змін у системі дошкільної освіти і суспільстві загалом. Аналіз сталої практики свідчить, що потребує вдосконалення система психолого-педагогічного патронату дітей, які з різних причин не відвідують заклади дошкільної освіти, з метою виявлення потреб сімей у підтримці раннього розвитку дітей і їх навчання; розширення участі батьків у громадських об'єднаннях,

підклавальних радах, громадських асоціаціях; психолого-педагогічне просвітництво батьків, зокрема із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій [10].

Якісне, прогресивне партнерство у сфері освіти дітей раннього і дошкільного віку будується на зацікавленні кожної зі сторін у результаті спільної діяльності у межах сфери своєї відповідальності.

Яким має бути ранній розвиток дитини?

Іноді здається, що ваша дитина ніби має суперздібності? Варто тільки побачити якусь дію, яка її зацікавила, вона тут же намагається її повторити. І найцікавіше, що в неї це швидко виходить завдяки нейропластичності та відмінностям мозку дитини та дорослої людини. Виникає питання, як не впустити момент і максимально допомогти дитині розвинути здібності з раннього дитинства. Коли малюк народжується, у нього одразу проявляється величезний інтерес до навколишнього світу. Якщо почати активно займатися з дитиною з перших років її життя, можна закласти міцний фундамент для успішного майбутнього. Йдеться про розвиток та становлення пізнавального інтересу, коли навіть у дорослої людини зберігається потяг до постійного розвитку та навчання.

Для дитини віком до 3 років надзвичайно важливим ресурсом є захоплююча гра, завдання якої зробити її життя насиченим та цікавим. Для цього батькам необхідно створити спеціальне розвивальне середовище, в якому малюк зможе отримувати різноманітний досвід: зорові, тактильні та звукові відчуття, які максимально сприятимуть його сенсорному розвитку.

Психологи виявили важливий факт – до 3 років клітини мозку дитини сформовано на 70%, а до семи років – на 90%. І якщо почати займатися розвитком у 6-7 років – значить втратити найпродуктивніший час, так і не задіявши весь вроджений потенціал малюка. Про це чудово написав японський педагог Масару Ібука у книзі «Після трьох уже пізно» в 90-х роках ХХ століття.

Загалом ранній розвиток дітей включає період від народження до 3 років. Але це зовсім не передбачає зубріння букв і цифр або заповнення всього вільного часу малюка будь-якими заняттями. Це м'який та поетапний процес розвитку різних ділянок мозку, стимуляція формування нових нейронних зв'язків завдяки використанню різних інструментів, методик та видів діяльності.

Що дійсно потрібно дитині для раннього розвитку?

Дитина в процесі раннього розвитку отримує нові знання та навички; розвиває мозок; якісно проводить час із батьками; вчиться керувати увагою; підвищує самооцінку; розвиває таланти та творчий потенціал; стає більш розкутою та комунікабельною. *Ризики з'являються тоді, коли у батьків переважають досягнення та результати їхнього малюка. З одного боку дитина відвідує різні гуртки, навчається та отримує багато знань та навичок, але з іншого – позбавляється нормального дитинства: ігор, безтурботності, дружби та веселощів.* Крім того, заняття не за віком «гальмують» природний розвиток, внаслідок чого виникають порушення, з якими потім потрібно звертатися до нейропсихолога.

Загалом, малюкові не потрібно чогось надприродного. Просто рухатися, лазити, повзати, освоювати навколишній простір та можливості свого тіла. Завдання мами та тата в цей момент – задовольнити його базові потреби: в їжі, одязі, увазі, любові, ласці та створити навколо нього багате розвиваюче середовище, щоб у нього була можливість контактувати з великою кількістю речей, предметів, фактур.

Наприклад, ігри з пластиковими кришками, крупами, гудзиками, посудом, домашніми тваринами подарують дитині не менше емоцій та відчуттів, ніж спеціальні методики та центри, що розвивають. Обов'язково слід приділити увагу свободі та самостійності. Не потрібно тримати дитину в стерильному безпечному просторі, маємо надавати їй можливість пробувати, чіпати, розбивати, бруднитися, спотикатися, падати і вдарятися. Звичайно, під наглядом батьків та в розумних межах. Саме

так, на думку психологів, утворюються нові нейронні зв'язки, відбувається природне навчання з аналізом, висновками та розвитком мислення.

Ще доцільно відзначити важливість спілкування та різноманітність вражень. Потрібно зацікавлено й уважно слухати дитину, відповідати на її запитання, говорити з нею на різні теми, обговорювати емоції та почуття, події та життєві ситуації. Щодо вражень – тут може бути використано все можливе: від спільної гри на вулиці до відвідування парку розваг чи музею. Головне – робити це з власним щирим інтересом, максимально залучаючись до процесу, обмінюючись емоціями та думками з дитиною.

Що обрати: розвиток за методиками чи розумний підхід?

Вже багато років існує і широко застосовується безліч методик раннього розвитку дітей, але довести, що завдяки одній з них відчутно зросла певна кількість вундеркіндів, не можливо. Проте, якщо вміло використовувати рекомендації, вони справді відіграють важливу роль. Ранній початок занять з дитиною забезпечить гарні результати її розвитку, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей.

Часто ми бачимо рекламу центрів раннього розвитку: «Зробимо з Вашої дитини генія!», «Абетка з шести місяців», «Розвиток обдарованості з пелюшок»... Не дивно, що мами шукають компетентних порад, щоб розібратися в численних пропозиціях і різноманітті педагогічних методик, та знайти таку, яка підійде саме їхній дитині. Батьківська тривога – як забезпечити своєму малюкові найкращу освіту – зрозуміла. Тому варто зробити *огляд найбільш популярних методик раннього розвитку та визначити їхні переваги та недоліки.*

Монтессорі-педагогіка

Основний принцип методики Марії Монтессорі – допомога дітям в самостійному вивченні навколишнього світу в спеціально створених сприятливих умовах. Центральну зону методики займає сама дитина, яка має без стороннього втручання працювати з різним матеріалом, щоб розкрити творчий та інтелектуальний потенціал.

Надзвичайно цікаві методичні посібники, розроблені Марією Монтессорі, наприклад, бульбашки з піпетками. Забарвлену рідину треба набрати з пляшечки в піпетку і акуратно перелити в спеціальні ємності, а потім назад в пляшку, бажано не розплескати. Ємності з губками використовуються приблизно з тією ж метою: вода набирається в губку, а потім віджимається з неї в ємність. У такий спосіб розвивається моторика пальців, кисті. Математику малюки вивчають, нанизуючи намистини. Шорсткі букви з оксамитового паперу, наклеєні на картон, – посібник для навчання письму. Діти освоюють алфавіт через тактильні відчуття. Адже писати можна не тільки на папері, а й пальчиком на піску, на манній крупі. Такі заняття виробляють по-справжньому хороший почерк.

Переваги:

- гарний розвиток внаслідок постійного тренування навичок за допомогою стимулюючих матеріалів;
- великий вибір дидактичних матеріалів, які дають змогу дітям вільно навчатися, пробувати себе в різних сферах;
- розвиток навичок самообслуговування;
- розвиток навичок самодисципліни.

Недоліки:

- більшість розвиваючих ігор вимагають обов'язкової участі дорослого (як мінімум в якості спостерігача);
- не всі Монтессорі-центри в нашій країні офіційні і дійсно працюють за цією системою;
- спочатку система створювалася для соціальної адаптації дітей, які відстають у розвитку і підходить не кожній дитині;
- система орієнтована на розвиток логіки на противагу розвитку творчих здібностей і мовлення;
- відсутність спеціально організованої ігрової діяльності дитини (наприклад, ролевих ігор);

Цікавий факт. Автор методики не займалася вихованням власної дитини. Її погляди сформувалися зі спостереження за дітьми в притулках, тому сформульовані нею правила не завжди узгоджуються з сімейним побутом.

Прикладом можна вважати першу заповідь: «Ніколи не чіпай дитину, поки вона сам до тебе не звернеться, в будь-якій формі».

Методика Глена Домана

Методика американського вченого Глена Домана складається з чотирьох основних частин: фізичний розвиток, навчання рахунку, читанню, засвоєння енциклопедичних знань. Автор методики встановив, що розвиваючі заняття ефективні в період найбільшої активності кори великих півкуль, тобто у віці до семи років, але й до одного року малюк може заучувати і систематизувати найрізноманітнішу інформацію.

«Картки Домана» – це картонні картки зі словами, математичними діями, фотографіями птахів, рослин, тварин, відомих людей і так далі. Ці картки батько або викладач показує малюкові упродовж дня буквально на кілька секунд кожна, поступово додаючи нові зображення. Великий інформаційний потік активізує розвиток дитини, «наштовхує» її на певні знання, іноді на шкоду творчому розвитку та розвитку дрібної моторики.

Переваги:

- інтелектуальний розвиток дитини внаслідок засвоєння великої кількості інформації;

- можливість займатися вдома з мамою.

Недоліки:

- методика не передбачає розвиток дрібної моторики, сенсорики, а також таких понять, як, форма, розмір, величина;

- картки Домана не вчать логічно мислити, аналізувати явища, робити висновки, отже, у дитини не розвиваються творчі та дослідницькі здібності;

- картки Домана не передбачають знайомство малюка з фактами, з якими він стикається в житті, які зустрічаються в казках, віршах, пісеньках, іграх.

Вальдорфська система

Ця методика не сприймає раннє інтелектуальне навчання в будь-якому вигляді – до 7 років забороняється

навантажувати дитину завданнями. Так, лише з 3-го класу дітей вчать читання, а до школи діти грають тільки іграшками з натуральних матеріалів.

Початок активного розвитку інтелекту відбувається в той момент, коли сформується емоційний світ. Авторська система виховання Рудольфа Штейнера забороняє використання телевізорів і комп'ютерів, позаяк у дітей швидко розвивається звикання, яке згубно впливає на духовний та фізичний розвиток дитини.

Переваги:

- *розвиток незалежності;*
- *акцент на розвиток творчих здібностей;*
- *психологічний комфорт дитини в період раннього дитинства.*

Недоліки:

- *методика не передбачає інтелектуальний розвиток;*
- *відсутність оцінок та змагань не сприяють появі лідерських якостей;*
- *заборону користуватися гаджетами в сучасному суспільстві практично нереально виконати, ізолювати дитину від гаджетів, інтернету та телевізора майже неможливо.*
- *труднощі з адаптацією до шкільного життя.*

Методика Миколи Зайцева

Гасло методики Зайцева – дитина всьому вчиться в процесі гри. Тому вся інформація на заняттях подається в ігровій формі, у максимально вільній дружній атмосфері. Втім, заняття не є розвагою, і дають міцні знання. Займатися за методикою Миколи Зайцева можна і вдома, і в дитячому садку або розвиваючому центрі. Дитина здобуває навички письма, швидко вчиться читати. При домашньому навчанні батькам доведеться спочатку самим опрацювати всі аспекти цієї методики, перш ніж пропонувати її дитині.

Переваги:

- *можливість займатися вдома з мамою/батьком;*
- *швидке навчання читання в ігровій формі;*
- *розвиток інтуїтивної грамотності на все життя.*

Недоліки:

- *логопеди і дефектологи відзначають, що малюки, вивчившись читати «за методикою Зайцева», часто «ковтають» закінчення, не можуть розібратися в складі слова (адже вони звикли ділити його виключно на склади і ніяк інакше);*
- *дітей доводиться перенавчати вже в першому класі, коли вони починають проходити фонетичний розбір слова, і вчитель просить викладати слово на картках: голосний звук – червона картка, дзвінкий приголосний – синя, глухий приголосний – зелена; в методиці Зайцева звуки позначені зовсім іншими кольорами.*

Методика Олени та Бориса Нікітіних

В основі системи Нікітіних лежить, насамперед, праця, природність, близькість до природи і творчість. Діти – господарі собі, своїм вчинкам і розпорядку. Батьки ні до чого не примушують їх, лише допомагають розбиратися в складних життєвих і філософських проблемах. Методика містить методи загартовування і фізичного розвитку. На заняттях дітям надається повна свобода творчості – ніяких спеціальних тренувань, зарядок, уроків. Діти займаються, скільки хочуть, поєднуючи спорт з іншими видами діяльності. Вдома також створюється відповідна атмосфера: спортивні снаряди розташовані всюди поряд з меблями та іншими домашніми речами.

Переваги:

- *розвиток самостійності у дитини;*
- *високий інтелектуальний розвиток малюка;*
- *розвиток образного і логічного мислення;*
- *формування творчого підходу до вирішення завдань;*
- *ігрова форма навчання;*
- *розумовий і фізичний розвиток дитини.*

Недоліки:

- *відсутність посидючості та терплячості у дитини з огляду на те, що всі заняття проводяться виключно за її зацікавленістю;*
- *спосіб життя складно підтримати в умовах міста;*
- *екстремальні методи загартовування.*

Автори цих відомих методик колись самі були батьками. Тож не дивно, що мами й тата – ті, кого гостріше всіх стосуються питання виховання і освіти дітей, – стають майже професійними педагогами. У деяких сім'ях захоплюються однією методикою, в інших – «схрещують» виховання «за Нікітіним» з вихованням «за Монтессорі». Так і повинно бути – схеми, навіть найталановитіші і найрозумніші, залишаються всього лише схемами, а живе натхненне виховання дітей ніколи не вкладається в шаблони. Але «що занадто, то не здорово». Впізнання нового завжди приваблює дітей, що наближаються до віку «чомучки». Але якщо очі малюка згасли, відкладайте всі «розвиткові» заняття і без нарікань перемикайтеся на заколисування улюбленого ведмедика. Головне – поміркованість! Інакше трапиться так, як з однією мамою, яка сумлінно виконувала програму-максимум Глена Домана. В результаті дівчинка до трьох років знала дві іноземні мови і складала в розумі тризначні цифри, але ніколи не посміхалася. Не було головного в спільній творчості матері і дитини – радості пізнання. Звичайно, не автор методики винен в цьому.

Якщо уважно читати між рядків всіх відомих методик раннього розвитку, неодмінно зрозумієш: «Чудо в самій дитині, а не в методиці».

Переваги раннього розвитку дитини: регіональний досвід

з досвіду Школи раннього розвитку Дитячий садок Kids&Co (м. Одеса) <https://www.kids-co.com.ua/news/chomu-vazhlyvyj-rannij-rozvytok-dytyny/>

Школа раннього розвитку «Дитячий садок Kids&Co» розташована в Одесі, педагогічний колектив застосовує прогресивні методики виховання, що поєднують у собі кращі світові практики. Тож протягом дня дитина отримує чимало корисної інформації. Ігри та творчі заняття дозволяють гармонійно розвивати пам'ять, увагу та мислення. Завдяки цьому дитині буде набагато простіше навчатися у базовій школі.

Важливо, що Школа раннього розвитку забезпечує достатній рівень спілкування з дитиною віком від 1,5 року.

Постійна здорова комунікація з малюком та індивідуальний підхід до його потреб вкрай позитивно впливають на формування та розвиток психіки дитини, при цьому враховуються вікові особливості та її характер. Всі заняття проводяться в ігровій формі, так дитина краще засвоює корисну інформацію. Такий підхід дозволяє поетапно розвивати мозок дитини, не перевантажуючи її при цьому. Діти отримують корисні навички, які застосовують на практиці. Завдяки такому підходу дітям набагато простіше буде навчатися у школі й вони зможуть досягти високих результатів.

Особливу увагу вихователі приділяють розвитку вміння концентруватися, закладають основи здорової самооцінки особистості. У ранньому віці дітям досить складно зосередитися на конкретному занятті. Тому дорослі застосовують спеціальні методики, що дозволяють привчити до посидючості. В основі таких методів лежить зацікавленість, а не примус. Адже діти отримують похвалу за виконані завдання, що підвищує мотивацію і підштовхує дітей до дій. Завдяки постійній комунікації діти вчаться критично та об'єктивно оцінювати свої вчинки та поведінку. При цьому вихователь індивідуально підходить до виховання кожної дитини, враховуючи особливості характеру та здібності. Це дозволяє своєчасно розпізнати таланти і обдарування дітей та докласти додаткових зусиль задля їх розвитку, намагаючись розкрити потенціал кожної дитини.

Вихователі Школи раннього розвитку приділяють увагу як інтелектуальному, так і фізичному розвитку вихованців. Кожна програма є збалансованою, адже поєднує гімнастику, заняття спортом, ігри та прогулянки на свіжому повітрі, розвивальні заняття. Тут працюють молоді, але досвідчені фахівці, що використовують авторські методики виховання та розвитку. Навчання проходить в ігровій формі, завдяки чому діти краще засвоюють інформацію та не відчують примусу. Окрема увага приділяється естетичному вихованню. Для гармонійного розвитку важливо навчити дитину бачити прекрасне та посилювати любов до природи. Завдяки продуманим до дрібниць програмам вдається розвинути

фантазію, мислення та навіть покращити мовлення дітей. Правильно сплановані та організовані заняття дозволяють розвивати дрібну моторику рук, що позитивно впливає й на інші сфери розвитку дитини.

У розпорядженні дітей є сучасні розвивальні іграшки, що пройшли обов'язкову сертифікацію. Територія закладу, де щодня гуляють діти, є закритою. Також з особливою увагою було проведено меблювання: усі елементи адаптовані до вікових особливостей кожної групи та розташовані таким чином, щоб дітям було максимально зручно.

Чому важливий ранній розвиток дітей?

Правильний ранній розвиток дітей прямо впливає на їхнє майбутнє – підвищує результати у навчанні та розширює можливості після закінчення школи. Тому цьому аспекту слід приділяти максимум уваги.

Наукою доведено, що ранній розвиток має значний вплив на соціальне та емоційне здоров'я людини. Тому вкрай важливо допомогти дитині сформувати ключові навички в аспекті соціалізації та регулювання емоцій. У результаті дитина має здобути певну самостійність та розвинути інтерес до пізнання світу. Так закладаються лідерські якості. Також ранній розвиток дітей, методики якого підбираються індивідуально, є вдалим підґрунтям для освітньої кар'єри. На якість та успішність навчання безпосередньо впливають поведінкові та соціальні навички, засвоєні у ранньому дитинстві. Заняття в групах раннього розвитку дозволяють дітям опанувати норми поведінки, що відповідають віку, завдяки взаємодії з вихователями та іншими дітьми. Слід відштовхуватися від унікальних характеристик кожної дитини, вчасно виявляючи труднощі та сильні сторони. Розвиток та виховання дітей раннього віку має довгострокову перспективу. Адже набуті навички закріплюються у мисленні дітей та полегшують процес подальшого навчання, аж до обрання професії.

Кожна дитина – цілісна особистість, що потребує гармонійного розвитку. Тому з раннього віку необхідний комплексний підхід до виховання. Зокрема, *важливий*

сенсорний розвиток дітей раннього віку. Йдеться про розпізнавання почуттів та формування адекватних уявлень про навколишню дійсність. Саме на цьому базується розумовий розвиток як у ранньому, так і у більш дорослому віці. У ранньому віці, коли мозок є пластичним, найкраще вдосконалювати роботу органів чуттів та закладати основу для формування світогляду людини.

Не менш важливий і мовленнєвий розвиток дітей раннього віку. Дорослим необхідно обережно сприяти поступовому розвитку мовлення, розширенню словникового запасу та своєчасно реагувати на будь-які невідповідності між віком та розвитком мовленнєвих умінь.

Головне – не бігти за досягненнями, а керуватися простим принципом: гра завжди, гра скрізь, гра на суші та у воді. Саме через гру маленькі діти пізнають навколишній світ і саме ігрову методи дозволяють навчити дитину будь-чому. І не просто навчити, а зацікавити так, щоб у неї горіли очі і вона сама хотіла дізнаватися нового. А це 99% успіху у будь-якій діяльності!

Гра для сенсорного розвитку

«Розум дитини перебуває на кінчиках його пальців» – слова видатного українського педагога Василя Сухомлинського віддзеркалюють особливості раннього розвитку дітей дошкільного віку. У ранньому дитинстві (від 1 до 3 років) розвиток відбувається через предметну діяльність, в якій формується образне мислення. Дітям важливо відчутти предмет на смак, відчутти його структуру, доторкнутися до поверхні. Взаємодіючи з оточуючими об'єктами, дитина вчиться сприймати і аналізувати інформацію. У цьому допомагають органи чуття і відповідні аналізатори: зорові, слухові, тактильні, нюхові, смакові. Через ці системи формуються уявлення про навколишню дійсність, які закріплені в сенсорних еталонах – загальноприйнятих властивості предметів. Такими еталонами є форми, кольору, розмір, смак, рівень звуку, температура.

Сенсорна сфера особистості включає дві взаємопов'язані сторони:

- засвоєння уявлень про властивості і відносини предметів. Дитина шукає нові способи взаємодії з невідомими раніше предметами.

- оволодіння новими діями сприйняття, що дозволяють більш повно сприймати навколишній світ. Малюк може виконувати операції не тільки з предметами, а з символами, стає здатним вирішувати найпростіші завдання в розумі, не вдаючись до методу проб і помилок.

Розвиток сенсорики дозволяє поліпшити увагу, збагатити словниковий запас, сформувати правильну структуру мови, поліпшити пізнавальні психічні процеси: пам'ять, увага, мислення, сприйняття, розвинути фантазію, отримати повну інформацію про навколишню дійсність, покращити комунікативні навички.

Малюк, у якого розвинена система сприйняття і переробки інформації, здатний відмінно орієнтуватися в умовах сучасного світу. Щоб цілеспрямовано впливати на сенсоричку дошкільнят, необхідно знати основні етапи сенсорного розвитку, вміти діагностувати його рівень і співвідносити з віковими особливостями, з-поміж них є такі:

- Знайомство з об'єктом за допомогою сприйняття через органи чуття. Дитина тягне в рот, пробує на смак, обмацує, нюхає, оцінює форму і величину.

- Формування навичок співвідносити просторове розташування об'єктів, з'єднувати предмети і їх частини. Дитина оцінює розміри об'єктів і їх взаємозв'язку. Для цього потрібно вчити дітей вкладати один предмет в інший (добре підходять гри з пірамідкою), нанизувати намистинки на шнурок, проштовхувати невеликі предмети в різні отвори. Дитина знайомиться зі складовими об'єктами, з поняттям цілого і частин. У цьому йому допоможуть гри з великими пазлами, розрізними картинками, конструктором з 2-4 елементів. На першому етапі дитина здатна зібрати матрьошку з 2 елементів.

- Освоєння способів практичного розрізнення властивостей об'єктів. Дошкільник вчиться порівнювати два схожих предмета шляхом практичних дій: накладання один на інший, співвідношенням форми і кольору. На другому етапі дитина здатна зібрати матрьошку з 3 елементів.

- Формування маніпуляторних дій з предметом на основі багаторазового повторення. Після практичних маніпуляцій з предметом дитина здатна візуально співвіднести величину і форму об'єктів, використовуючи тільки розумові операції. Він може групувати предмети за однією ознакою, підбирати 3 предмета за заданим зразком, здатний розкласти об'єкти від меншого до більшого. На цьому етапі дошкільник збирає п'ятимісну матрешку.

- Ускладнення умов для виконання дій, які вимагають співвіднесення за однією з ознак. Дитина групує предмети за кількома ознаками, здатний співвіднести між собою 6 і більше квітів, візуально підбирає пару об'єкту за заданими характеристиками.

- Використання вивчених дій у вирішенні практичних і пізнавальних завдань. Дитина здатна відтворити отримані знання і навички, диференційовано сприймати властивості об'єктів, застосовувати предметні еталони у вирішенні поставлених завдань. На цьому етапі дитина 3 років може правильно зібрати пірамідку з 8 кілець в порядку убавання їх величини.

Сенсорне виховання – потужний інструмент розвитку системи почуттів дошкільнят, тому створення умов для різнобічного розвитку органів почуттів дітей, особливо дітей з ООП – важливе завдання батьків і вихователів дошкільних освітніх і розвиваючих установ.

Тому, щоб не згаяти час і розвивати дитину м'яко і правильно, пропонуємо вам ознайомитися з деякими *вправами для розвитку сенсорної сфери дітей 2-3 років життя.*

КАРТОТЕКА ДИДАКТИЧНИХ ІГОР: СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

«Черепаха»

Усі діти стають біля стіни. Черепаха – дорослий. Він стає на відстані 4-5 м від дітей-черепашенят і повертається до них спиною. Коли ведучий відвернувся, діти дуже повільно йдуть до нього. Коли повертається до них обличчям, то завмирають. Завдання: рухатися якомога повільніше. Стояти на місці не можна. Виграють ті діти, які дотрималися правил і прийшли до черепахи останніми.

«Рибки в акваріумі»

Дорослий роздає дітям паперові серветки, які вони кладуть собі на голови. Далі каже: «Діти, уявіть, що ви рибки, які живуть в акваріумі. Ви можете рухатися в будь-якому напрямку по кімнаті, але не торкатися одне одного. Під час руху серветки не повинні впасти з вашої голови. Якщо це трапиться, вам доведеться дочекатися, щоб хтось із ваших друзів допоміг вам підняти серветку з підлоги і покласти вам на голову».

«Знайди предмет потрібного кольору»

Дітям пропонують набір із 5-6 знайомих іграшок різного кольору (лялька, машинка, пірамідка, брязкальце, дзвіночок тощо). Вихователь повідомляє, що він забув усі кольори, а пам'ятає лише назви, і просить дітей допомогти йому. Він буде називати колір, а хтось із дітей – показуватиме іграшку відповідного кольору. Під час відповіді вихователь не виправляє дитину, й незалежно від того, як вона відповідає, дякує їй і хвалить.

«Посади метелика на квітку»

Для гри беремо аркуш паперу зеленого кольору із зображенням 12 квіток однакової форми, двох розмірів (6 великих і 6 маленьких) і шести кольорів (по одній великій і маленькій квітці однакового кольору) – червоного, оранжевого, жовтого, синього, фіолетового, білого; 12 контурних картонних метеликів однакової форми (також двох розмірів і шести кольорів відповідно до розмірів та кольорів квітів). Вихователь звертається до дітей:

- Погляньте на цей квітник. Якого кольору ця квітка? А ця? Вона велика чи маленька? Покажіть інші квітки такого самого кольору та розміру.
- А тепер послухайте вірш.

Я біжу, біжу по гаю,
Я метелика впіймаю.
А метелик не схотів,
Геть від мене полетів.
Полетів він на лужок,
Заховався між квіток.

(Н. Забіла)

- На наш лужок теж прилетіли метелики. Тож допоможемо їм захватися. Для цього треба знайти квітку для кожного метелика, таку саму за кольором та величиною, як і він сам, і посадити метелика на неї. Подивіться на цього метелика. Який він – великий чи маленький? А якого він кольору? А тепер знайдіть таку саму квітку. Дивіться: квітка велика, і метелик теж великий; квітка синя, і метелик синій. Якщо посадити його на цю квітку, він буде зовсім непомітний.

«Постав букет квітів у вазу»

Для гри підготуємо чотири вази: жовтого, червоного, зеленого і синього кольорів, зроблених з пластикових пляшок, та паперові квіти таких самих кольорів. Вихователь показує дітям квіти, які лежать на столі або килимі довільно перемішані, і пропонує зібрати з них букети і поставити у вази. Потім, вихователь бере, наприклад, червону квітку і ставить її у вазу червоного кольору, роблячи акцент на тому, що квітка такого ж кольору, як і ваза. Те ж саме робить і з квітами інших кольорів. Далі збирати букети пропонується дітям.

«Який кубик зник?»

Вихователь показує дітям кубики різних кольорів і просить назвати, якого кольору кожен із них. Після цього непомітно прибирає один із кубиків і просить малюків уважно поглянути і відповісти: Чи всі кубики на місці?

Якого кольору кубик зник? Потім вихователь пропонує малюкам побудувати з цих кубиків вежу.

«Збудуймо будинки»

Вихователь пропонує дитині розглянути картки, на яких намальовані два будинки – великий і маленький; дахи й вікна вирізані. Дитина має назвати, що на них зображено. (Будинки.) Далі дорослий розповідає казку: «Жили собі два веселі будинки. Один був... який? (великий), а інший... (маленький). Але незважаючи на те, що один був великий, а інший маленький, вони дуже дружили. Аж ось налетів злий і сердитий вітер, він поскидав із них дахи, повидував вікна й розкидав їх по траві. І будинки засумували: хто ж тепер їм допоможе знайти саме їхні вікна й дах і полагодити їх». Вихователь заохочує дитину допомогти будиночкам, ще раз звертає увагу на їхню величину. По закінченні завдання будиночки дякують дитині.

«Сходинки»

Для гри треба підготувати для кожної дитини по п'ять прямокутників однакового кольору, але різного розміру. Зі спільної таці дитина вибирає прямокутники однакового кольору. Так у кожного з'являється по п'ять однакових за кольором, але різних за розміром прямокутників. Вправляйте дітей у порівнянні форм, розмірів, кольорів за допомогою прийомів прикладання та накладання; порівнюйте кольори прийомом зіставлення.

Завдання на вибір дітей. Побудуйте сходинки для улюбленої іграшки. Разом із дітьми виберіть іграшку й виставте на столі. Вона спостерігатиме за діями дітей. Іграшка невелика, відповідно до розміру фігур. Запропонуйте дітям починати з великого прямокутника, далі знайти менший, ще менший і так до найменшого. Іншого разу починайте будувати від найменшої фігури до найбільшої. Якщо сходинки побудовано правильно, іграшка весело й охоче піднімається чи спускається ними вгору, вниз. Якщо дитина припустилася помилки, іграшка не бажає йти на сходинки доти, доки дитина чи всі разом не знайдуть і не виправлять помилку.

«Вище – нижче»

Для гри знадобиться площинне зображення пар «високий – низький», пірамідки та ведмежата. Вихователь звертає увагу на яскравий малюнок і питає, хто завітав до малюків у гості. Діти називають малюнки. Вихователь питає, чи однакові іграшки за висотою. Просить назвати високу пірамідку, маленьке ведмежа і т. д. Заохочує малюків скласти речення: «Це ведмежа вище від цього», «Ця пірамідка нижча від цієї» і т. д.

«Вирушаймо в подорож»

Вихователь показує малюкам вузьку та широку паперові смуги і пояснює, що це – дороги для машин. Потім педагог дістає маленьку і велику машинки і просить вихованців показати, де велика машина, а де – маленька. Після цього вихователь спонукає малят визначити, яка дорога для якої машинки підійде. Доречно ставити малюкам запитання: чи зможе велика машинка проїхати вузькою дорогою? Чому? Далі вихователь пропонує дітям викласти по ширині кілька вузьких і кілька широких смужок, щоб утворилися дві довгі дороги, та «прокатити» по ним відповідні іграшкові машинки.

«Ведмедик»

На картці намальований ведмедик; усі його «деталі» – голова (коло), тулуб (великий овал), лапи (малі овали та кола) – вирізані. Вихователь загадує загадку про ведмедя: «Хоч у нього й шуба є, А як холод настає, Він не їсть тоді й не п'є, І не ходить, не гуляє, А у лігво спати лягає». Далі вихователь пропонує розглянути, з яких частин складається ведмедик, назвати, на які геометричні фігури схожі частини його тіла. Потім він пропонує дітям скласти ведмедика з різних геометричних фігур.

«Тактильний мішечок»

Гра дозволяє вдосконалювати знання дітей про геометричні фігури, закріпити кольори та спонукає дітей знаходити фігури відповідно до вказівки дорослого, сприяє розвитку дрібної моторики рук, концентрації уваги.

Дитині надаємо кольорові мішечки з прозорою плівкою та вмістом рису і кольоровими фігурками (геометричні форми). Дитина може просто тримати мішечок в руках, тренуючи пальчики. Але можна давати нескладні завдання, до прикладу: візьми червоний мішечок і знайди круги; візьми синій мішечок і знайди квадрати. Можна знаходити в червоному мішечку сині фігури. Можна робити тематичні мішечки або мішечки різної форми.

«Веселий клоун»

До дитини в гості приходять веселий клоун (пропонуємо малюку площинну фігурку іграшкового клоуна, на якій нашиті гудзики різної величини; додається також комплект одягу з прорізами для гудзиків – для дитини).

Звертаємо увагу, що в клоуна сірий, тьмянний одяг, і пропонуємо дитині одягти його у веселий, яскравий одяг. Дитина називає, який одяг вона вдягає, якого кольору й чому обрала саме ці гудзики.

«Прикрась ялинку»

Дитині дають площину форму ялинки, на якій вирізані отвори різної форми для іграшок, а також іграшки-пазли для прикрашання. Пропонують прикрасити ялинку до свята, дібравши відповідну іграшку до отвору.

Ігри з прищіпками

Прищіпки – доступний матеріал для розвитку дрібної моторики.

Щоб причепити чи відчепити прищіпку, дитина задіє пальці рук, відпрацьовує захоплюючі рухи. Діти до 2 років використовують для захоплення всю кисть, а гри з прищіпками допоможуть скоординувати точну роботу пальчиків. Завдяки кольоровій гамі прищипок, можна вивчати кольори і формувати математичні уявлення. Ігри з прищіпками розвивають дрібну моторику.

Використовуючи фантазію, можна запропонувати дитині багато варіантів ігор з прищіпками, серед яких:

- **Прання.** Натягнути мотузку між двома стільцями і запропонувати повісити на неї лялькову одяг, закріпивши прищіпками.
- **Конструктор.** За допомогою прищіпок створюють об'ємні фігури, роботів, тварин, транспорт.
- **В світі тварин.** Роздрукувати фігурки їжачків і зайчиків. Їжачку причепити голки у вигляді прищіпок, зайчику зробити з них вушка.
- **Полянка.** Вирізати з кольорового картону сонце, хмару, траву, дерево. Дитина чіпляє до трафарету прищіпки відповідного кольору, щоб вийшла об'ємна картина.
- **Хто що їсть.** Роздрукувати мордочки різних тварин і ту їжу, яку вони вважають за краще. З картону вирізати коло, розділити його на сектори. На кожен наклеїти зображення їжі. На прищіпки скотчем наклеїти мордочки. Дитина чіпляє прищіпки з твариною на той сектор, де зображена відповідна їжа.

«Пальчиковий сухий басейн»

Сухий басейн – гра на розвиток дрібної моторики, яка включає в себе пальчикову гімнастику. Глибоку миску заввишки 12-15 см на половину заповнити сухим горохом. Дитина опускає кисті рук в наповнювач, перебирає горошини, розсипає їх. Таким чином відбувається самомасаж пальців рук. Ігри в сухому басейні супроводжують музикою і віршами. На дно миски можна викласти маленькі іграшки, які треба знайти і описати їх з закритими очима.

«Намісто з солоного тіста»

Дітям пропонується створити намисто в подарунок мамі з різнокольорових кілець. Педагог заздалегідь ліпить колечка з солоного тіста і підсушує в духовці. Тісто можна купити в магазині або зробити самим. Для цього знадобиться: 1 склянка борошна, 1 стакан солі, 1 ст. л. крохмалю, 1 ½ склянки води, кольорова гуаш. Крохмаль розвести в ½ склянці холодної води, залити 1 склянкою окропу. Половину склянки отриманого розчину змішати з борошном і сіллю. Замісити тісто, пофарбувати в різні кольори. Сформувані колечка. На занятті діти нанизують намистинки на шнурок і формують прикрасу.

«Розклади яєчка в свої будиночки»

Педагог зафарбовує картонний контейнер для яєць в 4 кольори: червоний, синій, зелений, жовтий. Коробочки від шоколадних яєць (кіндер-сюрпризу) обклеюють відповідної кольоровим папером. Діти розкладають різнокольорові яйця в підходящі осередки.

«Тактильна коробка»

Основа інтерактивного посібника-гри – короб, каструля, пластиковий контейнер з кришкою. Вона наповнюється природними матеріалами (крупною, піском, борошном, черепашками, каменями, листям). Можна додати в коробку папір, вату, тканину, іграшки. Доповнюють коробку інструментами – ложкою, лопаткою, склянками, формами для кексів. Дитина вивчає наповнення коробки, вчиться маніпулювати різними предметами, знайомиться з різними тактильними відчуттями. Можна грати з вмістом коробки за завданням дорослого або залишити місце для вільної творчості дошкільника.

«Чудовий мішечок»

Для гри знадобляться великий щільний тканинний мішок і різні дрібні предмети: галька, фігурки, кульки і намистинки, монетки, тканину, шишки.

У ході гри розвивається тактильне сприйняття. Діти по черзі опускають руку в мішок і описують предмет, який намацали. Завдання – вгадати, який предмет знаходиться в мішку. Заняття проводять як індивідуально вдома, так і в групі в дитячому садку.

«Павучок на галявинці»

Для гри знадобиться пластикове прозоре відро з кришкою, в ньому роблять отвори для шнурівки і кріплення додаткових деталей. На кришку з кольорового паперу наклеюється павучок. Очі роблять з кришок від пластикових пляшок, розфарбовують в відповідні кольори, з'єднують з основою. До лапок додають шнурки, які вставляють в отвори. З них дитина «плете павутину». В відерце складають дрібні предмети і стрічки, які можна проштовхувати через отвори різного діаметру. Варіантів маніпуляцій з посібником безліч, тому діти кожного разу придумують нову гру з павучком.

Список використаних та рекомендованих джерел:

1. International Standard Classification of Education. ISCED (2011). UNESCO Institute for Statistics, pp. 26-29. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>
2. Broström, S. Care and education: Towards a new paradigm in early childhood education. In Child and youth care forum Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. 2006. Vol. 35, No. 5, pp. 391-409.
3. Благополуччя дітей (2022). [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/IDP_growing_together.pdf
4. Гаращенко Л., Літіченко О., Шинкар Т. (2022). Організація освітньої взаємодії з дітьми раннього віку: актуальні проблеми практики. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Вип. 38 (2). С. 24-29. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.384>
5. Іванова Д. Г. (2022). Принцип самоцінності дитинства – імператив формування інклюзивної компетентності вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Випуск 60. С. 53-63. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/655>
6. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020). Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б. 44 с.
7. Литвиненко О. Щедра грядка: дидактичний посібник. *Дошкільне виховання*. 2023. № 10. С. 22-23.
8. Ігри для сенсорного розвитку дітей 2-3 років. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://bukovinaorient.org.ua/>
9. Li, L. Developing a Pedagogy of Play: Toddlers' conceptual learning in a Play World. *Early Years*, 2022, (3), 278-292.
10. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.

ЗАЛУЧАТИ ДО ХОРЕОГРАФІЇ З ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА

Шевчук Антоніна,

*доцентка, кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Науковці та практики у царині дошкільної освіти свідомі того, що для здійснення високої місії розвитку особистості дитини визнаним і незамінним є мистецтво – українське і світове, сучасне і класичне, різних видів і жанрів, затребуване сучасною людиною. Вважається, у дошкільні роки хлопчики і дівчатка цілком здатні елементарно долучитися до мистецької освіти. За певних змін це стосується і дітей з особливими освітніми потребами.

Поняття мистецької освіти в дошкільні роки визначається нами як процес становлення духовності, індивідуального зростання дитячої особистості під впливом цінностей мистецтва музичного, образотворчого, театрального, хореографічного, літературного, частково й інших мистецтв, набуття нею особистого художньо-продуктивного досвіду мистецької діяльності, збагачення естетичного сприймання, моральної свідомості та соціальної поведінки. Це збалансованість в дитини фондів «хочу» (задатки, потреби, інтереси) і «можу» (розвинені здібності, засвоєні уміння, навички, поняття), сформованість основ мистецької культури як особистісної, елементарної мистецько-творчої та хореографічної компетентності [5, с. 12].

Чому треба залучати дитину саме до хореографії?

У сучасній психології та педагогіці утвердилася думка: кожна дитина різнобічно обдарована. Всім батькам хочеться вірити, що особливий дар, яким у давні часи наділяли музи лише обраних, передався і їхній дитині. Люблячі та освічені батьки помічають у своїй дівчинки чи хлопчика потяг до музики і руху ще в ранньому дитинстві.

Дорослі навіть не замислюються, чому маленькій дитині подобається танцювати, бо вони спостерігають, що це бажання не зникає у дорослої людини впродовж усього життя. Можливо, покровителька мистецтва танцю і хорової поезії, чарівна Терпсіхора, яка обдаровувала людей музично-танцювальним хистом, була найдобрішою і найщедрішою з-поміж усіх муз? Тому-то у більшості дітей дуже рано виявляються задатки до танцю.

Понад сто років минулося з того часу, як українська педагогіня Софія Русова на основі своїх спостережень висловила мудру пораду: «Діти люблять танці і часто самі вигадують їх відповідно своїм настроям. Необхідно знайомити дітей з різними національними танцями, бо вони утворені драматичним нахилом народів. Національні танці – це ціла поема, цілий комплекс гарних ритмічних жвавих рухів, які захоплюють дітей» [3, с. 85]. Ці орієнтири й дотепер зберігають актуальність для батьків і педагогів.

Наукою доведено, що тільки в системі музичного виховання та в системі ширшої мистецької освіти розкриваються природні задатки, розвиваються обдаровання дітей. Хореографічна діяльність необхідна дитині дошкільного віку для того, щоб не пропустити сенситивного періоду для розвитку.

Сучасний український вчений Іван Коновальчук під час вебінару в контексті Всеукраїнського онлайн марафону «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах. Дитяча хореографія» красномовно відгукнувся у чаті: *«Дитяча хореографія – найтепліше сонячне чудо природної пластики, гармонії руху й емоцій. Дякую»* (16 червня, 2022 р.).

Утім подекуди розповсюджуються міфи про дитячу хореографію: ці заняття зайві для дитини, танці не для хлопчиків; це дуже гарно, тільки для дівча; це не серйозно, зайва трата батьківських коштів; ці заняття лише розважального характеру; вихователі та музичний керівник витиснуть хореографа; це все заради конкурсів, фестивалів; це забаганки керівника закладу освіти; танці мало чого дають дитині, потрібні інтелектуальні діяльності тощо.

9 переконливих причин вчити дитину танцювати

Бажаєте розвинути в хлопчиків і дівчаток різнобічну й творчу особистість?

- Навчить їх танцювати за законами краси і еталонами хореографії, щоразу вітаючи індивідуальну інтерпретацію та імпровізацію рухів.

Бажаєте розвинути в українських дітей національну ідентичність?

- Навчить їх танцювати традиційні українські танці та хороводи, танці своєї меншини.

Бажаєте розвинути в дітей емоційність, любов до танцю, здатність до взаємодії в інклюзивному середовищі?

- Навчить їх танцювати музикально, невимушено, щиро, приязно, вдячно.

Бажаєте розвинути в дітей творчу інтуїцію та логіку мислення одночасно?

- Навчить їх танцювати в хороводах, іграх, танцях – зі співами.

Бажаєте розвинути в дітей навички шляхетного поводження?

- Навчить їх танцювати в парі, дівчинка з хлопчиком.

Бажаєте розвинути в дітей здатність презентувати себе?

- Навчить їх танцювати один для одного та перед глядачами, виразно застосовуючи рухи і міміку.

Бажаєте розвинути в дітей творчі уміння, ініціативність?

- Навчить їх танцювати, застосовуючи набутий досвід та імпровізуючи.

Бажаєте розвинути в дітей навички спілкування, толерантність, організованість?

- Навчить їх танцювати в дитячому гурті, в парних та масових хороводах і танцях, з дітьми з особливими освітніми потребами, злагоджено.

Бажаєте розвинути в дітей охайність, чуття гармонії в одязі?

- Навчить їх танцювати у своїх вишиванках, в дитячих костюмах і спеціальному взутті.

Програмове та науково-методичне підґрунтя залучення дошкільників до хореографії

Авторська парціальна програма «Дитяча хореографія» містить науково визначені пріоритети освіти дітей 3-х – 7-ми років у царині одного з найпривабливіших для дитини виконавських мистецтв [4]. У навчально-методичному забезпеченні програми зосереджено професійні орієнтири для реального впровадження хореографічного навчання в освіту дітей дошкільного віку. Програма рекомендується як варіативна частина змісту роботи з дітьми за Базовим компонентом дошкільної освіти (2012 р.; 2021 р.); розглядається як діяльність за інтересами, потребами дітей і за вибором батьків; розширює можливості розвитку особистості дитини, мистецької освіти і естетичного виховання дітей за чинними вітчизняними програмами комплексного типу.

Мета хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років – сприяти індивідуальному становленню особистості дитини під впливом цінностей хореографічного мистецтва, у процесі власної мистецько-практичної діяльності,

взаємодії з педагогом і дитячим колективом; сформувати елементарні основи хореографічної культури, домірну віку хореографічну компетентність; збалансувати в дитини фонд її бажань (інтереси, смаки, любов до мистецтва танцю, потреба у репродуктивно-продуктивному танцюванні, у виконанні танців для себе і для інших) і фонд її можливостей (музично-хореографічні здібності, уявлення про хореографічну діяльність, танцювальні навички, творчі вміння, елементарні знання і поняття щодо цінностей мистецтва танцю), тобто фонд «хочу» і «можу».

У програмі розроблено три групи наскрізних завдань: виховні, освітні, розвивальні. З-поміж шести виховних, наприклад, такі: виховання життєтворчих, естетичних, морально-етичних, соціально-емоційних, вольових засад особистості дитини, позитивних особистісних якостей дітей (працелюбність, самостійність, оптимізм, відповідальність, ініціативність, активність, успішність, музикальність, творчість, самоповага, самооцінка, взаємодопомога тощо), подолання ускладнень у проявах характеру, різних упереджень дітей з особливими освітніми потребами. Одне з основних освітніх завдань: набуття дітьми системи танцювальних навичок, а також творчих умінь успішного їх застосування, як у хореографічній діяльності, так і у музичній, фізкультурній, у повсякденному особистому житті. Перше з розвивальних завдань: вироблення в дитини життєрадісного емоційно-вольового стану як домінуючого під час виконання танців і рухів та у щоденному житті, розвиток психічних процесів (сприймання, мислення, уява, увага, пам'ять тощо), інтелектуальних здібностей (пізнання, розуміння, мовлення, аналітичність, критичність тощо).

Виховні, освітні, розвивальні завдання вирішуються комплексно під час навчання дітей хореографії в кожній віковій групі.

Як слід розуміти основне поняття?

Під дитячою хореографією слід розуміти спеціальну царину хореографічного мистецтва (сукупність рухів, танців, хороводів, системи тренування тощо), що

адаптована або розроблена для дітей, доцільна і доступна для сприймання і переживання дитиною, призначена для виконання дітьми (відповідає виконавсько-наслідувальним і виконавсько-творчим музично-руховим можливостям дітей), має яскраво виражений образний зміст, просту і чітку форму, влучні назви рухів і танців, містить ігрові елементи зображувальності та наслідування (кисті рук на голові, наче вушка зайчика тощо), можливості для образної танцювальної імпровізації дошкільників.

Програмові засади дитячої хореографії розроблені на основі українських і світових здобутків психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої науки, спеціальних досліджень у царині дитинства, мистецької педагогіки, практики дошкільного і мистецького виховання; ґрунтуються на історичній логіці розвитку мистецтва танцю та змісті хореографічного мистецтва в його розмаїтті.

Умови хореографічного навчання дітей в дошкільному віці

До якого змісту хореографічного мистецтва залучати дітей?

Структура програми навчання містить від трьох до шести змістових ліній, а саме:

Таємниці Терпсіхори
• це хореографічна абетка позицій, поз, рухів; музично-рухові забави
Дитяча образно-ігрова веселка
• дитячі образно-ігрові рухи; дитяче образно-ігрове виконавство і творчість
Українські музично-хореографічні традиції
• скарбниця українських традиційних рухів;   • дитяче українське традиційне танцювальне виконавство – хороводи, ігри, танці, забави, вправи;   • дитяча творчість за українськими музично-хореографічними традиціями – завдання для розвитку творчості
Танцювальні подорожі світом
• танцювальні рухи народів світу;   • дитяче народно-танцювальне виконавство і творчість, включно з танцями корінних народів і національних меншин України (кримські татари; українські угорці, болгары, румуни, молдовани, гагаузи та ін.)
Запрошення до балу
• етикет бального танцю; дитяче бальне виконавство і танцювальна творчість
Сучасне пластично-образне танцювання
• сучасна пластика; дитяче пластично-образне танцювання і творчість

Якщо педагоги в своїх діях орієнтуються на реальних дівчат і хлопчиків в групі та на програму, то в дітях цілком реально сформувані: емоційно-ціннісне ставлення до хореографії; елементарні знання про мистецтво, танці, ігри, хороводи, забави; навички репродуктивно-продуктивного танцювання, творчої імпровізації, а відтак – хореографічну компетентність. Все це – у співробітництві дітей одне з одним та з педагогами (хореограф, вихователь, асистент вихователя), переймаючи від дорослого хореографічний досвід і перетворюючи його на свій власний.

Методика хореографічної роботи з дітьми передбачає цілісність репродуктивного і продуктивного мистецького досвіду дітей. Відповідним має бути дитячий репертуар забав, ігор, вправ, хороводів, танців.

Виходячи з означених позицій, пропонуємо для прикладу деякий репертуар різнобічного спрямування до впровадження в процес навчання дітей, у тому числі й з особливими освітніми потребами.

Перкусія і боді перкусія (body percussion) – це давні прийоми гри в музиці. У культурі різних народів застосовують етнічні та сучасні перкусійні інструменти: бубон, маракаси, тамбурин, барабани, клавеси або ритм-палички, кастаньети, трубки Boomwhackers тощо. Боді

перкусія перетворює тіло на інструмент. Якщо застосовувати цей прийом, у дітей розвиваються загальна музикальність; чуття ритму, динамічних відтінків і фразування; поліпшуються координація різних частин тіла, здатність імпровізувати, виразно рухатися, узгоджувати свої рухи з рухами інших.

Традиційно з дітьми дошкільного віку застосовують такі елементи боді перкусії: плескати в долоні з різною амплітудою, в різних ритмах; поляскувати долонями почергово або одночасно – по боках стегон або по передній їх частині вище колін, по щоках, грудях, передпліччях тощо; клацати середнім і великим пальцями; тупати ногами почергово по підлозі чи іншій поверхні тощо. Для дошкільників боді перкусія – це весела, кмітлива парна або спільна дія для всієї групи. Зазвичай на фрагмент класичної, народної або сучасної музики, дитячої пісні, римованого тексту нанизують ритмічний рисунок боді перкусії.

Вправи з перкусійними інструментами, забави з боді перкусії стимулюють розвиток лівої і правої півкуль головного мозку, а тому особливо корисні для дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад тих, яких з тих чи інших причин називають «інакші», які часто мають затримку в розвитку мовлення, а відтак інакші потреби.

Перкусійні завдання – це дієвий інструмент у роботі логопеда, вихователя, педагога інклюзивно-ресурсного

центру, музичного керівника, хореографа тощо. Це можливість для дошкільників цікаво провести час із дорослим й іншими дітьми.

У пропонованих нижче забавах діти засвоять українське вітання «добридень», відтворять козацький марш із перкусією, вчитимуться координувати рухи свого тіла зі словами забавлянки, зможуть бавитися, вказуючи на частини обличчя, голови, тулуба.

«Добридень»

Розіграйте зі старшими дошкільниками забаву за методом боді перкусії. Вона базується на віршованих рядках, що відтворюють контекст спілкування дитини з мамою і татом. Чітко й ритмічно артикулюйте слова тексту з рухами, надаючи дітям приклад.

Текст забави	Рухи дітей
<i>Добридень, добридень, добридень кажу.</i>	Виконують чотири ритмічні поляскування випрямленими долоньями рук по верхній частині грудей – одночасно обома долоньями (лікті спрямовані в боки)
<i>Я рано, раненько до мами біжу.</i>	Рівномірно плескають у долоні перед собою на кожну восьму тривалість у ритмі бігу
<i>Тут очка, тут личко,</i>	Вказівними пальцями легко торкаються зовнішнього боку

	кожного ока, долонями торкаються обличчя з обох боків
<i>Тут ніс, а тут губи,</i>	Вказівними пальцями легко торкаються носа з обох боків, губ з обох боків
<i>Тут маю два вушка,</i>	Пальцями двічі торкаються вушок
<i>А тут білі зуби.</i>	Вказівними пальцями легко двічі торкаються з обох боків рота в усміщці, вказуючи на зуби
<i>Добрідень, добрідень, добрідень кажу.</i>	Роблять чотири ритмічні поляскування по грудях поперемінно то правою, то лівою долонею. Або так само, як на початку забави
<i>Я рано, раненько до татка біжу.</i>	Плескають у долоні перед собою в ритмі бігу, «вісімками»
<i>Тут пальчик, долонька,</i>	Показують великі пальці обох долонь (згруповані в кулачок) перед обличчям (знак «подобається»), розкривають долоньки
<i>Плече і рука.</i>	Плескають долонями навхрест по плечах і випрямляють руки вперед
<i>Тут маю дві ніжки,</i>	Двічі плескають долонями по стегнах трохи вище колін
<i>А тут є п'ята.</i>	Присідають навпочіпки і торкаються долонями п'ят

«Січ іде»

Запроваджуйте забаву-марш «Січ іде!» в роботу зі старшими дошкільниками на основі української козацької пісні «Гей, там на горі Січ іде!». Послухайте пісню за посиланням: <https://youtu.be/ZjsxWy09otg>.

Діти, зазвичай, із захопленням відтворюють характер маршової музики, підспівують окремі слова, як-от: Січ, стяг, кошовий, орел, вітер, козаки, сила, відвага, слава. Завдяки пісні діти поглиблюють уявлення про історичні традиції війська запорізького, відчують козацьку енергію. Забаво-марш, ймовірно, вплине на формування в хлопчиків і дівча національно-культурної ідентичності.

За кількістю дітей групи розташуйте стільці у центрі музичної зали кружка. Сидіння поверніть до центру кола, між стільцями – маленька відстань. Діти стають за стільцями, в руках тримають палички, як для гри на барабані. Рухаються разом із піснею навколо стільців по великому колу. На приспів зупиняються і ритмічно вдаряють паличками по спинках стільців. Приспів повторюється – і перкусійні рухи повторюються, за рахунок чого діти набувають упевненості в координації рухів із паличками і відчувають задоволення від самостійних енергійних дій.

Текст пісні	Рухи дітей
<i>Гей, там на горі Січ іде, Гей, малиновий стяг несе.</i>	Йдуть по колу бадьорою ходую, кроком на кожен «чверть» – 16 кроків проти ходу годинникової стрілки; зупиняються обличчями до стільців
<i>Гей, там на горі</i>	Роблять чотири удари по спинці стільця паличкою, що в правій руці
<i>Наше славне товариство</i>	Чотири удари по спинці стільця паличкою, що в лівій руці
<i>Гей, марширує, раз, два, три!</i>	Чотири удари по спинці стільця паличками почергово (кроки маршу); три удари паличкою об паличку
<i>Гей, там на горі Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три!</i>	Повторюють ритмічні рухи паличками. По завершенні стають обличчями проти лінії танцю
<i>Гей, попереду кошовий, Гей, як той орел степовий. Гей, як той орел, Наше славне товариство</i>	Повторюють маршову ходу по колу, тільки у зворотному напрямку – за годинниковою стрілкою. Повторюють перкусійні рухи з паличками на приспів і на його повторення

<i>Гей, марширує, раз, два, три. Гей, як той орел, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три.</i>	
<i>Гей, а позаду осавул, Гей, твердий хлопець, як той мур. Гей, твердий хлопець, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три! Гей, твердий хлопець, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три!</i>	Повторюють маршову ходу по колу, як у першому куплеті – проти ходу годинникової стрілки. Повторюють перкусійні рухи з паличками на приспів і на його повторення
<i>Гей, повій, вітре, зі стенів! Гей, дай нам силу козаків! Гей, дай нам силу, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три! Гей, дай нам силу, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три!</i>	Повторюють маршову ходу по колу і перкусійні рухи на приспів другого куплету
<i>Гей, дай нам силу, й відвагу! Гей, Україні на славу! Гей, Україні,</i>	Повторюють маршову ходу і перкусійні рухи приспіву першого куплету

<i>Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три! Гей, Україні, Наше славне товариство Гей, марширує, раз, два, три!</i>	

«У мене кругла голова»

Розіграйте забаву з молодшими дошкільниками на основі чотирьох рядків тексту. Орієнтуйте дітей чітко й ритмічно вимовляти слова у рівномірному ритмі «чвертями», «половинними», «восьмими» тривалостями. Координуйте вимову назв частин тіла й боді перкусійні рухи.

Текст забави	Рухи дітей
<i>У мене кругла голова,</i>	Ритмічно й ласкаво поляскують долонями рук по скронях і щоках – чотири рази, «чвертями»
<i>Очка два, вушка два,</i>	Вказівними пальцями легко торкаються по боках очей («половинна») і по вухах («половинна»)
<i>Ніс один і рот маленький,</i>	Легко торкаються вказівними пальцями з обох боків носа й рота, «половинними» або «чвертями»
<i>І волоссячко біленьке (чорненьке, руденьке).</i>	Роблять легкі й швидкі, ритмічні («вісімками») горизонтальні торкання-ковзання долонями рук по волоссю голови
	Плескають у долоні – ритмічно, «вісімками», радіючи своїй вправності, умілості

«Зі мною разом відтвори»

Розіграйте зі старшими дошкільниками забаву з елементами боді перкусії. Діти в помірному темпі, в ритмі

$\frac{3}{4}$ легко й чітко промовляють або співають із педагогом кожне окреме слово й одночасно виконують рухи. Наголоси в словах частково змінені заради ритму вальсу. «Рамена» – плечі, «перста» – пальці, що є не часто вживаними українськими словами.

Текст забави	Рухи дітей
<i>Ѓлова</i>	Піднімають обидві прямі руки вгору
<i>но́ги,</i>	Опускають руки й обома долонями ляскають себе по ногах, трохи вище колін і одночасно злегка присідають
<i>Раме́на</i>	Випрямляють коліна й долонями плескають себе одночасно по обох плечах: правую по правому плечу, лівою – по лівому. Або схрещують руки й одночасно плескають лівою долонею по правому плечу, а правую – по лівому плечу
<i>перста́.</i>	Виводять обидві руки перед обличчям і дзвінко клацають пальцями, середнім і великим
<i>Раме́на,</i>	Плескають себе долонями по плечах
<i>перста́.</i>	Клацають пальцями перед собою
<i>Раме́на,</i>	Плескають себе долонями по плечах
<i>перста́.</i> Повтор тексту від початку	Клацають пальцями перед собою. Повторюють все від початку для того, щоб насолодитися виконанням цієї частини забави
<i>Ву́шка,</i>	Пальцями рук легко торкаються своїх вух з тильної сторони
<i>о́чка,</i>	Вказівними пальцями легко торкаються тіла по зовнішніх боках своїх очей
<i>но́сик,</i>	Вказівними пальцями легко торкаються по боках свого носу
<i>вуста́.</i> Повтор тексту приспіву	Вказівними пальцями легко торкаються з обох боків своїх губ. Цей умовний приспів повторюють двічі для закріплення навички, поліпшення координації

Дві фрази по 4 такти – швидко	Для розслаблення і переживання гарного відчуття від забави, діти плещуть у долоні – легко, радісно, швидко, у ритмі бігу. Повторення забави – як заохочення дітей виконати не лише в побудові колонками чи у загальному колі, а й у парах; бажано у пришвидшеному темпі, що активізує інтерес дітей і по-особливому радує їх

- Вправи на основі римованих рядків, розміреного або співучого речитативу цілком доречні під час музичних і хореографічних занять, для всіх дітей та з особливими освітніми потребами. Це не применшує значення музики на занятті, а збагачує можливості концентрації уваги дітей на ритмі, чіткості вимови звуків і слів, якості виконання руху, координації слів і ритмів із рухами. Такі маленькі віршики діти згодом пригадують в групі, наспівують їх під час прогулянки і самостійної діяльності.

«Йдемо і бігаємо»

Вправа для дітей раннього й молодшого дошкільного віку базується на простих римованих рядках. Діти навчатимуться змінювати контрастні рухи: крок по колу – легкий біг. Застосуйте прийом ритмічного промовляння тексту речитативом. Перші 8 рядків – у ритмі маршу в помірному темпі. Наступні 8 рядків – у ритмі польки в пошвавленому темпі.

Текст	Рухи дітей
<i>Ми йдемо уздовж доріжки, Піднімаєм гарно ніжки.</i>	Діти й педагог крокують по колу на кожен «чверть» такту (8 кроків), високо піднімаючи коліна, виразно координуючи руки
<i>Ось так, ось так, піднімаєм ніжки.</i>	Виконують 8 кроків в повороті на 360°. Ідеально, якщо вправу починали з лівої ноги, то поворот вліво з лівої ноги – у коло; якщо починали з правої ноги, то поворот вправо – з кола
<i>Ось так, ось так, гарні наші ніжки.</i>	Ще виконують 8 кроків в повороті на 360° – в інший бік

<i>І побігли, і побігли легесенько, діточки.</i>	Діти рухаються по колу легким бігом маленькими кроками, ритмічно, «вісімками», крок на кожний склад слова
<i>І побігли, і побігли гарнесенькі, діточки.</i>	Продовжують бігти. На уповільнення темпу на останніх двох словах – уповільнюють біг і присідають навпочіпки. Вихователь підходить до кожної дитини й погладжує по плечу чи голові зі словами «гарна», «гарний». Діти в цей час трохи відпочивають, чекають від педагога уваги, схвалення, підтримки – педагог робить це для всіх однаково.

«Ніжки маленькі»

Вправа для дітей середнього дошкільного віку покликана навчити виконувати кроки з високим підніманням колін і контрастний рух – дрібні притупи, дріботіння. У помірному темпі маршу чітко промовляйте перші два рядки як ритмічну основу для 8 кроків. Під час 3–4-го рядків діти виконують 16 почергових притупів. Згодом пожвавте темп 3–4-го рядків вірша й завятіше виконуйте разом із дітьми дріботіння. На 5–8-й рядки – повторіть вправу, можливо, ритмічно наспівуючи в маршовому характері.

Текст	Рухи дітей
<i>Ніжки маленькі По воду ходили,</i>	Виконують 8 кроків з високим підніманням колін
<i>Ніженьки маленькі Додому спішили.</i>	Трохи згинають ноги в колінах і всією поверхнею стоп дріботять – часто вдаряють об підлогу, притупують почергово на кожному «восьму» такту. Стопи ледь піднімають над підлогою
<i>Ніжки маленькі Скрізь чеберяли,</i>	Повторюють кроки з високим підніманням колін
<i>Ніженьки маленькі Утоми не знали.</i>	Виконують дріботіння, злегка присівши

«Скоки-підскоки»

Вправа для дітей старшого дошкільного віку базується на вірші «Вишита сорочка» Інни Кульської. У першій частині вправи дітей навчають виконувати підскоки та український уклін. Чітким речитативом промовляйте текст як ритмічну основу вправи або ритмічно наспівуйте в характері польки.

Текст	Рухи дітей
<i>А мені сорочку</i> (1-2, 3-4)	Вихідне положення: шоста позиція ніг, руки – на талії. Виконують поворот тулуба вправо – стати анфас (на рахунок 1-2), поворот вліво – анфас (3-4)
<i>Вишила бабуся</i> (5-6, 7-8)	Повторюють повороти тулуба
<i>Я в нову сорочку</i> (1-2, 3-4)	Руки виводять уперед, показуючи себе гарного/гарну (1-2), а на слово «сорочку» схрещують кисті на грудях, голову ледь підносять (3-4)
<i>Гарно уберуся</i> (5-6, 7-8)	Легко вклоняються (5-6), випростуються (7-8)
<i>Та й візьмусь у боки</i> , (1-2, 3-4)	Енергійним рухом праву руку ставлять на талію, потім ліву руку – на талію
<i>Та й піду у скоки!</i> (5-6, 7-8)	Виконують 4 кроки з високим підніманням колін під кутом 90°, наприклад з правої ноги
1-2, 3-4, 5-6, 7-8	Без будь-якої паузи виконують легкі підскоки з таким самим підніманням колін

Підтримуйте в дітях танцювальну інтерпретацію як індивідуальні творчі прояви. Вивчить з дітьми розроблений автором танець-марш на основі сучасного виконання пісні «Ой у лузі червона калина». Цей масовий танець – лаконічний, з мінімальною кількістю рухів, із логічними повтореннями рухових комбінацій, з легкими перебудовами по колу. А тому діти, у тому числі з особливими освітніми потребами, залюбки засвоять його. Водночас вони зможуть набути або закріпити навички відтворення маршового жанру: ритмічна й індивідуально виразна хода на місці, з просуванням по колу, у повороті на

360°. Важливо й те, що від пісні й танцю діти надихнуться патріотичними почуттями, оптимістичним настроєм, відчують себе на одній емоційній хвилі з батьками, виконавцями пісні й усіма українцями.

Заохочуйте дітей старшого дошкільного віку до танцювальної гри «Подружка і друг», в якій хлопчики і дівча мають можливість приязно взаємодіяти, застосувати набутий досвід запрошення, виконання ввічливого уклону, рухів, виявити танцювальну творчість. Гру добре розігрувати щодня, на день вишиванки, під час свят і розваг української тематики.

«Славна Україна»

Танець-марш для дітей середнього і старшого дошкільного віку. Для розучування скористайтеся короткою версією пісні «Ой у лузі червона калина». Її виконують Андрій Хливнюк і хор українських виконавців. Куплет співають двічі, а наприкінці хлопчик-дошкільник знову переспівує куплет, імітуючи гру на гітарі. Посилання на відео: <https://youtu.be/wOXPoZuMrpA>.

Текст пісні	Рухи дітей
	Діти стають у велике коло, обличчями до його центру. Кількість дітей, місце дитини в колі – довільні. Це зручно, коли діти нерегулярно відвідують дитячий садок
<i>Ой, у лузі червона калина похилилася,</i>	Виконують на місці 8 кроків, умовно високо піднімаючи коліна. З лівої чи правої ноги, кому як зручно. Орієнтир – з лівої, як військові; з правої, як у танцях. На слово «похилилася» – піднімають руки вгору, ніби руки – гілки дерева, і одночасно тричі похитуються з боку в бік (вправо, вліво, вправо); опускають руки
<i>Чогось наша славна Україна</i>	Виконують так само 8 кроків на місці. На слово «зажурилася» –

<i>зажурилася.</i>	присідають, опускають одне коліно на підлогу, нахиляють голову вниз і праву руку прикладають до серця; потім підводяться на весь зріст
<i>А ми тую червону калину підійmemo,</i>	Виконують 8 кроків у повороті на 180°, зупиняються спиною до центру кола. На слово «підійmemo» – обидві руки активно піднімають вгору і опускають. Або руки з'єднують внизу і піднімають вгору разом і одночасно опускають
<i>А ми нашу славу України, гей-гей, розвеселимо!</i>	Виконують 8 кроків у повороті на 180° (продовжують поворот), зупиняються обличчями до центру кола. На вигуки двічі плескають у долоні, а на слово «розвеселимо!» піднімають руки вгору і тріпочуть вгорі долоньками. На завершення куплету всі стають обличчями по лінії танцю, проти ходу годинникової стрілки
<i>Ой, у лузі червона калина похилилася,</i>	Виконують 8 кроків, просуваючись по колу за лінією танцю. На слово «похилилася» піднімають руки вгору і тричі похитуються з боку в бік. Опускають руки
<i>Чогось наша слава Україна зажурилася.</i>	Так само виконують 8 кроків за лінією танцю. На слово «зажурилася» – присідають, нахиляють голову вниз і праву руку прикладають до серця; підводяться на весь зріст
<i>А ми тую червону калину підійmemo,</i>	Виконують 8 кроків у повороті на 360° (заздалегідь домовляються, в який бік), зупиняються обличчями до центру кола. На слово «підійmemo» – піднімають обидві руки вгору й опускають

<i>А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!</i>	Виконують 8 кроків у повороті на 360° в інший бік, зупиняються обличчями до центру кола. На вигуки двічі плескають у долоні, а на завершення піднімають руки вгору і тріпочуть долоньками. Тихенько всідаються на підлогу, слухають переспів куплету маленького хлопчика. Можливо, дивляться на екран, якщо є у музичній залі. Після закінчення всі з піднесенням і вірою у перемогу плескають у долоні

«Подружка і друг»

Навчайте дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами, емоційно виразно спілкуватися в ігровій ситуації, сприймати гуцульську танцювальну музику і насолоджуватись нею, змінювати рухи відповідно тексту коломийки і музичних фраз, передавати характер музики традиційними гуцульськими рухами; розвивайте уміння танцювати в парі, імпровізувати і варіювати знайомі й нові рухи; формуйте ціннісне ставлення до української вишиванки, танцювальної та ігрової традиції.

Текст коломийки	Рухи дітей
Музичний вступ до гри (темп помірний)	Діти і вихователь стають в загальне коло, обличчям до центру, рук не з'єднують. Вихователька торкається плеча когось із хлопчиків. Це означає, що він починає гру. Всі розігрують дії під мелодію і спів коломийки (або перший куплет співають лише хлопчики)
<i>Маю вишиванку Із вовни кептарик.</i>	Хлопчик іде танцювальним кроком по внутрішньому колу (кисті рук може тримати на

	проймах кептарика), підходить до когось із дівча
<i>Подружку свою покличу –</i>	Хлопчик уклоняється обраній дівчинці
<i>Покружляєм в парі.</i>	Хлопчик і дівча беруться за руки
Повторення мелодії коломийки.	Пара кружляє бігом, підскоками або тропіткою. Всі діти плескають у долоні або кружляють поодиноці вправо/вліво. Перша пара стає в загальне коло
<i>Маю хустку-вишиванку, Барвистий віночок.</i>	Всі співають другий куплет (або співають лише дівчатка). Дівчинка, до плеча якої легко торкнулася вихователька, іде танцювальним кроком по внутрішньому колу до когось із хлопчиків
<i>Кого другом я вважаю –</i>	Дівчинка зупиняється і легко вклоняється хлопчику
<i>Прошу у таночок.</i>	Пара дітей заходить у центр кола
Повторення мелодії коломийки.	Пара імпровізує танцювальні рухи в характері коломийки (тропітка, присядка, чесанка, кружляння на підскоках тощо) – один перед одним або поєднавшись у парі. Діти оплесками заохочують вигадки пари, охочі діти довільно танцюють. Коли гра повторюється востаннє, імпровізовані рухи, характерні для коломийки, виконують усі діти

Мистецько-творче інклюзивне середовище для танцювальних активностей дітей в ЗДО і вдома

Вихователь, музичний керівник, хореограф, вихователь-методист, керівник закладу дошкільної освіти

і батьки роблять спільний внесок у створення універсального середовища в дитячо-дорослому соціумі закладу, в групових кімнатах, музичній залі, танц-класі. Це має бути мистецько-творче інклюзивне середовище, що відповідатиме певним критеріям і викликатиме мистецькі активності у всіх дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, під час самостійної та організованої діяльності впродовж дня.

Здійсніть перші кроки:

- дайте дітям у вільний час доступ до відео руханки, дивіться її з дітьми, час від часу рухайтесь одночасно, щоб стимулювати рухову активність і дитячу творчість власним прикладом;

- майте доступною для дітей музику про пори року, образи тварин, голоси птахів (навчить знаходити і вмикати музику на доступних гаджетах) задля активізації танцювальних імпровізацій в сюжетних іграх, під час вільного часу та різних пізнавальних занять;

- учить, вигадуйте і пригадуйте з дітьми римовані рядки задля налаштування на самостійні творчі дії, як-от: *я танцюю досхочу, де хочу і з ким хочу, музику вмикаю, в парі покружляю;*

- стимулюйте дітей до самостійних танців, надавши можливість самим вмикати українську музику, а також національну музику, пісні, танці з культур корінних народів, національних меншин задля пізнання культурної різноманітності;

- дитину з особливими потребами поступово вводьте у мистецьке середовище – музика, перкусійні інструменти, стрічки, віночок, шапка чи бриль як стимули до взаємодії дитини зі світом мистецтва і дітьми;

- складайте дитині з ООП пару, щоб покружляти в груповій кімнаті, або з двома дітьми утворить кружка навколо особливої дитини і ходіть хороводом з тихеньким співом (так діти роздивляються, знайомляться зблизька з проявом емоцій в іншій дитини, звикають один до одного);

- організуйте спокійний танець навколо дитини з ООП (дівча чи хлопчик можуть сидіти на стільці або у візочку) і танець з нею (вітайтеся з дитиною щиросердно, по черзі

підходячи і легко вклоняючись з прикладанням руки до серця, а згодом дитина намагатиметься відповідати так само щиросердно);

- плануєте один раз на тиждень проведення з дітьми ранкової зустрічі на тему «Мистецький досвід», цікавтеся мистецькими враженнями дітей, заохочуйте прояви ставлення до музики, до спільних танців-імпровізацій з батьками тощо [6].

У кожній віковій групі наповнення центру музики і хореографії – музична міні-колекція, що має орієнтовно відповідати діяльнісній природі дитини та програмі. Після заняття, свята/розваги центр треба збагачувати як музикою, так і використаними атрибутами в іграх і танцях для створення ситуацій виклику.

Із дитиною з особливими освітніми потребами контактуйте індивідуально за допомогою мистецьких засобів

Пам'ятаємо, що такі діти мають труднощі в соціальній взаємодії, у вербальній та невербальній комунікації, у них часто спостерігається повторювана поведінка, обмеженість інтересів, отже звичним є бажання ізоляції, відсутність прагнення встановлювати контакти і діяти в нових умовах, як більшість дітей.

Пропонуємо педагогу скористатися стислими орієнтирами.

По-перше, намагайтеся утримуватися від коментарів щодо зовнішнього вигляду хлопчика чи дівчинки, до прикладу, з РАС та від будь-яких рекомендацій батькам. Вони роблять усе можливе. Будьте готові до того, що навіть на свято така дитина прийде у звичному для неї повсякденному одязі, а не у святковому вбранні чи образному костюмі.

По-друге, під час спілкування, зокрема, з дитиною з РАС, слід говорити максимально коротко і стисло. Багатослівність втомлює її, а також може спровокувати неочікувану поведінку. Спостерігайте за поведінкою дитини, втім уникайте дисциплінарних обмежень, зауважень. Робіть дитині конкретні пропозиції.

По-третє, треба знайти час для індивідуального знайомства з дитиною з ООП та для перших занять із нею.

Індивідуальні заняття можуть бути нетривалими, головне – регулярними. Ви встановите контакт із дитиною, навчитеся її розуміти, обстежите разом музичну залу. А вона – призвичаїться до вас, засвоїть деякі дії з танцювальними атрибутами, можливо, візьме до рук музичний інструмент, навчиться орієнтуватися в музичній/танцювальній залі.

По-четверте, виходити треба з того, що у дитини обов'язково є ресурси. Ними можуть бути несподівані або звичайні явища. Якщо дитина, до прикладу, з РАС, заходить до зали і присутня на занятті, то це вже ресурс. Вона вже тут і готова хоч до якоїсь взаємодії. Якщо дитина бере до рук атрибут (стрічки, тамбурин, бубон) – це теж ресурс. Значить вона цікавиться, розрізняє, вибирає. Щойно ви поглянете на дитину з точки зору її ресурсів, відразу зрозумієте, куди рухатися далі.

По-п'яте, основне в індивідуальному освітньому маршруті – простота і доступність завдань. Писати треба конкретно: навчити слухати музичний твір або рухатися в характері музики упродовж 10 секунд; сформулювати вміння реагувати на музику різних темпів (помірно, швидко) контрастними рухами (ходьба, біг); розширити уявлення про дії з шумовим музичним інструментом (назвати цей інструменти і дії).

Індивідуальний освітній маршрут дитини з розладами аутистичного спектра

Спеціалісти	Рекомендації комісії	Дефіцити дитини	Ресурси дитини	Завдання розвитку	Спеціальні умови навчання, виховання
1	2	3	4	5	6

На підставі положень Закону України «Про освіту» (розд. 1, ст. 1, п. 10) фахівці (психолог, педагог, логопед,

інші) здійснюють комплексне психолого-педагогічне обстеження і виявляють стан дитини. Фахівці відповідно складають в інтересах дитини, зокрема, з РАС, індивідуальну програму розвитку (ІПР) особи з особливими освітніми потребами або індивідуальний освітній маршрут (ІОМ) за стандартними складниками (в таблиці наведено приклад).

Якщо хореограф чи музичний керівник бере участь у створенні цього документа, то йому треба заповнити графи. Передусім вписати себе у першу графу. В третій графі (дефіцити дитини) позначити особливості дитини з погляду орієнтування в танцювальній діяльності, в музиці: не володіє елементарними танцювальними рухами, не розрізняє контрастні засоби музики (темп, динамічні відтінки), складнощі у відтворенні оплесками ритмічної пульсації маршової музики. У четвертій графі (ресурси дитини) слід відзначити те, що в дитини уже сформоване або може бути ресурсом для формування відповідних компетенцій. Наприклад, дитині подобається відвідувати хореографічні заняття, вона позитивно реагує на звучання музики і охоче бігає, бере до рук музичний інструмент (вказати, який саме).

П'ята графа (завдання розвитку) присвячена актуальним завданням на найближчий час (кілька місяців, пів року, навчальний рік). Формулювання потрібно починати орієнтовно такими словами: заохотити, навчити, сформувати, розвинути, розширити, закріпити тощо. Завдання визначають відповідно до дефіцитів дитини з урахуванням її ресурсів. Завдання мають бути реальними. Варто уникати, наприклад, писати в завданнях «сформувати навички розуміння основних жанрів музики або засобів музичної виразності», якщо дитина з РАС не розрізняє ще жодного із жанрів і засобів, а із ресурсів у неї лише «присутність у танцювальній залі». Нарешті, треба зазначити кількість і регулярність занять на тиждень, інших форм організації хореографічного навчання.

Відповідно до результатів спостережень педагог має корегувати взаємодію з дітьми, навантаження під час занять, розваг. Також виявляти особисту зацікавленість в успіхах кожної дитини, давати позитивний відгук на творчі

прояви хлопчиків і дівча, підтримувати бажання і зусилля дитини проявити себе в мистецькій діяльності. До прикладу, недостатньо чітка вимова дитини не є приводом для уникнення спілкування з нею або відмови у промовлянні віршованого тексту під час забав з боді перкусії.

Педагоги, зокрема хореограф, мають знати, що їх не звинуватять, якщо завдання будуть досягнуті лише частково, а індивідуалізовані прийоми недостатньо виправдають себе. Втім у них має бути упевненість: всі зрадіють навіть невеличким досягненням дитини і новій компетенції фахівця у спілкуванні з дитиною, у залученні її до мистецтва танцю.

З дітьми в укритті

Застосовуйте українську народну музику для легких танцювальних імпровізацій дітей, українську сучасну музику для перкусійних вправ ігрового характеру, наспівуйте і виконуйте разом руханку в положенні сидячи, щоб не заважати іншим. Добирайте невеличкі відео, рекомендовані МОН України, а також з Інтернету, скориставшись наявними гаджетами. Втім дуже вибірково ставтеся до контенту. Намагайтеся просто і різноманітно контактувати з дітьми:

- сприймати музику і приплескувати у долоні, похитуватися в такт музики (дитина дослухається до тихого звучання музики, ритм відволікає її, захоплює увагу);

- після співу пісні власним прикладом заохочувати бажання плескати в долоні (дитина радіє, в неї знижується напруга), разом співати знайомі популярні пісні та одночасно, сидячи, ритмічно крокувати, плескати по стегнах, грудях (ритм і координація рухів упорядковують дихання, зосереджують увагу) тощо;

- вставляти у дитячу або популярну українську пісню інше слово і здійсмати руку при співі дотепного слова (діти радіють вигадкам);

- співати чарівне слово, комплімент сусідові справа чи зліва або поплескати і так передати сусідові простий ритм (діти люблять індивідуально спрямовані позитивні звернення);

- грати на заміниках дитячих музичних інструментів, які знайдуться поруч (легко калатати ними, розмірено вдаряти долонею, струшувати тощо);
- співати голосами тварин і птахів, показувати їхні характерні рухи (самі обирають, чиєму голосу наслідувати, який показати рух, а тому отримують задоволення від своєї умілості) абощо.

Участь батьків у формуванні хореографічної компетентності дитини

За Державним стандартом дошкільної освіти (БҚДО) підтримка з боку батьків процесу набуття дитиною хореографічної компетентності може відбуватися за допомогою щонайменше таких орієнтовних дій:

- перегляду разом із дитиною відеозаписів танців козаків з репертуару Національного ансамблю танцю України імені Павла Вірського, Національного українського народного хору імені Григорія Верьовки (контент YouTube), висловлення свого ставлення до краси рухів;
- запису танців у виконанні дитини на відео з подальшими його переглядами у сімейному колі;
- заохочення практичних дій дитини з наслідування традиційних рухів народних танців;
- регулярних переглядів фрагментів балетних вистав з подальшим обговоренням змісту, сюжету, музики, образів, танців;
- добору дитячих пісень з української естрадної та народної музики для руханки, творчих танців у народних і сучасних ритмах у колі сім'ї [1].

Участь членів родини в танцювальному розвитку своєї дитини деталізована нами на кожному віковому етапі та може бути забезпечена орієнтовно такими діями батьків.

Задля розвитку дитини в ранньому віці батьки:

- спільно переживають красу в природі, мистецтві, навколишньому, надають приклад у вияві емоцій радості, естетичного задоволення;
- створюють особливу музично-хореографічну атмосферу в родині, сприятливе середовище для музично-

естетичного розвитку дитини (музичні іграшки-інструменти, атрибути до танців, аудіозаписи класичної та фольклорної музики, відеозаписи сучасних дитячих пісень, з мультфільмів);

- слухають з дитиною українські колискові, колискові мовою національної меншини (за бажанням), фольклорну і класичну музику (фрагменти творів В. Моцарта, М. Лисенка, інших композиторів), сучасну танцювальну музику;

- співають разом колискові рідною українською та материнською мовами (за бажанням), підспівують і розігрують дитячі пісні (забавлянки, мирилки);

- танцюють з дитиною, підтримують оплесками її танцювальні активності;

- заохочують марширування під ритмічний акомпанемент бубна, барабана, кружляння і бігання під музику польки, гопачка, з брязкальцем, дзвіночком;

- розігрують у сімейному колі хоровод «Коровай» з ім'ям іменинника.

Задля розвитку дитини в молодшому дошкільному віці батьки:

- підтримують проукраїнську музичну атмосферу в родині, урізноманітнюють середовище для музично-хореографічного розвитку дитини (музичні іграшки-інструменти, пташки-свистунці українських народних майстрів, аудіозаписи фольклорної та класичної музики, атрибути до танців, відеозаписи сучасних дитячих пісень, руханки, пісні з мультфільмів);

- слухають з дитиною музику у виконанні українських митців, українські колискові, колискові мовою корінного народу, національної меншини (за бажанням), фольклорну і класичну музику (фрагменти);

- співають разом колискові рідною українською та материнською мовами (за бажанням), підспівують і розігрують дитячі пісні (забавлянки, мирилки, з мультфільмів), підтримують наспівуванням мелодії та оплесками танцювальні активності своєї дитини;

- заохочують крокування під маршову оркестрову музику (марш «Хор Запорожців» із опери «Тарас Бульба»

Миколи Лисенка; «У печері гірського короля» з «Пер Гюнт» Едварда Гріга тощо), марширування під ритмічний акомпанемент бубна, барабана;

- створюють можливості для кружляння і бігання дитини з брязкальцем, дзвіночком, бубном під музику гопачка, польки, сучасну популярну музику;
- розігрують у сімейному колі традиційний хоровод «Коровай» та з інтерпретованим до іменинника текстом, співають дитині й кожному в сім'ї «Happy Birthday to You!»;
- відвідують в місті чи селищі різні види дитячого театру, святкові вистави, дитячі розваги, спільно переглядають об'ємні книжки-театри, міні-панорами.

Задля розвитку дитини в середньому дошкільному віці батьки:

- збагачують досвід спільного переживання краси в навколишньому середовищі, природі, мистецтві, викликають емоції радості, задоволення від спілкування з мистецькими творами, встановлюють сімейні традиції художньо спрямованого спілкування (після відвідування театральної вистави – разом намалювати персонажів, наслідувати їхні рухи, вивчити/імпровізувати їхню пісню і співати разом, зробити атрибут костюму);

- спостерігають, цінують, підтримують музичні й танцювальні уподобання дитини, слухають разом сучасні пісні у виконанні українських митців, мовою корінного народу, національної меншини (за бажанням), фольклорну і класичну музику (фрагменти опер, балетів), імпровізовано рухаються під музику;

- підтримують українську музичну атмосферу в родині за допомогою слухання народних, класичних і сучасних музичних творів, українських виконавців – митців і дітей аматорів;

- збагачують середовище для музично-хореографічного розвитку дитини (сопілка, дерев'яні палички, ударно-шумові інструменти, українські пташки-свистунці, атрибути до танців, аудіозаписи фольклорної, класичної та сучасної музики, відеоролики сучасних дитячих пісень і руханок з контенту YouTube);

- співають разом колискові рідною українською та материнською мовами (за бажанням), підспівують і

розігрують в танцювальних рухах дитячі пісні (забавлянки, мирилки, з мультфільмів і відеороликів), козацькі пісні, улюблені пісні родини, сучасні пісні зі свят і розваг;

- підтримують імпровізації з кружляння, стрибків і бігання з брязкальцем, дзвіночком, стрічкою під українську народну і сучасну музику, сучасні рухи під ритмічний акомпанемент бубна, заохочують танцювальні активності своєї дитини наспівуванням мелодії та оплесками;

- формують навички гри у веселому сімейному оркестрі за допомогою перкусійних інструментів і побутових предметів (накривки з каструль, коробочки з горохом, пляшечки з водою, керамічні свищики), демонструють дитині власні музичні таланти і уподобання (душевно співають, танцюють);

- заохочують домашні міні паради під патріотичну оркестрову музику (українські народні пісні маршового характеру в обробках українських композиторів – «За світ стали козаченьки», «Чорнобровий корольок», «Гей там на горі січ іде», «Їхав козак за Дунай», «Гей, соколе!» тощо);

- підтримують традицію розігрування у сімейному колі хороводних пісень «Коровай», «Happy Birthday to You!» та інших.

Задля розвитку дитини в старшому дошкільному віці батьки:

- збагачують досвід спілкування з мистецтвом, відвідують театри, виставки, музеї, галереї, концерти, спільно переживають, радіють, обговорюють прояви прекрасного в мистецтві та житті, вчинках людей;

- заохочують слухання дитячого танцювального і пісенного репертуару, колискових, оркестрової музики, українських гуртів і окремих виконавців з національно свідомою позицією (українська стрілецька пісня «Ой, у лузі червона калина», виконання Андрія Хливнюка і українського гурту «Бумбокс»), пісень у виконанні сучасних юних і дорослих співаків;

- підтримують творчі пропозиції, рухові ініціативи дитини, танцювальні імпровізації, вигадки;

- долучають до спільного перегляду українських мультфільмів з гарною народною і сучасною музикою,

яскравими дитячими образами, світових мультиплікаційних шедеврів, до підспівування, відтворення персонажів у пластиці, малюнку, сценках;

- влаштовують під час сімейних свят розваги на основі інтеграції мистецьких видів діяльності, вигадують віршовані, танцювальні, пісенні привітання, заохочують до спільної словотворчості, римування, виявлення акторських здібностей;

- створюють художньо-естетичне середовище з наявністю саморобних іграшок, аудіо, відеотеки та бібліотеки казок, дитячих музичних ударних і шумових інструментів, танцювальних костюмів і театральних атрибутів, виготовлених власноруч разом із дитиною;

- організують, за можливістю, відвідування одного з гуртків з образотворчої, танцювальної, музичної, театралізованої діяльності як додаткової умови психічного і особистісно-творчого розвитку дитини;

- беруть посильну участь у мистецьких проектах, святах, майстер-класах, що організовує заклад дошкільної освіти.

Отже, домірними зусиллями самої дитини, за люблячої підтримки батьків та за умілого спрямування педагогів всі діти дошкільного віку можуть залучитися до культурного надбання людства – хореографічного мистецтва. У цьому процесі цілком реально закласти в дівчатках і хлопчиках основи елементарної хореографічної компетентності та мистецько-творчої особистості загалом, сформувати особисте естетичне ставлення до світу мистецтва та себе самої як спроможної до творчості особистості.

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: Т. О. Піроженко; Авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В. [та ін.]. МОНУ: Наказ від 12.01.2021 р. №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL:
2. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20do_shkilnoyi%20osvity.pdf .

3. Аргіропоулос Д., Тарнавська Н. Інклюзивна педагогіка: Навч. посібн. для наук.-пед. працівників, студентів закладів вищої освіти / Дімітрис Аргіропоулос, Наталія Тарнавська. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 248 с.
4. Русова С. Дошкільне виховання. Українське вид-во в Катеринославі. 1918. 162 с.
5. Шевчук А. С. Дитяча хореографія: Навч.-метод. посібн. / А. С. Шевчук. 3-тє вид., зі змін. та доповн. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 288 с.
6. Шевчук А. С. Дитячі розваги і свята (у схемах, таблицях, визначеннях, сценаріях). Навч.-метод. посібн. / А. С. Шевчук. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 336 с.
7. Шевчук А. С. Формування навичок рефлексії у дітей: ранкова зустріч «Мистецький досвід». *Музичний керівник*. 2021. № 5. С. 4-8.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИЧНА СКРИНЬКА

*Сараєва Ірина, доктор філософії,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Гра – один із засобів виховання та навчання дітей дошкільного віку, спосіб пізнання довколишньої дійсності. Для дитини гра стає цікавою тоді, коли до процесу гри долучаються найрідніші люди – батьки. В процесі гри у дитини дошкільного віку формуються унікальні якості людини – здатність робити самостійний вибір, виявляти ініціативність, вміння взаємодіяти з оточуючими людьми, розвивається кмітливість, працьовитість, мислення, мовлення, уява, пам'ять, розширюється та закріплюється уявлення про предметне, соціальне та природне середовище. Особливо, розвиток ігрової компетентності в дитячо-батьківських відносинах є особливо важливим для дітей з особливими освітніми потребами (далі діти з ООП), які виховуються та соціалізуються як вдома, так і в закладах дошкільної освіти. Обов'язково, в режимі дня має бути відведений час для вільної гри, в процесі якої діти будуть почувати себе вільно, невимушено, обирати іграшки, які до вподоби, грати спокійно, повністю віддаватися ігровому процесу. Тому, перед педагогом закладу дошкільної освіти постає завдання створити довірливу атмосферу та певні умови в групі для позитивної соціалізації дітей з ООП та пристосування до перебування, виховання та навчання в закладі дошкільної освіти за допомогою гри. Саме педагог виступає активним учасником та помічником у формуванні ігрової компетентності дітей з ООП, а саме: формулює зміст гри, розподіляє ролі, планує перебіг та можливі варіації сюжету. Важливо акцентувати увагу дітей на активній взаємодії під час процесу гри та передачі емоційних взаємин між персонажами гри, виховувати у дітей позитивне ставлення до однолітків, відчуття задоволення від самого процесу та доброзичливі стосунки. Також, необхідно долучати до

спільної участі в ігровій діяльності батьків, які є першим і найближчим помічником в опануванні предметного світу та світу взаємин між людьми. Ефективність взаємодії батьків і педагогів ЗДО можлива за умови систематичного застосування під час освітньо-виховного процесу як групових форм роботи з батьками (семінари, майстер-класи, заняття, тренінги, диспути) так і індивідуальних (бесіди, консультації), які допоможуть налагодити партнерські стосунки з батьками, враховуючи їх сімейні традиції та інтереси. Саме гра є тим містком, який допоможе швидко та якісно вибудувати взаємодію між батьками та педагогами ЗДО.

Зазначимо, що саме для покращення взаємодії та залучення батьків до процесу гри і розвитку дитини з ООП, як особистості, краще використовувати саме такі ігри: пальчикові ігри, дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри, музично-рухові ігри та вправи, рухливі ігри та використання Лего-конструювання.

Але, перед тим, як перейти до розкриття змісту самих ігор та ігрових завдань, пропонуємо застосовувати певні правила під час навчання дітей з ООП гри в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

Правила навчання дітей з ООП гри в освітньо-виховному процесі ЗДО

1. Правило послідовності:

- ігрові заняття починаються з простих знайомих дитині вправ, які пов'язані з позитивними емоціями;
- пояснення вихователя підтверджується наступними діями, кожна дія вихователя чи дитини супроводжується коментарем;
- ігрова дія має бути завершена.

2. Правило багаторазового повторення ігрового заняття для закріплення необхідної навички чи знання.

3. Правило доступного ігрового матеріалу:

- гра має бути з чіткими вказівками;
- ігровий матеріал добирається з урахуванням можливостей дітей конкретної групи.

4. Використання атрибутів гри (іграшки, ігрові посібники).

Роль пальчикових ігор в розвитку дитини з ООП

Пальчикові ігри – унікальний засіб для розвитку мовлення дитини дошкільного віку з ООП, що не вимагає особливої підготовки та часу. Комплекси пальчикової гімнастики зазвичай проходять у формі гри, супроводжуються короткими, простими та зрозумілими дітям віршами, які приваблюють дітей та легко запам'ятовуються. Пальчикові ігри дуже захоплюючі, сприяють взаєморозумінню між дітьми та дорослими. Смішні персонажі пальчикових ігор прості та зрозумілі малюкам, тому тренування пальців рук можна застосовувати з раннього віку, а саме: прості рухи пальців, масаж кисті рук та кожного пальчика. До таких ігор відносять «Коза» (підняти догори вказівний та мізинець правої руки), «Пальчики вітаються» (Кінчик великого пальця почергово торкається кінчиків інших пальців. Виконувати пальцями лівої руки, правої руки, по черзі і одночасно обома руками), «Окуляри» (утворити два кола з великих та вказівних пальців, з'єднати їх), «Зайці» (Витягнути вгору вказівний та середній пальці правої руки, а кінчики безіменного та мізинця з'єднати з кінчиком великого пальця, одночасно обома руками), «Дерева» (підняти руки долонями до себе, широко розставити пальці. Пальці обох рук, піднятих до себе тильною стороною, виконують рухи вгору-вниз) та інші. Батьки і до сьогодні не до кінця усвідомлюють значення пальчикових ігор, адже вбачають в них лише розважальну, а не розвивальну та оздоровлювальну дію. Тому, пропонуємо у виконанні вправ для розвитку дрібної моторики рук у дітей з ООП дотримуватись певних рекомендацій:

- розпочинайте та завершуйте заняття масажем кистей рук;
- систематично проводьте роботу з розвитку дрібної моторики рук, відповідно до вікових особливостей дитини та з урахуванням рівня її фізичних можливостей;
- спочатку всі рухи дорослий виконує руками малюка, а в процесі засвоєння дитина починає робити їх самостійно;
- чергуйте нові і вже добре знайомі ігри та вправи; стежте за правильністю виконання вправ, за необхідності допомагайте у вправлянні: зафіксувати потрібне положення пальців тощо;

- під час виконання вправ промовляйте текст, поступово залучаючи дитину до проговорення окремих слів, виразів, речень;
- заохочуйте творчу активність дитини, проводьте заняття емоційно, не забувайте акцентувати увагу на успіхах дитини;
- уважно стежте за емоціями та фізичним станом дитини, якщо виявили втому, невдоволення, заняття необхідно припинити та спрямувати увагу дитини на будь-який інший вид діяльності.

Роль дидактичних ігор в розвитку дитини з ООП

У дидактичній грі містяться всі структурні елементи, характерні для ігрової діяльності дітей: задум, зміст, ігрові дії, правила, результат. Наявність дидактичного завдання підкреслює навчальний характер гри спрямованість її змісту на розвиток пізнавальної діяльності дітей. Важливе значення дидактичної гри у розвитку дітей з ООП полягає в тому, що вона розвиває самостійність та активність мислення та мови дітей.

Під час використання дидактичних ігор в освітньо-виховному процесі ЗДО необхідно враховувати характер зорової патології; рівень сформованості зорового сприйняття та зорово-моторної координації; індивідуально-психологічних особливостей особистості дитини з ООП. Корекційні завдання, які вирішуються у дидактичних іграх, представлених у практичному кейсі, пов'язані з підвищенням зорово-рухової активності дітей, розвитком їхніх зорових функцій. Велике значення надається формуванню у дітей з ООП пізнавальних процесів: зорової уваги та пам'яті, мислення, мови та уяви [Дегтяренко, 2008: 114].

ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

«Веселі шнурочки»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, орієнтування в просторі. Формувати вміння нанизувати предмети, відповідно до завдання. Закріплювати кольори, та рахунок в межах п'яти. Виховувати терпіння.

Хід гри:

В кишенці знаходяться предмети-квіти для нанизування. Діти вибирають квіти і нанизують на шнурки.

Завдання:

- Дістати із кишенки квіти.
- Нанизати квіти відповідно до кольору шнурка.
- Нанизати на одну сторону шнурка великі квіти, а на другу сторону – маленькі.
- Нанизати по чергово великі і малі квіти.
- Нанизати квіти на заданий дорослим колір шнурка, протилежний кольору квітки.
- Нанизати квітки за певною кількістю, вказаною дорослим.

Дидактична гра «Гудзикова мозаїка»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, уяву. Вдосконалювати знання дітей про кольори, величину, форму.

Хід гри:

Розглянути різноманітні гудзики. Назвати кольори, величину, форму.

Завдання:

- викласти гудзики заданого кольору;
- викласти гудзики по чергово за кольором;
- викласти гудзики по чергово за величиною;
- викласти гудзики по чергово за формою;
- викласти гудзики за зразком.

Дидактична гра «Висуши одяг»

Мета: формувати вміння маніпулювати предметами. Закріпити основні кольори та розміри предметів одягу.

Матеріал: стінка з мотузки, прищіпки, одяг різної величини і кольору.

Хід гри:

В гості до дітей прийшла лялька і просить допомогти їй розвісити одяг.

Завдання:

- розвісити від найменшого до найбільшого;
- розвісити відповідно до пори року;
- підібрати прищіпку до кольору одягу.

«Тактильний мішечок»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, концентрацію, увагу. Вдосконалювати знання дітей про геометричні фігури. Закріпити кольори та спонукати дітей знаходити фігури відповідно до вказівки вихователя.

Матеріал: прозорі мішечки із вмістом сипучого і кольоровими фігурками (геометричні форми).

Хід гри:

Дитина може просто теревити мішечок в руках, тренуючи пальчики. Але можна давати відповідні завдання.

Завдання:

- візьми червоний мішечок і відшукай круги;
- візьми зелений мішечок і відшукай квадрати;
- візьми жовтий мішечок і відшукай трикутники;
- візьми синій мішечок і відшукай прямокутники;
- візьми білий мішечок і відшукай різні геометричні фігури.

«Про що розкаже камінець»

Мета: розвивати зв'язне мовлення, дрібні м'язи пальців рук, створювати композиції із викладених форм.

Матеріал: камінці-галька різної величини.

Завдання:

- викладіть явища природи;
- викладіть те, що росте на городі;
- викладіть те, що росте в саду;
- транспорт;
- посуд та ін.

«Дістань кульки»

Мета: розвивати координацію рухів та вміння користуватися ситечком. Формувати вміння розрізняти форму кулі. Ознайомити з властивостями кульки (кругла, котиться, голубого кольору). Спонукаючи дітей викладати кульки з води у відповідну ємкість.

Хід гри:

Створити ігрову ситуацію: кульки – це крапельки води. Вони знаходяться у воді з різними предметами.

Вихователь пропонує дітям відловити кульку за допомогою ситечка, попередньо розглянувши її форму, назвати колір. Потім кульки викласти у ємкість.

«Посади грибочок»

Мета: вчити вкладати предмет в отвір, виконувати завдання орієнтуючись на словесну вказівку; вправляти у складанні речень («Гриби ростуть у лісі». «У траві виросло багато грибів».) Закріпити поняття «один», «багато».

Матеріал: набір силуетних форм грибів, трава з прорізами.

Дидактична гра «Кольорові картинки»

Завдання: закріплювати знання кольорів; вміння співвідносити предмет і колір; вдосконалювати граматичний лад мовлення; розвивати дрібну моторику пальців рук, увагу.

Матеріал: кольорова поліетиленова доріжка, смужки з контурами предметів.

Хід гри:

Вихователь пропонує дитині розглянути контур предмета, назвати його. Потім, за допомогою кольорової

доріжки підібрати відповідний колір предмета, назвати колір і позначити словами ознаку предмета.

«Побудуй будинок»

Мета: вчити дітей створювати цілісний образ, складати картинки за зразком, закріпити знання про геометричні фігури: квадрат, трикутник; розвивати мовлення дітей, уяву, інтерес до навколишніх предметів. Закріпити назви кольорів.

Матеріал: карточки-будиночки різних кольорів з віконцями.

Хід гри:

На столі розкладені карточки-будиночки з віконцями без дахів. Потрібно вибрати колір будинку і підібрати для нього дах. Назвати з яких геометричних фігур складається будинок.

«Потяг»

Мета: розвивати мислення, вчити розрізняти і називати кольори. Звуконаслідування руху потягу.

Матеріал: силуетні картинки потягів і вагонів різних кольорів

Хід гри:

Запропонувати дітям подорожувати на потязі. Вибрати потяг і підібрати вагон відповідного кольору. Скласти розповідь про свою подорож.

«Чарівна квітка»

Мета: закріпити знання про основні кольори; розвивати увагу, мислення.

Матеріал: картинки-елементи квітки.

Завдання:

- підбери пелюстки відповідного кольору;
- будова квітки;
- склади розповідь про свою квітку.

«Зайчики»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, увагу, пам'ять, мислення та зорове сприйняття. Формувати вміння групувати предмети по заданим ознакам. Закріпити вміння співвідносити по величині різнорідні предмети.

Матеріал: силуетні картинки зайчиків і кошиків різної величини.

Завдання:

- викласти зайчиків різної величини;
- підібрати кошики для них.

«Що де росте?»

Мета: вчити дітей розрізняти дари полів і садів за певними ознаками, групувати їх. Вчити орієнтуватися в поняттях «на», «під», «вгорі», «внизу», «біля». Закріпити узагальнюючі слова «овочі», «фрукти».

Матеріал: дерево, поле, силуетні картинки овочів і фруктів.

Завдання:

- розклади врожай за місцем їх вирощування;
- охарактеризуй даний предмет врожаю (колір, форма, смакові якості);
- назви одним словом;
- місце знаходження відповідно до інших предметів врожаю.

«Якого кольору шубка?»

Мета: закріпити назви кольорів, розвивати мовлення, пам'ять.

Матеріал: силуетні зображення ляльок у верхньому зимовому одязі.

Завдання:

- назви предмети зимового одягу;
- відшукай ляльку у одязі заданого кольору.

«Хто сховався?»

Мета: вчити дітей співвідносити предмети за кольором, використовуючи прийом накладання, впізнавати комаху за частиною зображення. Розвивати мислення, уяву.

Матеріал: силуетні картинки осіннього листя і жуків-сонечка різних кольорів.

Завдання:

- відшукай сонечко;
- поясни, чому воно заховалось під листком відповідного кольору?
- назви кольори.

«Сонечко»

Мета: вчити добирати прямокутники до круга, закріпити жовтий колір та поняття «довгий», «короткий». Вчити почергово викладати промінці, супроводжувати дії словами.

Матеріал: картка у формі круга (сонечко) та прямокутники (промінці).

Рольові ігри проводяться в закладі дошкільної освіти із метою виховання моральних норм, для цього створюються відповідні ситуації, наближені до реального життя. Дії, які діти відтворюють у сюжетно-рольових іграх щодня, демонструють їх реальні сімейні взаємовідносини, тому дуже легко скласти карту взаємин у родині та надати конструктивну пораду чи консультацію для покращення спілкування в сім'ї [Кравченко, 2018: 156].

ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Сюжетно-рольова гра «Ім'я листочків шепоче вітерець»

Мета: сприяти розвитку самоповаги дітей, розвивати вміння виконувати ігровий задум, формувати вміння взаємодіяти одне з одним, виховувати активність, самостійність.

Хід гри:

Ведучий просить дітей уявити, що вони листочки і з ними хоче подружитися вітерець. Він кличе їх по імені. Діти

всі разом промовляють ім'я кожної дитини так, як це зробив би вітерець, тобто тихесенько «Ван-я-я, шуршур-шур». Потім діти вигадують, хто грав вітерця та кликав їх.

Сюжетно-рольова гра: «Давайте познайомимось!»

Мета: вчити правильно знайомитися, розповідати про себе, спілкуватися та взаємодіяти, формувати активність, самостійність.

Хід гри:

Діти по черзі знайомляться та розповідають про себе. Наприклад, «Моє ім'я – Настя. Я – дівчинка. Я люблю грати з ляльками»; «Мене звати – Тимофійко. Я – хлопчик. Я люблю грати з машинками.»

Сюжетно-рольова гра: «Познайомимось знов»

Мета: вчити дітей правильно знайомитися, розвивати інтерес до гри, виховувати навички адекватної взаємодії, виховувати активність, самостійність. Даній грі передуює дидактична вправа «Імена»: діти по черзі називають своє ласкаве ім'я.

Хід гри:

Далі дефектолог пропонує дітям уявити, що вони не знайомі та прийшли пограти на майданчику і вирішили познайомитися, щоб грати разом. Дефектолог пропонує дітям використати наступний діалог:

- Привіт, давай дружити?
- Привіт, давай!
- Як тебе звати?
- ...
- А як твоє ім'я?
- ...
- Давай грати разом?
- Давай!

Подружились!

Сюжетно-рольова гра «Маленьке кошеня»

Мета: вчити називати ласкаве ім'я та відгукуватися на нього, показувати емоцію відповідно до слів дефектолога, закріплювати знання про емоції, вправляти у вмінні їх демонструвати, брати на себе роль та виконувати її, формувати активність, самостійність, розвивати увагу, самоконтроль, виховувати інтерес до гри.

Хід гри:

Називають ласкаве ім'я дитини, після чого вона призначається кошеням та крутить квітку емоцій. Після чого показує емоцію, котра зображена на малюнку. Та починає діяти за словами дефектолога, який розповідає історію, пов'язану із емоцією.

«Йшло маленьке кошеня по ... (вулиці, лісу, дорозі, парку, двору). Аж раптом ... (злякалося, здивувалося, розсердилося, зраділо, засумувало). Бо воно побачило ... (собаку, їжачка, що мимо проїхала машина і оббризкала його із калюжі, свого друга, що гуляло цілий день сам). І тому воно ... (швидко побігло додому, довго роздивлялося їжачка, пішло додому купатися, гуляло із другом до вечора, пішло додому слухати казки дідуся, щобокращити свій настрій)».

Сюжетно-рольова гра: «Новачок»

Даній грі передує ігрова ситуація «Ланцюжок ласкавих імен»

Мета: розвивати доброзичливі відносини дітей один до одного, формувати активність, самостійність.

Хід гри:

Дефектолог запрошує дітей в «Добру країну посмішок», вручає їм чарівну паличку феї Усмішок. Сидячи в колі, діти по черзі (по ланцюжку) передають один одному чарівну паличку, посміхаються і називають ласкаво ім'я сусіда («Це тобі, Олечка», «Це тобі, Сашенька»). На закінчення з'являється лялька фея Усмішок. Вона вітає дітей і запрошує їх послухати пісеньку з мультфільму «Крихітка Ёнот» («Від посмішки стане всім світліше – і слону, і навіть маленької равлику ...»).

Дефектолог пропонує дітям уявити, що у групу приходить нова дитина та говорить, що з нею треба познайомитися за допомогою ласкавих імен. Діти по черзі виконують роль новачка та знайомляться з дітьми застосовуючи ласкаві імена.

Сюжетно-рольова гра «Познайомимось з ведмедиком»

Мета: розвивати інтерес дітей один до одного, бажання запам'ятати імена однолітків; сприяти зближенню дітей,

встановленню доброзичливих відносин, формування вміння діяти узгоджено в грі виховувати активність, самостійність.

Хід гри:

Дефектолог приносить ведмедика: «Діти, це Ведмедик – Ласунчик. Він хоче привітатися з вами і пограти». Діти підходять до дефектолога, котрий говорить за Ведмедика: «Здрастуйте, діти! Я Ведмедик – Ласунчик! Я хочу з вами пограти. Але я не знаю, як вас звать. А може, назвати мені свої імена!? (Діти називають.) А ще голосніше, сміливіший. (Діти відповідають хором.) Ой, як багато імен, як багато дітей, я не можу запам'ятати. Краще я по колу пробігу, свою лапку протягну; хто ім'я своє назве, той мені лапку потисне». Дефектолог пояснює: «Ось як Ведмедик – Ласунчик задумав: він по колу піде; хто своє ім'я назве, той йому лапочку потисне». Мишка з жартами обходить дітей. Почувши ім'я дитини, він повторює його вголос і додає: «Яка гарна дівчинка Оля! Який веселий хлопчик Серьожа!» тощо. Діти посміхаються один одному. Потім Ведмедик – Ласунчик запрошує окремих дітей потанцювати з ним під бубон і спів, викликаючи їх в коло по іменах; інші діти плещуть у долоні. Танцюючи, Ведмедик заохочує дітей, повторює їх імена. На закінчення Ведмедик – Ласунчик прощається з дітьми.

Діти хором прощаються з Ведмедиком: «До побачення, Ведмедик! Повертайся скоріше до нас!».

Сюжетно-рольова гра «Треба, треба вмиватися»

Мета: формувати навички послідовного виконання ранкового туалету, розвивати самостійність, активність, пам'ять, мислення, виховувати турботливе ставлення до інших.

Устаткування: лялька, предмети ранкового туалету: зубна щітка, мило, рушник, гребінець, нічна піжама.

Хід гри:

Дефектолог приносить заспану ляльку і пропонує одному із дітей взяти на себе роль мами або тата для ляльки та показати їй як треба ввечері вмиватися, адже їй час до ліжка. Послідовність виконань дій проходить під нагулом дефектолога, за необхідності він надає підказки.

Спочатку посади ляльку у ванну (замість мила і губки можна використовувати кубик, кулька, шматочок поролону). Потім вимити їй голову шампунем (з пластмасовою баночки), умити її обличчя та почистити ляльці зубки (можна використовувати дитячу зубну щітку або паличку). Після чого вийняти ляльку із ванної та її витерти рушником, причесати її волосся гребінцем. Одягти на ляльку піжаму, дати їй можливість подивитися на себе у дзеркало, щоб зрозуміти, що вона чиста, красива та готова до сну, та покласти її спати.

Сюжетно-рольова гра: «Добрі ельфи»

Мета: навчати виконувати та розуміти дії без вербального супроводу; розвивати вміння міжособистісної взаємодії та ігрових вмінь; виховувати активність, самостійність.

Хід гри:

Дефектолог сідає на килим, розсаджуючи навколо себе дітей.

Дефектолог: Колись давним-давно люди, борючись за виживання, змушені були працювати і вдень і вночі. Звичайно, вони дуже втомлювалися. Зглянулися над ними добрі ельфи. З настанням ночі вони стали прилітати до людей і, ніжно поглажуючи їх, ласкаво заколисувати добрими словами. І люди засипали. А вранці, повні сил, з подвоєною енергією бралися за роботу.

Зараз ми з вами розіграємо ролі стародавніх людей і добрих ельфів. Ті, хто сидить по праву руку від мене, виконують ролі цих трудівників, а ті, хто по ліву, – ельфів. Потім ми помінялися ролями. Отже, настала ніч. Знемагають від втоми люди продовжують працювати, а добрі ельфи прилітають і заколискують їх ... Розігрується безсловесне дійство.

Сюжетно-рольова гра «Білочка кличе на гостину»

Мета: розвивати уявлення і практичні вміння культурного поведінки в ситуації «Я прийшов в гості»; формувати навички культурної поведінки, виховувати активність, самостійність.

Хід гри:

Білочка чекає в гості ведмедика і хом'ячка. Вона накриває на стіл і коментує свої дії.

Білочка. Тут я поставлю тарілочку з варенням, тут баночку з медом, його так любить ведмедик, тут горішки та насіння, ми їх з хом'ячком дуже любимо, і ще покладу на тарілку пиріжки з капустою.

Заходить ведмедик, він вітається, мие лапки та йде до столу.

Ведмедик. Ой як багато всього смачного! Як добре, білочка, що ти мене запросила!

Білочка. Почекаємо, ще прийде хом'ячок.

(Чується стук у двері та заходить Хом'ячок.)

Хом'ячок вітається з господаркою та Ведмедиком, вибачається за запізнення та питає де можна помити лапки.

Білочка запрошує Хом'ячка до столу. Він дякує та сідає за стіл. Білочка говорить, що можна починати пити чай і починає розливати гарячий напій.

Ведмедик. (коштує мед, котрий поклав на тарілочку) Який смачний мед! Треба і варення покуштувати.

Хом'ячок. Просить Ведмедика передати йому горішки. Він бере декілька штук та кладе собі на тарілочку. Дякує Ведмедикові.

Білочка. Рада, що до неї прийшли гості.

Усі разом п'ють чай.

Ведмедик і Хом'ячок дякують Білочці за гостинність та прощаються з нею.

Роль музичних ігор та вправ у розвитку дитини з ООП

Вчені зауважують, що заняття за музикотерапією реалізуються шляхом запровадження певних видів корекційно-розвивальної роботи і мають такий зміст:

- Рецептивне сприймання музики (чуттєве).
- Рухова релаксація та злиття з ритмом музики.
- Гра з іграшками.
- Музично-рухові ігри та вправи.
- Вокалотерапія (співи).
- Музикомалювання.
- Казкотерапія.
- Гра на дитячих шумових і музичних інструментах та ритмічна декламація.
- Дихальні та гімнастичні вправи під музики [Квітка, 2018: 259].

Всі види корекційно-розвивальної роботи задовольняють індивідуальні потреби кожної дитини, та серед усіх зупинилися саме на музично-рухових іграх та вправах, адже вони розвивають у дитини з ООП емоційну чуйність, музичний слух, розвивають вміння відгукуватися на добрі вчинки і почуття, активізують жагу до пізнання навколишньої дійсності та зацікавленість до пізнавальної діяльності, покращують загальний фізичний стан дитини вцілому.

ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС МУЗИЧНИХ ІГОР ТА ВПРАВ

Вправа на увагу

Дітки у садок прийшли (*маршова ходьба*)
І там ягоди знайшли (*рівномірне присідання*)
Нахилялися, збирали (*нахили вперед*)
Все у кошики складали (*імітування наповнення кошиків*)

А в саду ростуть:
черешеньки (*легкий біг навшпиньки*)
груші (*ходьба навшпиньки*)
яблука (*приставний крок*)
горішки (*боковий галоп*)
персики і виноград – (*маршовий крок*)
Разом це фруктовий сад!

Вправа на розвиток динамічного відчуття **«Динамічні відтінки»**

Підготувати декілька комплектів різнокольорових квадратиків. Діти повинні вибрати з комплекту колір, який відповідає настрою прослуханого музичного твору, і розкласти відтінки кольору відповідно до динаміки).

Вправа з дитячими шумовими інструментами

За сценарієм відтворюємо звуки природи:

ВІТЕР – маракаси, брязкальця;

ГУРКІТ ГРОМУ – барабани;

ПЕРШІ КРАПЛИНИ ДОЩУ – трикутник;

БЛИСКАВКА – тарілки.

Після кульмінації гроза поступово стихає. Знову сяє сонечко, пастушок грає на сопілці.

Гра «нам іграшки принесли»

Матеріал: дитячі музичні інструменти: дудочка, дзвоник, музичний молоточок; кішка (м'яка іграшка); коробка.

Хід гри:

Музкерівник бере коробку, перев'язану стрічкою, дістає звідти кішку і співає пісню «Сіренька кішечка» В. Вітліна. Потім говорить, що у коробці знаходяться музичні іграшки, які кішка дасть дітям, якщо вони упізнають їх за звучанням.

Педагог непомітно від дітей (за невеликою ширмою) грає на музичних інструментах. Діти намагаються відгадати ці інструменти. Музкерівник дає іграшки дитині, а та дзвенить дзвоником (постукує музичним молоточком, грає на дудочці). Потім кішка передає іграшку іншій дитині. Одна і та сама дудочка не передається, бажано мати їх декілька.

Гра «Наша подорож»

Матеріал: металофон, бубон, музичний трикутник, ложі музичний молоточок, барабан.

Хід гри:

Музкерівник пропонує дітям придумати невелику розповідь про свою по-дорож, яку можна зобразити на якому-небудь музичному інструменті.

Музкерівник. Оля вийшла на вулицю, спустилася по сходах (грає на металофоні). Побачила подружку, яка дуже добре стрибала через скакалку. Ось такі (ритмічно ударає в барабан) Олі теж захотілося стрибати, і вона побігла додому за скакалкою, перестрибуючи через сходинок (грає на металофон. Мою розповідь ви можете продовжити або придумати свою розповідь.

Гра «До нас завітали гості»

Матеріал: рукавичний театр (ведмідь, зайчик, конячка, пташка); бубни; металофон; музичний молоточок; дзвоник.

Хід гри:

Музкерівник пропонує дітям підійти до нього.

Музкерівник. Діти, сьогодні до нас у гості повинні завітати іграшки.

Чується стукіт у двері. Музкерівник підходить до дверей і непомітно надягає на руку ляльку ведмедика.

Музкерівник (*голосом ведмедика*). Здрастуйте, діти, я завітав до вас у гості, щоб із вами грати і танцювати. Оленко, зіграй мені на бубні, я потанцюю!

Дівчинка поволі ударає в бубон, ведмедик у руках вихователя ритмічно «переступає» з ноги на ногу. Діти плескають у долоньки.

Аналогічно музкерівник обіграє прихід решти іграшок. Зайчик «стрибає» під швидкі удари молоточком на металофоні, конячка «скаче» під чіткі ритмічні удари музичного молоточка, пташка «летить» під дзеленчання дзвоника.

Роль рухливих ігор в розвитку дитини з ООП

Обумовлена тим, що вона активізує всі системи організму: кровообіг, дихання, зір, слух та підвищує емоційний фон дитини і це підтверджує оздоровчий ефект рухливих ігор. Відомо, що діти з різними відхиленнями у стані здоров'я (з патологією зору, слуху, наслідками дитячого церебрального паралічу, з проблемами інтелекту та ін.) мають різні фізичні можливості, і це необхідно враховувати під час проведення рухливих ігор.

ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС РУХЛИВИХ ІГОР

Гра «Кого не стало?»

для дітей з порушенням опорно-рухового апарату

Завдання: тренувати в ходьбі по колу, побудові в коло. Розвивати спостережливість, вміння діяти за командою. Розвивати вміння реагувати на сигнал, узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей. Розвивати і корегувати фізичні якості, координаційні здібності. Сприяти розвитку мовлення, розвивати увагу, витримку. Виховувати впевненість у собі, позитивні емоції, доброзичливість, дружні стосунки з однолітками.

Обладнання: тканина (100*100 см) (хустина).

Хід гри:

Діти стоять у колі, крокують на місці (по колу), промовляючи: Ми в лісочку гуляли, Все навкруг розглядали, Між деревами ходили І дружечка загубили. Потім гравці повертаються спиною в коло, заплющують очі, а дорослий накриває ковдрою одну дитину. За командою «Повернись», гравці повертаються в коло та розплющують очі. Дорослий запитує: « Кого не стало?». Гравці повинні назвати ім'я дитини, яка захована під ковдрою. Гра продовжується.

Гра «Знайди собі пару»

для дітей з порушенням інтелекту

Завдання: тренувати в ходьбі врозтіч, шикунанні парами. Розвивати спостережливість, вміння виконувати

рухи відповідно до тексту та реагувати на сигнал. Розвивати вміння узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей. Розвивати і корегувати фізичні якості, координаційні здібності. Розвивати мовлення, увагу, пам'ять. Виховувати інтерес до фізичних вправ. Виховувати прагнення бути веселим та здоровим.

Обладнання: бубон.

Хід гри:

Діти стають парами.

Дорослий: Кожен пару свою має, Порядок грається, гуляє. За сигналом розійдись (удар в бубон), Пострибай та посміхнись. Майданчиком пройди... Пару знову свою знайди! За умовним сигналом дорослого (удар в бубон) діти розходяться або розбігаються майданчиком. За наступним сигналом (слова «Знайди собі пару») діти стають парами та під удари в бубон крокують парами майданчиком. Тому, хто довго шукає пару, кажуть: (Ім'я дитини), поспішай, Швидше пару обирай!

Гра «Дощик»

для дітей з порушенням мовлення

Завдання: вправляти в ходьбі, бігу, побудові в коло. Розвивати вміння виконувати рухи відповідно до темпу мовлення. Виховувати впевненість у собі, позитивні емоції, доброзичливість, дружні стосунки з однолітками. Сприяти розвитку мовлення, розвивати увагу.

Обладнання: костюм (маска, синя накидка тощо) Хмари, парасольки (2-3 шт.).

Хід гри:

Діти йдуть по колу, тримаючись за руки, у повільному темпі, та промовляють: Іди, іди, дощику, Зваримо тобі борщику. Поставимо в куточку на терновім пруточку. Діти присідають, стукають пальчиком об підлогу, вдаючи хлюпання краплини дощу: Хлюп, хлюп, хлюп! Далі діти знову йдуть по колу у середньому темпі, промовляючи: Крапля – раз, крапля – два! Діти зупиняються, плещуть в долоні, не поспішаючи – Крап, крап, крап! Знову беруться за руки, біжать по колу у повільному темпі – Стали краплі поспішати, Крапля краплю доганяти – Діти зупиняються, плещуть в долоні швидко – Крап, крап, крап, крап, крап,

крап, крап! Виходить дорослий, одягнений у костюм Хмари: Швидко, діти, поспішайте, Під парасольки всі тікайте! Діти біжать у задалегідь домовлене місце.

Гра «Передай дзвоник» для дітей з порушенням зору

Завдання: тренувати в побудові в коло. Розвивати спостережливість, вміння діяти за командою, узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей. Розвивати і корегувати фізичні якості, координаційні здібності. Виховувати інтерес до фізичних вправ. Виховувати прагнення бути веселим та здоровим.

Обладнання: дзвоники, бубонці тощо (2 шт.)

Хід гри:

Гравці стоять у колі на відстані витягнутих рук один від одного. У двох гравців, які стоять один навпроти одного по діаметру кола, у руках по дзвонику. За командою дорослого гравці починають швидко передавати дзвоник одне одному по колу, вправо або вліво (домовитися перед початком гри). Якщо під час передавання у когось з гравців одночасно будуть два дзвоники, він програє, а дзвоники повертаються у вихідне положення і гра продовжується. Виграє гравець у руках якого жодного разу одночасно не було двох дзвоників. У процесі гри кількість дзвоників можна збільшувати. Примітка. Дзвоник передається тільки тому гравцеві, який стоїть поруч. Не передавати дзвоник, минаючи одного чи декількох гравців.

Гра «Естафета з перенесенням м'ячів» для дітей з порушенням слуху

Завдання: тренувати в швидкому бігу, шикунанні в колону, вміння діяти командно. Розвивати вміння реагувати на сигнал, узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей. Розвивати увагу, пам'ять. Сприяти розвитку сили, швидкості. Виховувати впевненість у собі, позитивні емоції, доброзичливість, дружні стосунки з однолітками.

Обладнання: 4 набивних м'ячі (1,5 кг), 4 обручі, 2 фішки (кегли).

Хід гри:

Від лінії старту на відстані 6 і 9 м лежать обручі. Перші учасники тримають у руках по два набивні м'ячі. За сигналом вони вибігають і кладуть у кожний обруч по

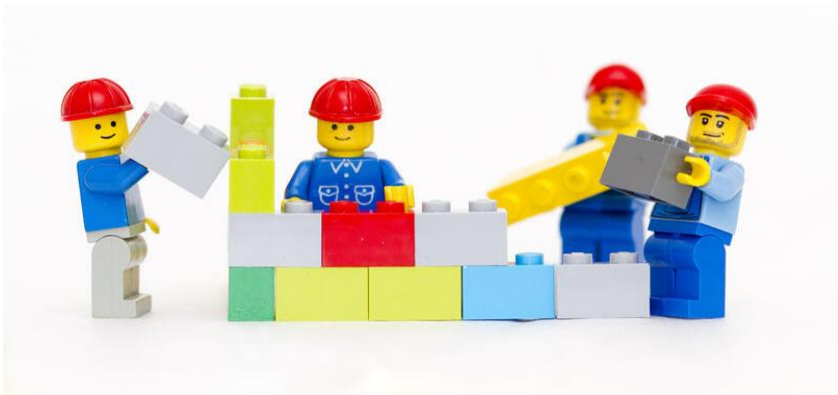
м'ячу, повертаються назад і передають естафету іншому гравцеві, який збирає м'ячі і так далі. Виграє команда, яка першою закінчить естафету. Примітка: 1. Якщо м'яч викотився з обруча, його потрібно покласти назад. 2. Гравцям обов'язково оббігати фішку.

Роль ЛЕГО конструювання в розвитку дитини з ООП

Пов'язана із спроможністю навчитися граючись та у процесі гри поєднувати елементи гри з експериментальною діяльністю, розвиває творчі здібності, вміння взаємодіяти в групі, самостійно вирішувати оставлені конструкторські завдання, корекція та розвиток сенсорної сфери, дрібної і загальної моторики, координації «окорука», просторових уявлень та логічного мислення [Лапін, 2018: 269]. Використання лего-конструювання в освітньо-виховному процесі ЗДО стимулює дітей до пізнавальної діяльності, позитивно впливає на психофізичний розвиток, підвищує мотивацію до навчання, тому що процес конструювання потребує знань практично з усіх освітніх галузей (мистецтво, українська мова, математика, природничі науки).

Таким чином, ігрова діяльність дітей з ООП допомагає дитині відчувати власні можливості, здобути впевненість у собі і той загальний запас знань, який потрібен дитині для успішної соціалізації в подальшому житті.

ПРАКТИЧНИЙ КЕЙС – ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ

«Передай цеглинку»

Мета: Розвивати координацію руху.

Матеріал: 1 велика цеглинка LEGO.

Хід гри:

Ведучий заплющує очі. Діти стоять у колі і за командою ведучого: «Передавай», швидко передають цеглинку один одному. Коли ведучий скаже: «Стоп», він відкриває очі. У кого з дітей виявився цеглинка, той стає ведучим.

«Розклади за кольором»

Мета: Закріпити колір деталей конструктора LEGO.

Матеріал: цеглинки LEGO синього, червоного, жовтого, зеленого, білого кольорів 2x2, 5 коробок відповідного кольору.

Хід гри:

Діти по команді ведучого розкладають цеглинки LEGO по коробочках відповідно до кольору.

«Сонечко і дощик»

Мета: Учити дітей ходити і бігати врозтіч, діяти за сигналом. Вчити дітей викладати з LEGO конструювання промінці до сонечка і краплинки до хмарки. Розвивати швидкість і спритність, координацію «око-рука», дрібну моторику рук. Формувати сенсорні основи сприймання. Виховувати бажання грати спільно і конструювати з LEGO.

Матеріал: LEGO конструктор, таблички, парасолька, зображення хмарки та сонечка.

Ключові слова: колір, викладання

Хід гри:

Поділіть дітей на підгрупи та покажіть зображення хмарки та сонечка. Запропонуйте дітям викласти сонечку промінці (жовтого кольору), до хмарки краплинки (синього кольору). Діти вибирають LEGO цеглинки потрібного кольору до зображених сонечка і дощичка.

«Не такий»

Мета: розвивати зорово-моторну координацію, відчуття кольорів та відтінків, уважність.

Матеріал: коробка з цеглинками 2x2 різних кольорів.

Хід гри:

Діти будують башту, ставлячи по черзі цеглинку не такого кольору, як поставив попередній гравець.

«Будь уважним подивись, так як я робити вчись»

Мета: розвивати у дітей увагу, пам'ять; закріплювати знання про кольори; формувати у дітей кількісну і порядкову лічбу.

Матеріал: комплект цеглинок 2x2 – червоного, синього, зеленого, жовтого, салатого, помаранчевого кольорів для кожної дитини; непрозора тканина.

Хід гри:

Діти сидять напівколом на килимі. Педагог демонструє цеглинки різних кольорів викладені у рядок та після слів: «Будь уважним подивись, так як я робити вчись» – пропонує дітям запам'ятати розміщення цеглинок за кольором. Після цього педагог накриває цеглинки непрозорою тканиною і просить кожну дитину відтворити порядок розташування цеглинок за відповідним кольором.

Можна ускладнити завдання запропонувавши дітям цеглинки різних кольорів і різних форм.

«Знайди пару»

Мета: розвивати увагу, зорову пам'ять, координацію рухів та швидкість реакції дітей. Закріпити знання про кольори і форму, про поняття «однаковий-різний».

Матеріал: цеглинки різних кольорів, форм.

Хід гри:

Діти сидять в колі, в центрі якого знаходяться цеглинки різного кольору і форми. Кожен із учасників отримує свою цеглинку.

Завдання:

- знайти пару до своєї цеглинки із тих, що у центрі кола.
- якого кольору цеглинка.
- що такого ж кольору знаходиться навколо.
- які предмети довкола відповідають формі цеглинки.

«Що зайве?»

Мета: Учити знаходити зайвий предмет серед цеглинок LEGO, розрізняти цеглинки за кольором і формою; пояснювати: чому ця цеглинка зайва. Розвивати логічне мислення, уважність. Розвивати спостережливість;

Матеріал: цеглинки 2x2 різні за кольором, цеглинки 2x4.

Хід гри:

Поділити дітей на підгрупи;

Роздати дітям 3 – 4 цеглинки однакових за кольором і формою та по одній відмінній від них за будь-якою ознакою.

- Яка цеглинка зайва?
- Чому зайва ця цеглинка ?
- Чим ці цеглинки схожі ?
- Чим відрізняються ?
- Що можна побудувати з цих цеглинок ?

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: Т. О. Піроженко; Авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В. [та ін.]. МОНУ: Наказ від 12.01.2021 р. №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція».
2. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
3. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ / Г. Ю. Кравченко, Г. О. Сіліна. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 176 с.
4. Особлива дитина в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. Комплект: «Програма розвитку дошкільників з особливими потребами в інклюзивному середовищі ДНЗ» (навчальна програма); «Особлива дитина в інклюзивному навчальному закладі»(навчально-методичний посібник); «Організаційно-методичні основи інклюзивного середовища ДНЗ» (методичні рекомендації) / уклад.: Л. В. Коваль, Н. М. Компанець, Н. О. Квітка, А. В. Лапін, І. В. Луценко. К.: Вид. ФОРМ Симоненко О. І., 2018. 380 с.
5. Куренкова А. В. Сюжетно-рольові ігри соціального спрямування для дітей з інтелектуальними порушеннями старшого дошкільного віку: методичний посібник. Суми, 2020. 111 с.

6. Кушнір Л. Ю. Дидактичні ігри з використанням конструктора LEGO для дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. Брусилів: Брусилівського ЗДО «Віночок», 2020. 38 с.
7. Чеснокова Л. В. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. [Текст]/Л. В. Чеснокова, О. І. Золоторьова. Х.: Вид. група «Основа», 2020. 160 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Сич Юлія, кандидатка педагогічних наук,
в.о. доцента кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Одним з найважливіших аспектів виховання та розвитку молодшого школяра у сучасному освітньому просторі є його соціалізація, яка забезпечує формування навичок, цінностей та норм поведінки необхідних для життя у суспільстві. Соціальний досвід і соціальні взаємодії є дуже важливими для розвитку дітей, у тому числі і тих, які мають особливі освітні потреби (ОПП). Зазначені потреби можуть включати фізичні, психологічні, емоційні, розумові або поведінкові відмінності. Учні з ООП часто мають проблеми з комунікацією, взаємодією зі своїми однолітками, формуванням дружніх стосунків та інтеграцією у соціальне середовище [1, с. 266].

Сучасна педагогічна наука розглядає поняття «соціалізація» як процес перетворення людини у повноцінного громадянина суспільства, що відбувається під стихійним впливом соціального середовища і спеціально організованої, свідомо спрямованої виховної роботи [2, с. 115]. Для соціалізації молодших школярів з ООП у сучасному освітньому просторі важливо створити сприятливе середовище, де вони зможуть розвивати свої соціальні навички, отримувати необхідну підтримку та навчатися взаємодіяти в різних ситуаціях.

В останні роки відмічається значне збільшення кількості дітей, які потребують додаткової уваги та піклування суспільства через те, що мають порушення у стані фізичного та психічного розвитку. У зв'язку з тим, що діти з ОПП зазнають суттєвих труднощів у засвоєнні соціального досвіду, які зумовлені їхніми обмеженими можливостями, ця проблема набуває ще більшу значущість при розв'язанні питань корекції, навчання і виховання таких дітей. Водночас від успішності соціалізації залежить комфортність життєдіяльності осіб цієї категорії у соціумі.

Сучасні наукові дослідження, досвід експериментів з впровадження інклюзивного навчання в Україні доводять, що спільне навчання дітей з ООП та їх здорових однолітків можливе і є основою інтеграції, соціальної адаптації дітей та підготовкою їх до самостійного життя. Тому, саме інклюзивний підхід до освіти допоможе підтримати таких дітей у навчанні й досягненні життєвого успіху. [3, с. 76].

Концепція розвитку інклюзивної освіти розглядає інклюзивне навчання як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з ООП шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [4].

Головний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, щоб забезпечити доступність та рівні можливості навчання для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей, здібностей та потреб. Згідно з цим принципом, кожна дитина має право на якісну освіту та повинна мати можливість розвиватися у повній мірі своїх здібностей [1, с. 267]. І в цьому контексті важко переоцінити значення процесу соціалізації. *Визначимо основні умови успішної соціалізації дітей з ОПП:*

1. Створення безпечного та доброзичливого середовища для дитини з ОПП. Важливо, щоб клас був затишним місцем для такої дитини, щоб вона змогла відчувати себе комфортно та безпечно.

2. Позитивне ставлення вчителів і однолітків до дитини з ОПП. Необхідно, щоб вчителі та однолітки розуміли, що дитина має особливі освітні потреби і потребує додаткової уваги та підтримки.

3. Розвиток самооцінки та самовизначення. Дитина з ОПП повинна розуміти свої сильні та слабкі сторони та мати можливість розвиватись в різних напрямках, зокрема у соціальній сфері.

4. Розвиток комунікативних навичок. Важливо, щоб дитина з ОПП мала можливість розвивати свої комунікативні навички в класі та поза ним. Це може бути досягнуто через організацію спільних діяльностей з іншими дітьми, групові проекти та інші форми роботи.

5. Організація індивідуального підходу до дитини з ООП. Вчителі повинні мати гнучкий підхід до навчання та дотримуватись індивідуальної програми для дитини з ООП, з огляду на її особливі потреби та можливості.

6. Залучення та підтримка батьків. Батьки та родина дитини з ООП можуть забезпечити необхідну підтримку та стимулювати розвиток дитини у соціальній сфері, наприклад, через участь у спільних заходах зі школою та іншими організаціями. Це можуть бути тематичні вечори, свята, виставки тощо, де батьки можуть бути активно включені у підготовку та проведення заходу [1, с. 269-270].

Створення безпечного та доброзичливого середовища для дитини з ООП є критично важливим завданням для батьків, вчителів та спеціалістів, які працюють з цими дітьми, та вимагає їхніх спільних зусиль для забезпечення успіху та включеності таких дітей в загальноосвітню систему. Необхідно зробити шкільне середовище доступним для дитини, забезпечивши необхідні підйомники, поручні та інші адаптації. Суттєве значення має і створення психосоціального середовища, де дитина відчуватиме підтримку і повагу та зможе взаємодіяти з однолітками та вчителями.

Пристаювання дітей з особливими потребами є досить важкою через ряд причин: негативне ставлення до них у суспільстві, неприйняття їх однолітками, ізолюваність, несприйняття. Зазначені фактори призводять до того, що такі діти відчувають свою непотрібність, і як наслідок це ускладнює їхнє входження в соціум. При організації інклюзивного навчання у класі є недопустимим і упередженим зверхне ставлення до будь-кого із дітей з ООП. Там, де існує сприятлива атмосфера, доброта, чуйність – там існує шлях до порозуміння. Виховуючи толерантність у дітей – ми створюємо шлях до співпраці, демократичних стосунків між дітьми [5].

Важливою умовою позитивної соціалізації та особистісного зростання дитини з ООП є розвиток її самооцінки та самовизначення. Формування самооцінки у молодшого школяра пов'язане з його включенням в систематичний процес навчання. Саме молодший шкільний вік сприяє формуванню самооцінки та

самовизначенню дитини. Це пов'язано з ростом її пізнавальних можливостей, підвищенням зацікавленості до себе і здатності до самоспостереження. Одним з завдань формування самооцінки дитини є розвиток у неї знань про себе, вміння використовувати різні характеристики під час оцінювання себе, своїх можливостей, вмінь і якостей, з власної точки зору та точки зору інших людей.

Вчителі та однолітки обов'язково повинні бути проінформовані щодо ООП дитини, для них можна проводити інформаційні заходи, щоб покращити їхнє розуміння і сприйняття цих особливостей. У дітей необхідно розвивати емпатію та здатність сприймати світ з позиції дитини з ООП. Вчителі ж мають стати прикладом взаємодії та поваги до таких дітей. Розвитку комунікативних навичок дітей з ООП, їхній співпраці та взаємодії з однолітками сприятиме забезпечення можливості брати участь у спільних заходах, спортивних змаганнях, мистецьких проєктах, а також їхнє включення в спільні навчальні проєкти та завдання разом з ровесниками.

На успішне навчання дітей з ООП в умовах закладу освіти позитивно впливатиме *індивідуалізація навчання* – врахування індивідуальних особливостей кожної дитини з особливими потребами. Персональний підхід до навчання допоможе краще розкрити потенціал дитини та покращити її можливості для соціалізації. Таким чином, необхідним є запровадження в навчальний процес індивідуальної програми розвитку із гнучкою варіативною структурою її компонентів, а саме: індивідуального навчального плану (за потреби), індивідуальної навчальної програми, комплексу додаткових послуг, які б забезпечили навчання таких учнів у відповідності з їхніми можливостями та з урахуванням додаткових потреб [6, с. 48].

Ключову роль у процесі соціалізації дітей з особливими потребами грає *співпраця з родинами*. Основні соціалізуючі функції сім'ї полягають у забезпеченні фізичного та емоційного розвитку індивіда; формуванні статевої ідентифікації дитини; її розумовому розвитку та розвитку здібностей і потенційних можливостей; забезпеченні

почуття захищеності; формуванні ціннісних орієнтацій особистості; допомозі в оволодінні нею основними соціальними нормами.

Головне завдання сучасного педагога – навчити батьків сприймати власну дитину з ООП як особистість.

Важливо, щоб сім'я дитини відчувала увагу з боку педагогічних працівників, зацікавленість учителів у розвитку дитини, їхню готовність допомогти у вихованні дитини.

Наведемо декілька способів співпраці з батьками, які сприятимуть успішній соціалізації молодших школярів з ООП:

1. Відкритий комунікаційний процес. Вчителі та фахівці закладу освіти повинні підтримувати відкритий та регулярний контакт з батьками. Це може включати особисті зустрічі, телефонні дзвінки, спілкування через електронну пошту та інші способи комунікації. Важливо пояснити батькам, що їхні спостереження та думки є важливими.

2. Індивідуалізований підхід. Вчителі та спеціалісти повинні вивчати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини з ООП. Співпраця з батьками допомагає отримати більше інформації про дитину та розробити індивідуальні підходи до навчання та соціалізації.

3. Розробка спільних цілей і стратегій. Важливо розробити спільні цілі та стратегії для успішної соціалізації дитини. Батьки та вчителі мають працювати разом над визначенням цілей та плануванням кроків для досягнення цих цілей, розробляти індивідуальні навчальні плани для кожної дитини з ООП відповідно до її потреб і можливостей.

4. Підтримка навчального середовища вдома. Вчителі мають надавати поради та рекомендації батькам щодо того, як вони можуть допомогти дитині підтримувати навчальне середовище вдома, розвивати соціальні навички та успішно інтегруватися в спільноту.

5. Залучення батьків до навчального процесу. Вчителі можуть залучати батьків до класних заходів, спостережень у класі та інших навчальних активностей. Це допоможе батькам краще зрозуміти, як відбувається навчання та соціалізація в класі, сприятиме підтримці дітей.

6. Інформаційна підтримка. Важливо надавати батькам необхідну інформацію про педагогічні та методичні підходи, що використовуються в класі, щоб вони могли краще розуміти, як допомагати дитині. Також можна організувати спільні навчальні семінари, консультації з фахівцями та тренінги для батьків щодо питань соціалізації та навчання дітей з ООП.

Відповідно до зазначеного, пропонуємо батькам дотримуватись наступних порад та рекомендацій задля успішної соціалізації своєї дитини:

- розуміти конкретні особливості та потреби своєї дитини, що допоможе краще підтримувати її в навчанні та соціалізації;

- співпрацювати з учителями та фахівцями з інклюзії, постійний контакт та обмін інформацією з ними будуть сприяти кращому розвитку дитини;

- розвивати самостійність дитини, вчити її вирішувати завдання та приймати відповідальність за власні дії;

- вчити дитину вмінню розв'язувати конфлікти та спілкуватися з іншими, вмінню розуміти та висловлювати свої почуття;

- враховувати інтереси, зацікавлення дитини та підтримувати її в розвитку (музика, мистецтво, спорт тощо);

- організувати спільні активності з іншими дітьми, які можуть бути корисними для соціалізації (групові заняття, хобі або спортивні активності);

- залучати дитину до соціальних груп або клубів, де вона зможе спілкуватися з однолітками та розвивати соціальні навички.

Батькам дітей з ООП важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, і успішна соціалізація може вимагати часу та підтримки. Саме розуміння батьків, їхня підтримка і віра у потенціал своєї дитини сприятимуть її розвитку та щасливому дитинству.

Однією з проблем у соціалізації дитини з ОПП, як вже було зазначено, є те, що вона може відчувати себе ізольованою від інших дітей.

Це може призвести до відчуття неприйнятності та незрозумілості, а також до зниження самооцінки. Тому,

особливу увагу слід приділяти розвитку соціальних навичок у таких дітей. Важливо вчити їх спілкуватися, співпрацювати, вирішувати конфлікти та розвивати навички самостійності.

Вагомим інструментом для вирішення окресленої проблеми та успішної соціалізації молодших школярів з ООП є *ігрова діяльність*. Гра в інклюзивній освіті сприяє розвитку соціальних навичок, оволодінню різних соціальних ролей, взаєморозумінню, та формуванню дружніх стосунків між дітьми з ООП та їхніми однолітками. Зробити процес навчання цікавим та захоплюючим для дітей допоможе дидактична гра, яка є особливим видом ігрової діяльності, спрямованим на навчання та розвиток дітей.

Дидактична гра – цікавий, ефективний, вже випробуваний засіб навчання, виховання і розвитку дітей, проте не унікальний і не є універсальним. Вона, скоріш за все, виступає таким собі помічником учнів, що здатний впливати на хід і результати їх навчально-виховної діяльності. Надмірне використання гри призведе до небажання школярами виконувати навчальні завдання у звичайному режимі і тоді ігрова діяльність поступово почне переважати над навчальною. Доцільність використання гри на тих чи інших етапах уроку залежить також і від рівня знань, умінь і навичок учнів та від складності завдань, які стоять перед ними. Дидактична гра навчає дітей формувати характер, приймати рішення в залежності від конкретної ситуації, нести відповідальність за власні дії та вчинки, розвиває самооцінку та впевненість. В умовах інклюзивної освіти дидактична гра надає школярам можливість взаємодіяти один з одним, вчить враховувати не лише власні потреби та інтереси, але й оточуючих [7, с. 95], У практичній частині цього розділу наведено систему дидактичних ігор та вправ з соціалізації молодших школярів з ООП.

Важливу роль у *позитивній соціалізації молодших школярів* з ООП відіграє також *рухова активність*. Вона сприяє не лише фізичному, а й соціальному, емоційному та психологічному розвитку дитини. Рухова активність допомагає дітям з ООП активно взаємодіяти з навколишнім

середовищем, спілкуватися з ровесниками та іншими людьми, а також розвивати різноманітні навички та характеристики, які сприяють їхній інтеграції в суспільство. Вона може бути інтегрованою у час дозвілля, навчальні програми або спеціально організовані заняття для дітей з ООП, сприяючи їхньому успішному соціальному розвитку.

При плануванні рухових активностей або вправ необхідно враховувати індивідуальні потреби та здібності кожної дитини з особливими потребами Також слід створити позитивну та підтримуючу атмосферу, де діти зможуть впевнено себе почувати. У практичній частині розділу наведено систему рухових вправ та ігор, що сприятимуть соціалізації молодших школярів з ООП в умовах інклюзивного навчання.

З метою розширення освітнього потенціалу в процесі соціалізації молодших школярів з ООП *можуть бути використані мультимедійні технології*, які сьогодні відіграють важливу роль у житті дітей і стають невід'ємною складовою їхнього оточення. Особливо привабливими для дітей молодшого шкільного віку є мультиплікаційні фільми, які виступають одним з головних чинників їх соціалізації. Мультфільми можуть мати позитивний вплив на їхній розвиток та соціальну інтеграцію, оскільки відкривають перед ними різноманітні аспекти життя та сприяють формуванню різних навичок та цінностей. Важливо відзначити, що вибір мультфільмів має бути обдуманим, оскільки не всі мультфільми можуть бути корисними для дітей з ООП. Педагоги та батьки повинні обирати контент, який відповідає індивідуальним потребам та інтересам дитини з ООП, а також враховувати її рівень розвитку та можливості.

При перегляді мультфільмів разом з дитиною необхідно роз'яснювати їй загальноприйняті норми поведінки та моралі, виключаючи таким чином негативні впливи. *Мультфільми мають використовуватися як один із інструментів у навчанні та соціалізації, а не як заміна реальному спілкуванню та взаємодії з однолітками.* У практичній частині розділу наведено перелік мультфільмів, які пояснюють дітям, що всі люди різні, хто

такі люди з інвалідністю та як з ними спілкуватись. Перегляд цих мультфільмів сприятиме соціалізації учнів з ООП та допоможе зробити навчання в інклюзивному класі більш комфортнішим.

Таким чином, соціалізація молодших школярів з ООП в умовах інклюзивної освіти *вимагає комплексного підходу*, що обов'язково має враховувати їхні індивідуальні особливості та потреби. Саме інклюзивна освіта може забезпечити молодшим школярам з ООП доступ до якісної освіти разом зі своїми ровесниками і допоможе їм відчувати себе рівними членами навчальної спільноти. У інклюзивних класах діти мають можливість взаємодіяти з однолітками та вчителями, що позитивно впливає на розвиток їхніх соціальних навичок, таких як спілкування, співпраця, емпатія та розуміння інших. Коли діти навчаються разом, вони більше розуміють одне одного, розвивають толерантність, повагу, підтримку та глибокі дружні стосунки. Діти, які оточені іншими дітьми у навчанні, часто досягають кращих результатів у навчанні та соціалізації.

Завдання кожного педагога, батьків та освітнього закладу взагалі – зменшити негативний вплив різноманітних факторів на особистість молодшого школяра та сприяти саме позитивному для дитини входженню в соціум.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ З СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ООП

Гра «Познайомимося?»

Мета: сприяння соціалізації дітей та розвитку комунікативних навичок. Діти з вчителем стають у коло, вчитель тримає надувний м'яч, потім він називає своє ім'я та ім'я того, кому кидає м'яч. Названа дитина повинна зловити м'яч, назвати своє ім'я і ім'я того, кому він кине м'яч.

Гра «Вчимося вітатися»

Мета: сприяння соціалізації дітей, розвитку комунікативних навичок, розвитку почуття єдності. Діти утворюють коло і вчитель навчає дітей правильно вітатися – треба подивитися на свого сусіда, посміхнутися йому і сказати: «Вітаю», а потім зробити те саме із сусідом із другого боку. Вчитель також може запропонувати торкнутися плечем сусіда; те саме можна зробити носиками, долоньками. Це невербальне (тактильне) вітання.

Гра «Вчимо емоції»

Мета: сприяння соціалізації дітей, розвитку комунікативних навичок, емоційної сфери. Діти уважно розглядають різноманітні малюнки, а потім розкладають їх у два ряди – радість і смуток – в залежності від колірної гами. Основне завдання вчителя – допомогти дітям розповісти про свої почуття, що виникли з приводу того чи іншого малюнка, пояснити, чому один малюнок вважають веселим, а інший – сумним.

Гра «Опиши однокласника / однокласницю»

Мета: сприяння соціалізації дітей, розвитку комунікативних навичок, пам'яті та спостережливості. З групи дітей обирають двох, ставлять їх спинами один до одного. Вони по черзі описують зовнішність один одного (очі, одяг тощо) [8].

Гра «Розкажи історію»

Мета: сприяє соціалізації дітей у інклюзивному класі, допомагає краще вивчити одне одного та розвивати навички висловлювання. Кожна дитина розповідає коротку історію про себе. Інші діти слухають і задають питання.

Гра «Спільний проект»

Мета: сприяє соціалізації дітей у інклюзивному класі, вчить співпраці, командній роботі, комунікації та вирішенню проблем. Діти розподіляються на групи та кожній групі надається завдання створити спільний проект, такий як малюнок, скульптура, оповідання тощо.

РУХОВІ ВПРАВИ ТА ІГРИ З СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ООП

Руханки та вправи під музику

Спільне виконання руханок або вправ під музику допомагає дітям відчувати ритм, покращити фізичну форму та розвивати взаємодію з іншими учасниками.

Рухові ігри з кольоровими сигналами

Дітям можна пропонувати виконувати певні дії (наприклад, стрибати, бігти, плескати в долоні) на певний кольоровий сигнал, що допомагає розвивати увагу та слух.

Данс-терапія

Танці можуть бути чудовим способом розвитку координації рухів, гнучкості та виразності; групові танці допомагають встановлювати контакти, розвивати спілкування та відчуття спільності.

Командні ігри

Гра в футбол, баскетбол, волейбол або інші командні види спорту сприяють співпраці, комунікації та взаємодії між дітьми, навчають спільно працювати на досягнення спільних цілей.

Гра «Догори дригом»

Діти дізнаються про користь фізичної активності, використовуючи різні частини тіла для створення веселих рухів. Дітям пропонується обрати дві різні частини свого тіла (ступні, ноги, руки або стегна). Разом з дітьми необхідно придумати різні веселі рухи обраними частинами тіла. Важливо обрати такі рухи, щоб усі учасники змогли їх виконати. Коли всі учасники створять свої рухи, вони демонструють їх іншим учасникам. Перший учасник демонструє свої рухи, а всі інші учасники повторюють рухи за ним. Потім переходять до наступного учасника. Треба заохочувати дітей рухатися якомога швидше.

Гра «Грайливе цуценя»

Діти вчаться долати негативні емоції, намагаючись зловити м'яч. Дітям пропонується об'єднатися у команди та стати в коло. Учасники, які будуть всередині кола, перетворюються на «цуциків», які дуже хочуть погратися з м'ячем, а отже, зловити м'яч. Команди можуть самостійно вирішити, скільки учасників буде грати в середині кола. Діти кидають м'яч через усе коло, а не учасникам справа чи зліва. Якщо «цуцику» вдається зловити м'яч, він займає місце учасника, який кинув м'яч останнім, а той стає новим «цуциком».

Перелік мультфільмів – чинника позитивної з соціалізації молодших школярів з ООП

Мультфільм «Дивовижні речі трапляються»

Анімоване відео пояснює, що всі люди – різні, і мозок у кожної людини працює інакше. Треба розуміти, що є відмінності, які легко можна помітити, а є не такі очевидні. Відео показує, що таке аутизм та як людина з ним сприймає інформацію.

Мультфільм «Тамара»

У 4-хвилинному мультфільмі від Disney «Тамара» розповідається про те, що говорити можна не тільки голосом, а і мовою тіла. Окрім цього, йдеться про те, що дитяча мрія може подолати хворобу.

Мультфільм про те, що всі різні

2-хвилинна анімація розповідає, що не треба прагнути бути такими, як усі. Бо насправді всі люди різні, але часто вони намагаються приховувати це, аби наслідувати когось.

Мультфільм «Жив собі чорний кіт»

Це мультфільм про життя чорного kota, з яким ніхто не спілкується через людські забобони. Що відчуває кошеня, наскільки йому сумно і самотньо? Утім, варто котові забруднитися в білу фарбу – люди змінюють своє ставлення. Анімацію створив режисер Юрій Марченко на студії «Українафільм».

Мультфільм «Яким могло б бути Різдво без любові?»

Історія про їжачка на ім'я Генріх, який прийшов до нового класу. Однолітки не хочуть спілкуватися з ним, бо він має колючки. Напередодні Різдва однокласники дарують йому подарунок, завдяки якому вони зможуть дружити і гратися! [9].

Отже, позитивна соціалізація дітей молодшого шкільного віку уможливорюється, якщо застосовувати партнерство початкової ланки освіти та сім'ї-родини.

Список використаних та рекомендованих джерел:

1. Інклюзивна освіта. Сайт консультанта КУ «ЦПРПП ВМР» К. Нарापольської: Матеріали на допомогу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sites.google.com/view/inkluziazprppvmr/materialy>
2. Кайдалова Г. Дидактична гра як спосіб формування толерантності молодших школярів в умовах інклюзії / Г. Кайдалова // Педагогічний часопис Волині. 2016. № 1. С. 92-97. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9277/1/Didactic%20Game%20as%20a%20Way%20of%20the%20Formation.pdf>
3. Карпенко С., Кобилянська Н., Краєвська К. Формування толерантності до дітей з особливими освітніми потребами як умова соціалізації // Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти: матеріали конференції, 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dpsz2018.blogspot.com/2018/12/blog-post22.html>
4. Коваль Л. В. Організація інклюзивного середовища у закладі освіти / Л. В. Коваль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26-27 березня 2018 р., м. Тереховля): у 2 ч. Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 46-49.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р., №912. К., 2010 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inkluzivnogo-navchannya>
6. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К.: А. С. К., 2012. 308 с.
7. Петрович Ю.В. Дидактичні ігри та вправи для дітей з ООП «Ігри для соціалізації дитини з РДУГ в інклюзивному класі». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dydaktychni-ihry-ta-vpravy-dlia-ditei-z-ooop-ihry-dlia-sotsializatsii-dytyny-z-rduh-v-inkluzivnomu-klasi-672056.html>
8. Сич Ю. Школа – осередок розвитку ідеї інклюзивної освіти в українському соціумі. / Соціальне партнерство в

інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (25 квітня 2019 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2019. С.114-118. Режим доступу: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/1maket.pdf>

9. Сич Ю. Умови успішної соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі // Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: матеріали III Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 23-24 квітня 2023 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 266-270. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29762>

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ

Бухнієва Олена, доцент, кандидат педагогічних наук
доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтва
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Одне із завдань інклюзивної освіти – створення доброзичливого та доступного середовища, що дозволяє учням отримувати знання, максимально реалізувати власні можливості у постановці та досягненні життєвих цілей. Тут «на допомогу» приходять музикотерапія як одна із складових навчального процесу дітей із особливими потребами.

Термін «музикотерапія» має греко-латинське походження і в перекладі означає «лікування музикою». Існує багато визначень поняття «музикотерапія». Значна частина вчених вважають музикотерапію допоміжним засобом психотерапії, засобом специфічної підготовки пацієнтів до використання складних терапевтичних методів. Інші автори визначають музикотерапію як:

- контрольоване використання музики в лікуванні, реабілітації, освіті та вихованні дітей і дорослих, які страждають від соматичних та психічних захворювань;
- системне використання музики для лікування фізіологічних та психосоціальних аспектів хвороби або розладу;
- засіб оптимізації творчих сил та освітньо-виховної роботи.

Музикотерапія в цілому розвивається як інтегративна дисципліна (інтеграція – процес об'єднання частин у ціле) на стику нейрофізіології, психології, рефлексології, музичної психології, музичного виконавства та ін. Вона все більше утверджується в статусі універсальної виховної системи, здатної оптимізувати процес особистісного розвитку людини в сучасному суспільному житті.

Особлива цінність методу музикотерапії у тому, що заняття музикою майже завжди є джерелом позитивних емоцій, викликають в дитини інтерес до занять і прагнення

взаємодії з дорослим. Працюючи з дітьми з обмеженими можливостями потрібно мати певні навички. Це вміння створити атмосферу психологічного комфорту, що дозволить досягти позитивної динаміки реабілітаційного періоду для дитини, та вміння встановлювати контакт із дитиною. Таке можливе за допомогою міміки, погляду, посмішки, жесту, лагідного виразного мовлення, а головне – звуків музики з позитивним настроєм.

Музикотерапія – це лікування музикою. Виділяють чотири основні лікувальні дії музикотерапії:

- емоційна активізація в ході вербальної психотерапії;
- розвиток навичок міжособистісного спілкування, тобто, комунікативних функцій і здібностей (спільне слухання музики з метою створення атмосфери взаємної довіри між вихователем і дитиною);
- регулюючий вплив на психічні процеси;
- підвищення естетичних потреб дитини.

Детальний розклад занять з музичної терапії виглядає наступним чином:

- заняття проходять двічі на тиждень по 30 хвилин;
- структура занять відрізняється між групою дітей з аутизмом та групою дітей з іншими захворюваннями (наприклад, розумова відсталість, церебральний параліч, синдром Дауна);
- багаторазове використання одних і тих самих навчальних матеріалів, один і той самий матеріал використовується багаторазово, щоб діти могли навчатися у власному темпі;
- музичні матеріали частково дублюються в різних групах.

Рекомендований список музичних творів для спільного слухання музики з дітьми

Слухання музики в ігровій формі:

«Марш зайченят»

«Барабан»

Хоровод «Овочі»

«Осіння забавлянка»

Пісня «Сонячний зайчик»

«Ходить гарбуз по городу»

Класичні твори:

1. В.А. МОЦАРТ. Соната для фортепіано №11 Ла мажор (робить продуктивною будь-яку діяльність: дитина малює або грає в кубики або ліпить із пластиліну, знімає м'язове напруження дитини).

2. І.С. БАХ. Скерцо (слухання сюїти Баха через деякий час знімає м'язове напруження дитини, виконання на флейті ніби «висвітлює», пом'якшує звучання).

3. Л. ван БЕТХОВЕН. Соната №14 (зніме дратівливість, невроз, підніме над рівнем повсякденності за рахунок повільного темпу і неголосного звучання. Дитина швидше заспокоїться і стане відповідати.

4. А. ВІВАЛЬДІ. «Пори року», концерти «Весна», «Літо», «Осінь», «Зима» (всі твори цього композитора будуть корисні дітям, кожна частина малює чудові картини природи, заспокоює та ніби пестить дитину).

5. І. ШТРАУС. Вальс «На чудовому голубому Дунаї» (твір легкий, повітряний, можна звернути увагу дитини на духові та струнні інструменти, це допомагає розвивати почуття мелодії та ритму).

6. Ф. ШОПЕН. Прелюдія Ля мажор (підніме життєвий тонус, поліпшить настрій, активність і самопочуття, всі твори цього композитора чудові, мелодичні, просякнуті глибокими емоціями, здатними швидко передаватися слухачеві).

7. К. СЕН-САНС. «Карнавал тварин» (14 музичних мініатюр, що ілюструють тваринний світ, розвивають уяву дитини: і черепаха, і лев, і кенгуру, і, звичайно, лебідь. Дитина, починаючи з двох років, буде ловити кожен ваш рух, намагатися його повторити. Дитина молодшого віку буде з жадібністю стежити за вашими пантомімами під музику. Почніть з однієї частини в день, потім малюк сам буде просити вас про такі сеанси).

8. М. ЛЕОНТОВИЧ. Обробка української народної пісні «Щедрик» (підніме життєвий тонус, поліпшить настрій, активність і самопочуття).

До активних форм корекційного впливу музикотерапії відносять вокалотерапію, кінезітерапію.

Вокалотерапія спрямовано на оздоровлення організму дитини, створення позитивного настрою, позитивного ставлення до життя. Існують два способи лікування музикою. Перший, це пасивне слухання, спрямоване на розслаблення нервової системи. Другий – це терапія співом, що має на увазі творчий аспект сприйняття музики.

Під час застосування пасивної музикотерапії, дитина лише слухає музичні твори, які позитивно впливають на здоров'я й загальне самопочуття.

У той час активна форма передбачає активну участь дитини у музикуванні, співах, рухах.

Спів є найдоступнішим і наймобільнішим видом музичної діяльності дітей. Заняття співом викликають позитивні емоції, що в свою чергу дозволяє активізувати і розмовну діяльність. Водночас спів гармонізує процес дихання і володіння голосом, сприяє нормалізації м'язового тону, формуванню кінетичних рухових мелодій. Такі характеристики, як інтонація, ритм, паузи та інші є загальними для мови і музики. Заняття співом допомагають дитині відчувати, а потім усвідомити ці явища в своїй промові. Музичний ритм допомагає дитині налагодити ритм дихання. Правильне дихання дає змогу розвивати легені, а це у свою чергу викликає кращу циркуляцію крові в організмі, що дає загальний оздоровчий ефект для всього організму. Дихальні вправи розвивають правильне співоче дихання; м'язи, які беруть участь в утворенні звуку; тренують голос на витривалість.

Кінезітерапія відноситься до однієї з форм активного впливу музикотерапії і є комплексом вправ, етюдів, ігор спрямованих на корекцію моторики, що сприяють зняттю м'язового тону, психоемоційної напруги. Під впливом музики діти вчаться висловлювати свої враження за

допомогою рухів, керувати своїми емоціями та настроєм. У кінезітерапії виділяють вправи, спрямовані на зміцнення психічного здоров'я дітей, створення позитивного емоційного настрою, використовують атрибути різного кольору. Наприклад, використання різних шарфіків, стрічок, хустинок синього, червоного, жовтого та зеленого кольорів, сприяють створенню гарного настрою, заспокоюють, благотворно впливають на організм. До психогімнастики ставляться також ігри, створені задля розвитку уваги, пам'яті, рухової активності. За допомогою музичних ігор можна стабілізувати емоційний стан дитини, регулювати нервову систему, оскільки в музиці є ритм. За допомогою метроритму можна загальмувати надто збуджених дітей та активізувати повільних. Ритмопластика: етюди та вправи, спрямовані на зняття м'язової напруги, коригування рухів. Одним із варіантів ритмопластики є сюжетно-ігрова кінезітерапія, коли всі вправи об'єднані одним сюжетом, проводяться в ігровій формі та спрямовані на релаксацію та коригування моторики. Ігрова кінезітерапія може розглядатися, як один із самостійних методів впливу та корекції поведінкових відхилень. Такі ігри, як правило, знімають не лише агресію, негативізм, вони є фактором психологічного розвантаження, допомагаючи дитині прийняти норми та правила поведінки у суспільстві.

Наприклад в етюді «Лев полює, лев відпочиває» на музику К. Сен-Санса «Королівський марш левів» дитина, зображуючи поведінку лева, має можливість поричати, даючи вихід втоми, дратівливості, що накопичилася за день, а потім під спокійну музику може зручно розташуватися і розслабитися.

К. СЕН-САНС «Королівський марш лева»

Використання елементів драматизації або пантомімічних етюдів також можна використовувати в іграх для формування емоційно-вольової сфери, розвитку

пластики рухів та зняття м'язових затискачів і спазмів. В процесі інтегративної кінезітерапії діти не тільки розвивають творчі здібності, а й вирішують психологічні та поведінкові проблеми. Логоритміка спрямована на подолання мовних труднощів за допомогою музики, руху та мови і включає в себе пальчикові, мовленнєві та комунікативні ігри. На заняттях з логоритміки музика є початком руху, і кожен музичний сигнал викликає рухову реакцію. Це допомагає розвивати слух, увагу та коригувати мовні порушення. Широке використання танцю та ігор для спілкування створює позитивний емоційний настрій і дозволяє «особливим» дітям навчитися взаємодіяти в команді та знаходити спільну мову з однолітками. Коли логоритміка розглядається як окремий елемент уроку або коли плануються самостійні, сюжетні заняття, вона може коригувати вміння переміщатися в просторі за допомогою мови і рухів, зміцнювати м'язову силу, розвивати уяву і пам'ять, а музика – координувати рухову активність, знімати емоційну напругу і допомагати адаптуватися до навколишнього середовища.

В. КОСЕНКО. «Дощик»

Пропонуємо форми вправ, які варто застосовувати під час занять

Пісні на початку та наприкінці заняття

Надзвичайно важлива форма роботи на початку заняття, допоможе створити атмосферу прийняття та довіри. Бажано, щоби ці пісні були незмінні на кожному занятті – так дитина відчуватиме безпеку і зможе налаштуватися на подальше заняття та із задоволенням завершувати його.

Музичне вітання

Музичне прощання

Музикомалювання

Його мета – пом'якшити наслідки, створити сприятливі умови для задоволення дитячих інстинктів, активізувати нервову і пасивну дитину та реалізувати її потенціал у творчій діяльності.

Можна використовувати різні методи малювання, але важливо навчити дітей створювати музичні образи на папері. Найкраще працювати на великих аркушах паперу, використовуючи великі олівці або фломастери. Дуже привабливим є малювання пальчиками спеціальними фарбами. Критерієм вибору музичного матеріалу є те, що музика повинна пробуджувати емоції, уяву і творчість учнів. Малювання під час прослуховування мелодії допомагає дитині символічно виразити свій внутрішній світ. Музика може перетворюватися на палітру фарб за бажанням дитини, захожуючи творче самовираження та розвиваючи здорову впевненість у собі.

Вправа виконується в розслабленій і легкій позі, що знімає психологічні бар'єри і дозволяє розслабитися.

Запропонуйте дітям послухати музику різного характеру, відчути її атмосферу та намалювати музику так, як вони її відчувають. Тему музикування можна продовжити, малюючи звуки природи. Можна малювати почуті звуки. Довгі звуки можна малювати довгими лініями, а короткі – крапками. Це заняття стане улюбленим домашнім завданням для дітей і батьків.

Орієнтовні музичні твори для слухання та малювання

Українські народні пісні:

- «Плакуча гітара»
- «Ніч яка місячна»
- «Два кольори, два кольори»
- «Несе Галя воду»
- «Цвіте терен»
- «Розпрягайте хлопці коні»

- «В саду гуляла»
- «Їхав козак за Дунай»
- «Ой у полі криниченька»
- «Журавель»
- «В печері гірського короля». «Пер Гюнт». Оркестрова сюїта Е. Гріга

Жестові ігри та вправи Телесна перкусія

Створення музики за допомогою власних рухів тіла та звуків. Такі рухи змінюють рівень гормонів, покращують настрій, гармонізують роботу двох півкуль мозку, покращують відчуття ритму і водночас підвищують здатність складати та виконувати мелодії.

Ритм-гра

«Юний диригент»

Мета: загальна моторика, слухова пам'ять, почуття ритму, зв'язок музики і руху, виховання музичного слуху, мотивація до праці, розвиток емоційної та спонтанної сфери дітей.

Обладнання: музичні записи, дитячі інструменти.

Методика: діти з порушеннями інтелекту мають недостатньо розвинену моторику, скуті та некоординовані рухи. У цій справі музика стає головним координатором і помічником, як фізичним, так і психологічним, для дітей, які не звикли виступати індивідуально перед групою, не впевнені в собі, сором'язливі і скуті. Однак у процесі роботи рухи дітей стають більш плавними, слухняними та скоординованими. Емоції загострюються, а скутість і тривожність зникають. Діти диригують і музикою, і співом, виступає вся група.

Орієнтовні музичні твори для диригування

- «Грицю, Грицю». Укр. нар. пісня
- «Вийди, вийди сонечко». Укр. нар. пісня
- «Осінь-забавлянка». О. Авдєєва
- «Женчикок Бренчикок». Укр. нар. пісня

Гра з лялькою, ведмедиком, зайчиком

Мета: сприяти вираженню внутрішнього стану дитини та характеру її стосунків з батьками, родичами, друзями та соціальним оточенням. У процесі гри розкриваються глибинні (часто приховані) почуття. Характер гри допомагає вивільнити почуття агресії, переживання, неповноцінності та невизнання. Під час гри внутрішні конфлікти нейтралізуються і стають емоційним катарсисом.

Ця форма музичної терапії вчить самостійності, незалежності від оточення та відповідній поведінці для адаптації до цього оточення. Музика забезпечує відповідний фон (зовнішній і внутрішній емоційний) і гармонійний вплив, пробуджує активність і впевненість, сприяє розслабленню і душевній рівновазі, спонукає до гармонії, стабільності і позитивної самореалізації.

Орієнтовний список музичних творів

- «Два веселих гусі». Укр. нар. пісня
- «Черепаша Аха». Музика та слова Ганни Чубач
- «Вийди ,вийди, Сонечко». Укр. нар. пісня (обр. Л. Ревуцького)

- *Дитячі пісні: «Зайчєня», «Бджілка Бзз», «Котик», «Цуцєня», «Танок малєньких качєнят», «Сонєчко», «Кіцю, Кіцюня».*

Ударна гімнастика

Вправи зі звуковими жєстами (плєскання в долоні, тупання ногами, постукування ногами) дуже важливі для дїтей з особливими освітніми потребами. Оскільки вони не можуть повністю відчувати своє тіло, тактильна стимуляція є ефективною. Крім того, вправи зі звуковими жєстами розвивають почуття ритму.

Мета: Стимуляція уваги та концентрації, аудіовізуальне кондиціювання, корекція рухових і тактильних відчуттів, створення умов для спілкування та взаємодії в групі.

Спілкування та взаємодія всередині групи, від індивіда до групи та від групи до індивіда. Використовуйте ритмічні інструменти, костюмований реквізит, спортивне обладнання та іграшки.

Ритм-гра «Тілесна перкусія»

Музично-ритмічна вправа «Дрібний крок та підскоки»

Гра на музичних інструментах

Гра на ударних інструментах (барабанах, паличках тощо) також сприяє підвищенню м'язового тону, зміцненню м'язів усього тіла. Також вправи з ударними інструментами розвивають почуття ритму й тембру. Відомий і терапевтичний ефект від гри на барабанах: зокрема, зменшуються напруження і тривога та вивільняється зайва, негативна енергія. Гра на інших

перкусійних інструментах (маракасах, трикутниках, бубнах тощо) розвиває дрібну моторику та фонематичний слух. Крім того, покращуються увага та пам'ять. В якості звукових сигналів можна використовувати барабани, тарілки, гонги, трикутник і ріжок. Музичні ігри та вправи можна використовувати завдяки їхньому жвавому (ігровому) характеру, привабливому розмаїттю форм, оптимістичному настрою.

Гру на музичних інструментах та музичні вправи можна використовувати завдяки їхньому жвавому (ігровому) характеру, привабливому розмаїттю форм та оптимістичному настрою. Вони є одним з улюблених елементів музикотерапевтичних занять.

Музична гра «Сопілочка і барабан»

Рухливі або спокійні музичні ігри та вправи

Ці ігри та вправи – крокування, біг, стрибки, кружляння – сприяють розвитку великої моторики дітей. Дають вдосконалити орієнтування в просторі та координацію рухів; вчать реагувати на паузи (зупинятися), змінювати рухи залежно від зміни характеру музики, темпу-ритму та тембру. Хороводні ігри вчать комунікативних навичок та взаємодії з іншими членами навчального колективу.

Мета: Свідомо і чутливо вловлювати музичний ритм у русі – одному з найхарактерніших спонтанних проявів життя дітей. Розвивати психічну та фізичну слухняність і здатність інтегруватися з музичним ритмом.

Ритмічна гра «Twinkle, twinkle»

Ритмічна гра «Веселий ритм»

Ритмічна гра «Рожева пантера»

Під впливом музики у «особливих» дітей покращується координація рухів, мовлення, когнітивні навички та вольові якості. Завдяки різноманітності та багатству музичних звуків у дітей створюється радісний і щасливий настрій, підвищується життєвий тонус і благотворно впливає на загальний фізичний стан.

ПРАКТИЧНІ ВПРАВИ

Аліна Марченко, студентка
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Гра «Тихо – голосно»

Мета: розвиток музичного слуху, сприйняття звуків різної сили.

Завдання:

- навчання вмінню розрізняти музику, що звучить голосно або тихо;
- навчання навички тихої та гучної гри на музичному інструменті;
- розвиток концентрації уваги;
- виховання інтересу до музики та музичних інструментів;
- вміння взаємодіяти в колективі.

Гра «Звуки високі та низькі»

Мета: навчити дітей розрізняти поняття у музиці низьких і високих звуків; виховувати допитливість, інтерес до інструментальної діяльності, вміння взаємодіяти в колективі.

Завдання:

- узагальнити та закріпити знання про низькі та високі звуки;
- визначити поняття високо та низько на слух;
- сприяти розвитку образного сприйняття понять високий і низький звук.

Гра «Весело – сумно

Мета: розвиток дітей визначати настрій музичного твору, висловлювати настрій за допомогою карток та міміки.

Завдання: продовжувати знайомити дітей з музикою, різною за характером (веселою, сумною), розрізняти різнохарактерні твори, виховувати у дітей стійкий та чуйний інтерес на музичні твори.

Гра Швидко-повільно

Мета: навчити дітей розрізняти поняття темпу у музиці; виховувати допитливість, інтерес до інструментальної діяльності.

Завдання:

- узагальнити та закріпити знання про швидкий та повільний темп;
- визначити поняття темпу у музиці;
- сприяти розвитку образного сприйняття понять про швидкий та повільний темп у музиці.

Гра «Вгадай, який музичний інструмент звучить?»

Мета: розвивати вміння розрізняти та називати музичні інструменти на слух за тембрами та їх звучанням.

Завдання: розвивати слухову увагу, активізувати та збагачувати словниковий запас; виховувати у дітей інтерес до музики, спонукати емоційно відгукуватися на те, що відбувається.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Антонова-Турченко О. Музична психотерапія: посібник-хрестоматія. К. ІЗМН, 1997. 260 с.
2. «Марш зайченят» А. Жилінський <https://youtu.be/njjsmsCH-ug>
3. Біркіна С. <https://www.youtube.com/watch?v=NyOuKihJyEY>
4. Авдєєва О. <https://www.youtube.com/watch?v=8TtMtpPlCCg>
5. Біркіна С. <https://www.youtube.com/watch?v=Kn-NIwEow6U>
6. Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії / Г. Побережна. № 2. 2008. С. 9-12. (Мистецтво та освіта).

7. Скрипник Т. В. Методика дослідження психічних процесів у дошкільників з аутизмом / Т. В. Скрипник. К. Педагогічна думка. 2008. 72 с. (Методичні рекомендації).
8. Скрипник Т. В. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами / Т. В. Скрипник. Київ, 2010. 36 с. (Книга 6: Дитина з аутизмом).
9. Тарасу В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом / В. В. Тарасун, Г. М. Хворова. К. Науковий світ, 2004. 100 с.
10. Український музичний фольклор та народні традиції в житті дошкільнят /Уклад. Т. І. Науменко, І. С. Товма. К. ІСД, 1993.
11. Ханзерук Л. О. Формування досвіду спілкування у дошкільників з церебральним паралічем / Л. О. Ханзерук – К, 2001. 20 с. (Автореферат дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук).
12. Шабутін С. Зцілення музикою. / С. Шабутін, С. Хміль, І. Шабутіна. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.
13. Шевчук А. С. Діти різні – методики варіативні / А. С. Шевчук. К. 2000. № 10. С. 12-14. (Педагогічні умови музичного розвитку дітей у різновіковій групі //Дошкільне виховання).
14. Юрина Э. А. Коррекционно-педагогические условия использования фольклора в эстетическом воспитании учащихся 5-11 классов школы слепых / Э. А. Ютрина – Киев, 1992. 188 с. (Дисс. канд.пед. наук.)
15. https://youtu.be/tAKj_gpaCB0?feature=shared
16. https://www.mozaweb.com/uk/Extra-Audio-Volfgang_Amadej_Mocart_Sonata_dlya_fortepiano_11_lya_mazhor-211055
17. <https://useraudio.net/search/%D0%B8-%D1%81-%D0%B1%D0%B0%D1%85-%D1%81%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%BE-%D1%88%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%B8-%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%80>
18. <https://beethoven.ru/mondscheinsonate>
19. <https://www.youtube.com/watch?v=2h6gWc7x0TU>
20. <https://muzofond.fm/search/%D0%B8%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%20%D1%88%D1%82%D1%80%D1%86%D0%BE-%D1%88%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%B8-%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%80>

80%D0%B0%D1%83%D1%81%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%BC%20%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%B5

21. https://soundcloud.com/angel_alex/shopen-f-prelyudiya-lya-mazhor-soch28-7

22. <https://indigo-child.yolasite.com/%D1%81%D0%B5%D0%BD-%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%81.php>

23. <https://www.facebook.com/watch/?v=3194968690777645>

24. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Iyydhd7MKbA>

25. <https://youtu.be/Hd-iuiGqp1A>

ПРОБЛЕМИ ЗІ СПІЛКУВАННЯМ? ШКІЛЬНА ДЕЗАДАПТОВАНІСТЬ... ЩО ПОРАДИТИ БАТЬКАМ?

Радовенчик Анастасія, аспірант
кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Широко поширений сьогодні феномен шкільної дезадаптації найнесприятливішим чином впливає як на дітей, так і на дорослих. У дітей відзначаються такі прояви як негативізм, труднощі спілкування з однолітками або дорослими, шкільні прогули, страхи, підвищена збудливість та ін.

Визначення поняття шкільної дезадаптації (ШД)

Для більшості дітей початок навчання у школі у багатьох відношеннях є стресовою ситуацією, оскільки веде до кардинальних змін у житті дитини. Школа пред'являє нове, ускладнене коло вимог до психічної діяльності: необхідність тривало концентрувати увагу, здатність до смислового запам'ятовування, вміння керувати емоціями, бажаннями та інтересами, підпорядковувати їх шкільним дисциплінарним вимогам.

Перехід від умов виховання в сім'ї та дошкільних установах до якісно іншої атмосфери шкільного навчання, що складається з сукупності розумових, емоційних та фізичних навантажень, висуває нові, більш складні вимоги до особи дитини та її інтелектуальних можливостей. Діти, які мають труднощі у виконанні шкільних вимог, складають так звану "групу ризику" – шкільної дезадаптації. Шкільна дезадаптація – це соціально-психологічний процес відхилень у розвитку здібностей дитини до успішного оволодіння знаннями та вміннями, навичками активного спілкування та взаємодії у продуктивній колективній навчальній діяльності, тобто. це порушення системи відносин дитини з собою, з іншими та зі світом.

У формуванні та розвитку шкільної дезадаптації відіграють роль соціально-середовищні, психологічні та медичні фактори.

Причини та прояви шкільної дезадаптації.

Для того, щоб дитині надати ефективну допомогу, необхідно знати причини дезадаптації, що виникла:

1. Низька готовність до школи.
2. Невідповідність можливостей дитини вимогам
3. програми навчання та методики викладання, особистість вчителя, стилі його відносин з дітьми та батьками.
4. Відсутність мотивації, “внутрішню позицію школяра”.
5. Невміння спілкуватися з оточуючими дітьми, дорослими.
6. Надмірна вимогливість батьків.
7. Гіперопіка з боку батьків.
8. Наявність серйозних хронічних захворювань.
9. Надмірна завантаженість дитини (гуртки, репетитор тощо).

Ознаки шкільної дезадаптації мають прояв:

1. Неорганізований під час уроків, постійно відволікається, не зосереджений, відсутність концентрації уваги.
2. Пасивний, уповільнений темп діяльності.
3. Не відповідність темпів діяльності дитини до всього класу.
4. Надмірне збудження, агресивність.
5. Загальмованість, депресія.
6. Порушення дисципліни, небажання йти до школи.
7. Труднощі в навчанні аж до неуспішності.
8. Порушення взаємовідносин з однолітками та вчителем.

Виявлення дезадаптації:

1. Спостереження за учнями під час уроків, змін.
2. Аналіз робіт, виконаних дітьми.
3. Методика «Лісенка» – вивчення самооцінки.
4. Проективний малюнок "Моя сім'я" – вивчення відносин у сім'ї.
5. Малюнок «Школа» – вивчення навчальної діяльності, ставлення до школи.

6. Методика "Мій клас", "Дерево", "Вибір" – вивчення положення дитини в класі.

7. Вивчення емоційної сфери «Колір настрою», «Мій настрій: вдома, у школі, після школи».

Проблеми дітей у навчанні та їх подолання

Ускладнення	Причини	Рекомендації
Неуважність	➤ Низький рівень розвитку довільності; ➤ Переважає ігрова мотивація навчання; ➤ Низький рівень концентрації та стійкості уваги	✓ Формування довільної уваги дітей через сюжетно-рольові ігри, малювання; ✓ Навчання має відбуватися через гру; ✓ Утримати увагу учня може емоційне, виразне мовлення педагога.
Непосидючість	➤ Низький рівень розвитку довільності; ➤ Індивідуально-психологічні особливості особистості.	✓ Формування довільності сприяє участі дитини у сюжетно-рольових іграх, образотворчої діяльності.
Неможливість одразу зрозуміти пояснення	➤ Несформованість прийомів навчальної діяльності; ➤ Слабка концентрація уваги; ➤ Низький рівень розвитку сприйняття; ➤ Низький рівень розвитку загального інтелекту.	✓ Для сприйняття навчальних завдань необхідна система занять-ігор; ✓ Необхідно вчити бачити інших, показувати можливість переходу з однієї позиції на іншу у певній ситуації.
Неохайне ведення зошит	➤ Слабкий розвиток тонкої моторики пальців рук;	✓ Розвиток моторики пальців рук з допомогою спеціальних вправ;

	➤ Несформованість прийомів навчальної діяльності; ➤ Недостатній обсяг уваги; ➤ Низький рівень розвитку пам'яті.	✓ Вправи в розвитку уваги, пам'яті під час уроків.
Будь-яке завдання необхідно повторити кілька разів, перш ніж учень його виконуватиме	➤ Низький рівень концентрації та стійкості уваги; ➤ Низький рівень довільності; ➤ Несформованість вміння виконувати завдання з усної інструкції дорослого; ➤ Несформованість передумов навчальної діяльності.	✓ Формування довільності сприяє участь дитини у сюжетно-рольових іграх, образотворчої діяльності; ✓ Для сприйняття навчальних завдань потрібна система занять-ігор.
Погане орієнтування у зошити	➤ Низький рівень розвитку сприйняття та орієнтир у просторі; ➤ Низький рівень розвитку довільності; ➤ Слабкий розвиток дрібної моторики кистей річок.	✓ Розвиток моторики пальців рук з допомогою спеціальних вправ; ✓ Формування довільності сприяє участі дитини у сюжетно-рольових іграх, образотворчої діяльністю.
Постійно відволікається на уроках, залазить під парту, грається, їсть	➤ Несформованість ставлення себе як учню; ➤ Переважна більшість ігрової мотивації; ➤ Індивідуально-психологічні особливості особистості;	✓ Врахування індивідуальних особливостей дитини; ✓ Виконання вправ в розвитку формування ставлення себе як учню;

	➤ Низький рівень концентрації та стійкості уваги; ➤ Низький рівень розвитку довільності; ➤ Несформованість прийомів навчальної діяльності.	✓ Постійно змінювати види діяльності, використовувати під час уроку заспокійливі заняття, ігри, розслаблюючі вправи.
Страх запитати вчителя про щось	➤ Занижена самооцінка; ➤ Можливі проблеми у сім'ї; ➤ Внутрішній стресовий стан; ➤ Індивідуально-психологічні особливості особистості.	✓ Не треба занижувати самооцінку дитини; ✓ Вчителю не слід використовувати авторитарний стиль; ✓ Створювати ситуацію успіху під час уроків, під час змін; ✓ Працювати із батьками.
Надмірне збудження, агресивність	➤ Невміння молодшого школяра розуміти свій і чужий емоційний стан, контролювати свої емоції та керувати поведінкою; ➤ Вседозволеність у ній.	✓ Показувати дітям прийнятні методи виходу миттєвої агресії; ✓ Зображення своїх почуттів через малювання; ✓ Використання вправ зі зняттям агресивності, релаксація.
Порушення взаємовідносин із однолітками	➤ Невміння конструктивно вирішувати проблеми, конфліктні ситуації, що виникають на життєвому шляху; все це може призвести до труднощів в	✓ Навчати дітей навичкам спілкування та взаємодії, використовувати ігрові ситуації, розбирати з дитиною різні випадки конфліктів;

	емоційному та комунікативному розвитку; ➤ Незнання і правил спілкування.	
Порушення дисципліни, небажання йти до школи	➤ Утруднено формування «почуття необхідності вчення», вони менш спрямовані загальноприйнятій формі поведінки у шкільництві.	✓ Потрібно допомогти дитині, яка стикається з труднощами, прийняти «позицію школяра»: частіше ненав'язливо розмовляти про те, навіщо потрібно вчитися, чому в школі саме такі правила, що буде, якщо ніхто не дотримуватиметься їх.

КОРЕКЦІЙНІ ВПРАВИ НА ЗНЯТТЯ НАПРУГИ, АГРЕСІЇ

Як зняти емоційну напругу (Релаксація)

Набір релаксаційних методик (які ефективно діють у комплексі зі спокійною, розслаблюючою музикою), які допоможуть дітям розслабитися, знизити нервову напругу, відновити душевну рівновагу. Вчіть дітей розслаблятися. Хвилина відпочинку на уроці чи між уроками допоможуть підтримати працездатність, уникнути перевтоми та зберегти здоров'я.

«Промінчик добра»

Сядьте зручніше, розслабтеся, заплющте очі і уявіть собі, як із середини чола виходить золотий промінець сонця. Це промінчик добра, здоров'я, щастя. Уявіть собі, що ви омиваєте цим промінцем приміщення (пауза), людей, які в ньому знаходяться (пауза). Золотий промінчик очищає, наповнює все добром, любов'ю. Протягніть далі свій промінчик, обмийте їм приміщення, де ви знаходитесь, і побажайте всім людям і живим істотам у ньому добра і любові. Далі протягніть свій промінець вздовж вулиці і побажайте всім перехожим добра та любові. Потім обмийте золотим промінцем наше селище. Далі свою Україну. Уявіть собі Землю і висвітлить її всю золотим промінцем сонця. Побажайте всім людям планети добра та любові.

«На лузі»

Сядьте зручніше, голову можна покласти на парту. Зплющте очі, дихайте спокійно, глибоко. Уявіть, що ви на лузі серед трав і квітів. Ви лежите на траві, вам світить тепле сонечко, довкола добре пахне квітами та травами, ви дивитесь в небо і бачите, як літають птахи з далеких, долинає спів птахів. На рахунок 1 ви відкриваєте очі (3... 2... 1). Поділіться враженнями.

«М'яч та насосик»

Діти грають у парах. Один зображує великий надувний м'яч, інший – насосом надує цей м'яч. «М'яч» стоїть, обм'якнувши всім тілом, на напівзігнутих ногах руки, шия розслаблена. Поруч товариш, що стоїть, починає надувати м'яч зі звуком «с-с-с». «М'яч» надується все більше і більше. (випрямляються коліна, ноги, руки, надуваються щоки). «М'яч надягнуть. Насос перестає працювати. «М'яч» здувається зі звуком «ш-ш-ш». Діти змінюються ролями.

«Море»

Сядьте зручніше, закрийте очі. Зробіть глибокий вдих та видих. Уявіть собі берег моря, прислухайтеся, як шумить морська хвиля, заспокоює та заколисує. Ви сидите на березі моря, біля води. Ноги торкаються води. Зробіть глибокий

вдих та видих. Відчуйте приємну прохолоду морської води. Вода все більше і більше піднімає на ваше тіло, що вже омиває все тіло. Ви зливаєтеся з природою та відчуваєте себе природою. На слові «1» ви розплющте очі (5... 4... 3... 2... 1).

«Веселка»

Сядьте зручно, закрийте очі і протягом 1-2 хвилин представляйте легку, чарівну веселку, чудову гру фарб і себе – у спокійному, приємному, розслабленому стані. Ви відпочиваєте. Вас поступово заповнюють почуття спокою, розслаблення. Розгляньте уважно всі кольори веселки. Які кольори ви бачите? Зафіксуйте кожен колір. Відчуйте, як зміна кольорів (червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий) приємно наповнює вашу душу та тіло. Відчувши повний спокій та задоволення, зафіксуйте цей стан. Розплющте очі. Поділіться враженнями з оточуючими.

Вправи психогімнастики

Психогімнастика – один із методів розвитку довільності поведінки. Психогімнастика складається з вправ, етюдів, ігор, вкладених у формування в дітей віком різних психічних функцій (увагу, пам'ять, моторика), навчання елементів саморозслаблення та розвитку вміння висловлювати різноманітні емоційні стани.

У молодших школярів увага ще не стійка, діти дуже рухливі, вразливі, тому доцільною є часта зміна завдань. Для відпочинку використовують рухливі ігри, які чергуються з основними завданнями.

Ігри, спрямовані на профілактику та усунення тривожного стану

«Чарівний рюкзачок»

Вчитель запитує у дітей, що їм найстрашніше. Потім пропонує гравцям скласти до рюкзачка найстрашніше. Цей рюкзачок з усім, що є в ньому викинути. Дорослий теж має покласти із дітьми свої негативні емоції.

«Поводир»

Розвиває почуття відповідальності за іншу людину, довірливе ставлення один до одного. Виконують у парах. Спочатку учень водить гравця з пов'язкою на очах, відчуваючи при цьому відповідальність за його благополуччя, а потім діти змінюються ролями.

«Сонечко та хмарка»

Вправа спрямована на усунення психологічного напруження, навчання дитини регулювати свій емоційний стан.

Сонечко сховалося за хмаринку стало холодно – стиснутись у клубочок, зігрітись і затримати дихання. Сонечко вийшло з-за хмарки, стало жарко, розморило на сонечку-розслабитися під час видиху.

Ігри, створені задля об'єднання групи.

«Добра тварина»

Діти стоять у колі та тримаються за руки. Ведучий тихим голосом каже: «Уявіть собі, що ми одна велика, добра тварина. Послухаємо, як воно дихає!». Усі прислухаються до свого дихання та дихання сусідів. «Тепер подихаємо разом!». Видих – все роблять два кроки тому. Вдих – два кроки вперед. «Так не тільки дихає тварина, так чітко й рівно б'ється її велике, добре серце! Стук – крок вперед, стук – крок назад. Ми всі беремо подих на стукіт серця цієї тварини собі».

«Компліменти»

Діти сідають у коло та тримаються за руки. Дивлячись у вічі сусідові, треба сказати йому кілька добрих слів, за щось похвалити. Сусід киває головою і каже: «Дякую, мені дуже приємно!» Потім він дарує комплімент своєму сусідові. Вправу проводять по колу.

Ігри на усунення агресії

«Хвилина витівки»

Вчитель за сигналом пропонує дітям побешкетувати: кожен робить те, що йому хочеться: стрибає, бігає і

т. д. Наступний сигнал вчителя через 1-3 хвилини припиняє витівку.

Ігри на саморегуляцію та позбавлення психоемоційної напруги

«Врятуй пташку»

Уяви, що ти тримаєш у руці маленьку беззахисну пташку. простяг руки долонями вгору. А тепер зігрій її повільно, по одному пальчику закрий долоні, сховай у них пташку, подихай на неї, зігрій своїм рівним диханням, спокійним і глибоким, приклади долоні до грудей, віддай йому доброту свого серця та дихання. А тепер розкрий долоні і ти побачиш, що пташка радісно відлетіла, усміхнися їй і коли-небудь вона ще прилетить до тебе.

«Час тиші та час «можна»

Домовтеся з дитиною, що коли батьки втомились і хочуть відпочити, вдома буде час тиші. Дитина повинна поводитися тихо, спокійно грати, малювати. Але іноді у вас буде час «можна», коли дитині дозволяється стрибати, кричати, співати, брати мамині, татові речі і т. д. Час або чергують, або влаштовують їх у різні дні, головне щоб вони стали звичними в сім'ї.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Алексеева Л. В., Проблема адаптації першокласників до навчальної діяльності. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/226>.
2. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навч.-метод. посібник для студентів. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 68 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580189.pdf>
3. Петрюк І. Показники і фактори шкільної дезадаптації дітей. Рідна шк. 2009. № 10. С. 24-28.
4. Сойма Н. Шкільна дезадаптація та шляхи її подолання. *Актуальні проблеми соціальної роботи і підготовки фахівців: розвиток волонтерського руху в Україні та за рубежом: матеріали доповідей та повідомлень. Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород,*

21 вересня 2012 року). за ред. І. В.Козубовської. Ужгород, 2012. С. 79-81.

5. Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, (Умань, 5-6 квітня 2013 р.) [ред. кол.: Ткачук Л. В. (гол. ред.) та інші]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. 186 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ

Станєва Світлана, викладач
кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

«Увести дитину в світ людських стосунків – одне з найважливіших завдань виховання»

В. Сухомлинський

Ставлення суспільства до дітей з особливими освітніми потребами є певним мірилом його цивілізованості. Такі діти, зазвичай, не вимагають до себе жалю, розраховують лише на власні сили, хочуть жити серед людей і відчувати себе повноцінними громадянами.

Науковці визначають соціалізацію як набуття дітьми соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, процес входження дитини у світ конкретних соціальних зв'язків.

Основою соціалізації є соціальний досвід дитини, засвоюючи який, вона здійснює саморозвиток та самореалізацію, стає соціально компетентною. Практика показує, що діти з особливими потребами можуть, хочуть бути і стають повноцінними членами суспільства, авторитетними фахівцями, політиками, економістами, соціально активними і життєлюбними людьми.

У дошкільному періоді діти з ООП соціалізуються найлегше. Так, дитина може мати свої особливості, що не дозволяють їй комунікувати з однолітками активно. Проте, зазвичай, поки дорослий не скаже дитині, що вона не є такою, як всі, вона навіть не звертатиме на це увагу.

Якщо у початковій школі вчитель не робить акцент на особливостях дитини, її приймають, однак батьки починають порівнювати дитину з іншими дітьми.

З адаптацією трохи складніше, адже вона передбачає цілий комплекс вмінь, вольових зусиль та певних особистісних компетенцій для того, щоб опанувати новий вид діяльності.

З досвіду фахівців, усі діти з ООП, незважаючи на нозологію, важко адаптуються, і цей період може тривати від 1 року.

Можливі труднощі адаптації:

- комунікація;
- емоційно-вольові особливості;
- нездатність зчитувати соціальний контекст ситуації;
- соціальна наївність;
- поведінкові особливості.

Фахівці зазначають, що засоби та методи мають бути заснованими на індивідуальних підходах до дитини та бути спрямованими на максимальну адаптацію дитини до колективу й колективу до дитини. Тож варто пам'ятати про те, що цей процес є двостороннім.

ЯК ПРАЦЮВАТИ З ДІТЬМИ З ООП?

Важливо спостерігати за напругою дитини: якщо ви бачите, що дитина стомлюється – зменшуйте тривалість заняття. Зазвичай, дитина не може концентруватись на чомусь більше ніж 3 хвилини, тож заняття варто організувати з врахуванням цієї особливості. Також можна самостійно дати дітям у корекційній групі завдання та перевірити стійкість концентрації уваги. За основу тут варто взяти саме ту дитину, в якій буде найкоротша тривалість концентрації. Взагалі, якщо говорити про роботу з особами з особливими потребами, то варто дивитись на таку дитину у перспективі: якою вона вийде у самостійний світ, які знання їй будуть необхідні, адже варто звертати увагу саме на ті компетенції, які їй дадуть можливість жити.

ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ. НА ЩО ЗВЕРТАТИ УВАГУ?

- Потреба у контакті з іншими дітьми/дорослими.
- Моторні особливості.
- Поведінкові особливості.
- Мовленнєві особливості.
- Підвищена чутливість до сенсорних стимулів.
- Емоційна холодність.
- Страх змін та новизни.
- Затримка формування навичок самообслуговування.
- Працездатність у дитини може бути нерівномірною.

- Такі діти не витримують труднощів та невдач.
- «Прив'язані» до дорослих.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ООП

• Учні з раннім дитячим аутизмом важко пристосовуються до умов, які постійно змінюються. Саме тому організаційні особливості вдома та у закладі освіти мають бути максимально однаковими.

• Послідовність та постійність у застосуванні вимог та правил, які мають бути максимально простими.

• Інтенсивна корекція у дошкільному віці потрібна постійно.

• Варто показувати схвалення відразу, коли дитина впоралась з діяльністю.

• Неправильна поведінка швидко переростає у звичку.

• Ніколи не показуйте своє невдоволення.

• Варто запроваджувати «ритуали початку дня».

Варто зазначити, що соціалізація дітей з обмеженими можливостями повинна проходити практично так само, як і у випадку зі звичайними здоровими дітьми, в такому випадку з ними повинні працювати спеціально навчені педагоги, які здатні враховувати потреби і, головне, можливості таких особливих дітей.

Захищаючи гідність дітей з особливими освітніми потребами, ми створюємо своє людське обличчя.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. <http://4uth.gov.ua/socjalizacziya-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/>
2. <https://osvita.mkrada.gov.ua/inkliuzyvna-osvita/44792/>

ВДОСКОНАЛЮЮЧИ ТЕРИТОРІЮ ІНКЛЮЗІЇ: Поради психолога

Кічук Антоніна, доктор психологічних наук,
в.о. професора кафедри психології
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

➤ Батькам

Як уникнути синдрому емоційного вигорання (тобто стану коли раптом ваша дитина починає вас дратувати та злити)?

- Варто щонайперше зрозуміти якою є потреба у дитини щодо важливості повністю або частково виключити емоції на якісь психотравмуючі впливи, пов'язані із її особистістю або поведінкою. Важливі вправи («напруження – розслаблення», «приємні спогади в трьох словах»), заняття улюбленою справою (хобі), активне «спілкування» з природою та тваринами, практикувати самонавіювання (аутотренінги), частіше прослуховувати музику та з повагою ставитися до гумору, пошепки промовляти афоризми самодопомоги (типу: «Перетворюйте неприємності на рушійну силу»).

- Дуже важливо мати звички, які допомагають поповнити сили та якнайкраще подбати про себе. Наприклад, подумайте, у який спосіб ви могли б відновити ресурси хоча б раз на тиждень? » (запишіть цей спосіб на картку і прикріпіть її на чільне місце; можна зробити собі кілька карток та розмістити їх на видному місці, щоб вони нагадували вам про необхідність піклуватися про себе) «Я подбаю про себе у такий спосіб... і «Я обіцяю робити це щонайменше раз на тиждень».

Ваша дитина не бачить себе майбутнім першокласником. Якими правилами доцільно керуватися?

- проводити з дитиною заняття лише за умов добровільності й зацікавленості; не варто її змушувати;
- не треба намагатися чогось навчити дитину, коли вона втомлена або роздратована;

- найголовніше – нетривалість занять (до 25 хвилин) із фізкультурною (музичною) паузою та обов'язковим урахуванням індивідуального темпу розвитку дитини; заняття мають проводитися регулярно.

Як психологічна наука пояснює природні реакції батьків у той час, коли вони дізналися що їх дитина є «категоріальною» (тобто має особливі освітні потреби)?

Розрізняють такі фази психологічного реагування:

Перша – шок (виникає почуття провини перед власною дитиною);

Друга – неадекватне ставлення до проблем дитини (намагаючись захистити від біди, батьки заперечують поставлений їй діагноз);

Третья – відбувається часткове усвідомлення особливих освітніх потреб дитини (розуміння незворотності ситуації через що частою є депресія);

Четверта – початок соціально-психологічного звикання родини за наявності у дитини особливих освітніх потреб.

Як можна організувати для Вашої дитини з особливими освітніми потребами (ООП) групу підтримки?

Зміцнити взаємодію та взаєморозуміння в сім'ї-родині, нормалізувати почуття і поведінку поруч із тими людьми, які опинились в такій самій життєвій ситуації; говорити про майбутнє, спонукаючи дитину з ООП допомагати собі у непередбачуваних ситуаціях, котрі відбуваються у пересічній дитячій спільноті; запобігати утворенню бар'єрів у сімейному спілкуванні з категоріальною дитиною («образливі прізвиська», нав'язливі поради, методи погроз і наказів тощо).

В який спосіб можна переконати дитину з ООП, що успішним у житті може бути кожен? І багато в чому це залежить від неї самої?

Фахівці зауважують, що до дітей з ООП правомірно відносити й обдарованих. А тому доцільно батькам бути

обізнаними у сукупності тих рис характеру, котрі притаманні такого роду категоріальних дітей. Йдеться, по-перше, про тих, хто має високі показники абстрактного мислення (до прикладу, розділяти причини й наслідки, бачити взаємозв'язки між явищами тощо); по-друге, вони є винахідниками, котрі часто використовують метод «проб і помилок»; по-третє, вони дуже люблять незалежність, опановують легко і швидко знаннями, зберігаючи їх; по-четверте, як правило, мають багатий словниковий запас, радо зустрічають нові ідеї, вільні від невротичних напружень; по-п'яте, ця категорія дітей легко пристосовується до нової ситуації, покладаються на себе в подоланні труднощів, оптимістично сприймають перешкоди.

Творчий досвід фахівці інклюзивної освіти доводить виняткову ефективність командної роботи, насамперед, із логопедом інклюзивного закладу освіти. Чи є психологічні інструменти, котрі дозволяють зняти напругу, що здебільшого характеризує категоріальну дитину?

Практичні психологи радять застосовувати вправи на випробування. Наприклад, «Болото» (уявіть, що Ви потрапили в болото. Що відбувається – ліва нога застрягла (витагли її), затягло праву – дістаємо). Якщо дитині притаманне порушення соціальної взаємодії (синдром Аспергера, тобто не маючи порушень у розумовому розвитку та відсутня істотна затримка мови), то характер вправ має бути інший (зокрема, важлива їх спрямованість на активний вияв емпатії).

І вчені, і практики інклюзивної освіти єдині у такій заувазі: конфлікти сім'ї-родині постають одним із супутніх чинників появи широкого спектру проблем, пов'язаних із ускладненням позитивної соціалізації дітей з ООП. Як навчитися конструктивно долати конфлікти у сім'ї-родині?

Розрізняють певні засоби попередження конфліктів, а саме: не провокувати їх виникнення, зокрема піддаючись емоціям; не ставитися до інших так, як ти не хотів би, щоб

ставилися до тебе; частіше надавати членам сім'ї-родини відчувати свою значущість; важливий усебічний аналіз конфліктної ситуації. Відносно ж засобів подолання конфлікту, то психологи радять *по-перше*, зосереджуватися не на позиціях, а на інтересах сторін; *по-друге*, принципово важливим є усвідомлення, з одного боку, необхідності, а з іншого – можливості саме неконфліктного вирішення суперечки; *по-третьє*, виявляти здатність неупереджено оцінювати, чому насправді виник конфлікт; *по-четверте*, доречно знижувати негативні емоції опонента стосовно Вас. Головне – проведіть відкриту розмову в сім'ї-родині, що призведе до зведення до мінімуму свої негативні емоції щодо конфлікту. *По-п'яте*, варто домовитися, що в кожного «є право на себе». Тому цілком нормально, коли ви скажете комусь із сім'ї: «Вибач, мені зараз потрібен час»; *по-шосте*, було би добре, якби кожен із нас знав власні «кнопки». Наприклад, щоб заспокоїтися, мені треба помити руки, чи випити води, чи пройтися на свіжому повітрі, або зателефонувати другові. За крок до спалаху суперечки чи конфлікту важливо пам'ятати про цю «кнопку». *По-сьоме*, якщо ви хочете раз і назавжди перестати злитися – «донесіть» свій злий вираз обличчя до дзеркала й подивіться на своє відображення. Тоді Вам не захочеться з такими гримасами спілкуватися з близькими людьми.

➤ **Педагогам, асистентам педагогів, вихователям, асистентам вихователів дітей з особливими освітніми потребами**

Що робити, коли відчуваєш емоційне виснаження через появу нових стресів, пов'язаних із спілкуванням із дитиною з ООП?

- уявіть себе у «чарівній крамниці», де Ви продавець; обміняйте риси, яких Ви хочете позбутися (наприклад, роздратованість), а придбайте ті, що будуть для Вас незайвими (наприклад, мудрість);
- виконайте вправу візуалізацію «Буйок в океані» (сядьте зручно, заплющте очі й уявіть себе маленьким буйком у величезному океані без компасу, мапи, весел тощо; отож – Ви рухаєтесь туди, куди несуть Вас океанські

хвилі, спробуйте відчутти ці поштовхи, а також тепло сонця, краплі дощу, подушку моря під собою, що підтримує Вас. Прислухайтесь, які ще відчуття виникають у Вас, коли Ви уявляєте себе маленьким буйком у великому океані);

- скористайтесь психологічною технікою «Ліфт» (вільно сідаємо, заплющивши очі; робимо три глибоких вдихи й видихи; уявіть себе пасажиром ліфту, яким мчить поверхами, де кожний проїжджений поверх додає Вам розслаблення; приїхавши на перший поверх – цілком скидаєте напруження й виходите з ліфту із відчуттям спокою і свіжості... Розплющуємо очі);

- привчіть себе до корисних думок (наприклад, «якщо я трохи постараюся, то досягну того, чого прагну») та позбавлення «шкідливих» (наприклад, «справи ніколи не підуть краще») або вправою «Вулкан» (уявіть собі вулкан, зобразіть його олівцями; задайте собі питання такого змісту: «Як він справляється із лавою, чи любить він її накопичувати в собі?»)

- Вправа «Настрій» Кілька хвилин тому Ви почули погану новину, чи закінчилася неприємна розмова... Як зняти неприємний осад? Візьміть фломастери. Розслаблено, лівою рукою намалюйте абстрактний малюнок: кольорові нитки, лінії-сюжети, фігури. Важливо при цьому повністю зануритись у свої переживання, вибрати колір і провести лінії так, як вам хотілося б, щоб вони цілком збігалися з вашим настроєм. Намагайтеся уявити собі, що Ви переносите свій сумний настрій на папір. Закінчили малюнок? А тепер перегорніть аркуш і на звороті напишіть спонтанно 5-7 слів, які відображають Ваш настрій, Ваші почуття. Після цього ще раз продивіться свій малюнок, ніби заново переживаючи свій настрій, перечитайте слова, і з задоволенням, емоційно, порвіть аркуш, викиньте його в кошик;

- дихальні вправи: практикуйте різні дихальні вправи, такі як глибокий вдих і видих, що допоможуть вам заспокоїтися та зосередитися. Наприклад, Ви можете вдихати на чотири рахунки, утримувати подих на чотири рахунки і видихати на чотири рахунки;

- соціальна підтримка: встановіть підтримуючі відносини з іншими вчителями та фахівцями в області освіти. Поділіться своїм досвідом та отримайте підтримку

від колег. Обговорюйте свої враження та емоції з іншими вчителями, вихователями, асистентами, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Вони можуть розуміти Ваші виклики і надати підтримку;

- відпочинок та заохочування себе: пам'ятайте про важливість відпочинку і заохочень. Нагороджуйте себе за свою працю і зусилля, навіть, якщо це просто чашка улюбленого чаю, чи коротка прогулянка;

- психологічна підтримка: зверніться до професійного психолога або консультанта, якщо Ви відчуваєте значне емоційне виснаження. Спеціаліст може надати Вам інструменти для ефективного впорядкування стресу та негативних емоцій.

Дитина з ООП, як правило, має високий рівень тривожності. Як позбавити її від неї та знизити градус агресивності послабивши бар'єри?

Важливо таку дитину навчити прийомів регуляції хвилювань та тому, як самому створювати «запас міцності» та перебудовувати самооцінку. Корисними вважаються вправи типу:

- «Я можу захистити...» (мета – сформувати у дітей здатність використовувати агресивні дії в соціально бажаних цілях: діти і ведучий перекидаються м'ячиком, той, у кого в руках м'ячик, закінчує фразу «Я можу захистити...» (для більш дорослих дітей, можна використовувати фразу «Я можу захистити., тому що ...»);

- руханки, наприклад «Поїзд дружби» із паровозиком, котрий робить рухи, а решта підлаштовуються, не порушуючи рух поїзда;

- самопрезентація (через малюнок, де в центрі – ім'я дитини з ООП; у промінчиках варто зазначити кращі риси «Я» цієї дитини); ця вправа дозволяє дитині розмірковувати про свої позитивні сторони та відчути власну важливість та цінність, що сприятиме формуванню здорової самооцінки;

- «перетворитися на іграшку» (мета – надати дітям можливість проявити дійсні почуття) кожна дитина вибирає з купи маленьких пластмасових іграшок, що

зображують агресивних персонажів, ту, в яку він хотів чи міг би перетворитися. Потім, від імені цієї іграшки, вибудовує розповідь. Зрозуміло, що в оповіданні присутні власні конфлікти і бажання;

- вправа «Дихай і думай красиво» (мета – допомогти дитині опанувати тривожність і хвилювання («Коли ти хвилюєшся, спробуй спокійно дихати, – подумки скажи: «Я – лев», видихни, вдихни; – скажи: «Я – птах», видихни, вдихни; – скажи: «Я спокійний/а», видихни. Ти дійсно заспокоїшся»)).

Як засвідчує практика інклюзивної освіти, на часі таке проблемне питання: діти із різною типологією особливостей освітніх потреб по-різному борються з невдачами. Що радять психологи у цьому плані?

Вчені, які досліджують означений аспект, здебільшого вважають, що доречно розрізняти й вибір дітей, котрі утворюють категоріальну дитячу спільноту, відмінні стратегії поведінки, а саме:

- діти, орієнтовані на успіх (розглядають невдачі як спосіб удосконалення);
- діти, які надмірно прагнуть успіху (їм притаманний страх перед невдачею й сумніви у власних силах);
- діти, які уникають невдач (як правило, такі діти з ООП демонструють у соціумі, що хтось інший винен в їх невдачах, а, відтак, «їхня цінність не постраждає»);
- діти, які змирилися з невдачами (вони відмовляються від спроб досягти успіху, бо вважають, що ще й не мають здібностей).

Отже, від психологічної культури фахівців та батьківської громади залежить успішність компетентного супроводу категоріальної дитини.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Бондарчук І. Знижуємо рівень шкільної тривожності. *Психолог*. 2019. №9 (657). С. 68-84.
2. Качур О. Як допомогти дитині підвищити самооцінку. *Психолог*. 2019. №7. С. 14-21.
3. Кеба Т. Руйнуємо стіни *Психолог*. 2021. №3-4. С.98-100.

4. Кічук А.В. Психологічний супровід дітей з ООП та їх батьків арт-терапевтичними засобами // Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу. Ізмаїл. 2023. С.
5. Красник О. Любляче серце. *Психолог*. 2021. № 1-2. С. 98-101.
6. Новосад В. Чи можна асистентом вихователя працювати особа без педагогічної освіти. *Практика управління дошкільним закладом*. 2022. №1. С. 60-61.
7. 7. Сергієнко О. Щасливе дитинство – успішне майбутнє. *Психолог*. 2018. №19-20. С. 76-83.
8. Синдром Аспергера. Режим доступу до ресурсу:
9. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5932-8-oznak-syndromu-asperhera-v-ditei-do-5-rokiv>

ТУРБОТА ПРО СЕБЕ – ЄДИНИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧИТИ МОЖЛИВІСТЬ ПОДБАТИ ПРО ІНШИХ

*Жоха Светлана, викладач
кафедри загальної та практичної психології
Ізмаїльського державного гуманітарного університету.*

Кожна сім'я індивідуально і по-особливому переживає новину про те, що її дитина має серйозний діагноз. Не менш важким відбувається прийняття інформації і про отримання інвалідності дитини. Такі особливості дитини часто стають причиною глибокої та тривалої соціальної дезадаптації усієї родини. Яким би не був характер та тривалість відхилення у розвитку дитини, звичайний ритм життя сім'ї змінюється. Всі члени родини виявляються у складній психологічній ситуації. Це час болю, який потрібно пережити, час смутку, який має бути вилитий. Тільки переживши цей стан, батьки здатні розглянути ситуацію спокійно, конструктивніше підійти до вирішення своєї проблеми.

Проте загалом усі члени родини проходять певні стадії переживання цих ситуацій. Психологи виділяють чотири фази психологічного стану у процесі становлення батьківської позиції до дитини з особливими потребами.

Ознакою першої фази є «шок», який змінюється станом розгубленості батьків, безпорадності, страху, виникненням почуття власної неповноцінності.

Особливостями страху в таких ситуаціях може бути ситуація, коли батьки більше бояться невідомості, аніж відомості. Він може висловлюватися у таких питаннях: «Якою буде моя дитина у майбутньому?», «Як вона буде жити після моєї смерті?». Потім виникають інші питання: «Чому вона навчиться?», «Чи зможе вона отримати освіту?», «Чи зможе вона любити, жити, сміятися, мріяти, працювати, бути як інші діти?»

Може бути страх неприйняття з боку суспільства, страх того, як така ситуація вплине на життя родичів, сумніви в тому, чи будуть ще діти в цій сім'ї, сумніви в тому, чи полюбить чоловік чи дружина таку дитину. Такі думки можуть дуже засмучувати людину.

Друга фаза – «неадекватне ставлення до дефекту», характеризується негативізмом і запереченням поставленого діагнозу, і є своєрідною захисною реакцією. Заперечення, коли людина намагається переконати себе в тому, що лякаючий діагноз – помилка. Насамперед, це відмова прийняти: «Як це могло зі мною статися». Гнів, який зростає, спрямовується на медичних працівників, які повідомили про діагноз дитини. Він може впливати на відносини між подружжям, зі старшими поколіннями, з іншими родичами, важливими для сім'ї. Навіть зруйнувати сім'ю. Здається, що гнів – найсильніше почуття, через яке всі проходять. Він є невід'ємною частиною скорботи та несподіваної втрати. Життя змінилося раз і назавжди! Важливо зрозуміти, що процес прийняття може зайняти час і вимагати підтримки та розуміння.

Часто виникає почуття провини, занепокоєння, що саме вони – батьки – можуть бути причиною інвалідності дитини. Вони перебирають варіанти, де можна звинуватити себе: вагітність, генетика, тютюн, алкоголь, важка робота, стреси під час вагітності та інші. Іноді почуття провини можуть виявлятися у релігійному аспекті як Божого покарання: «Чому саме я?», «За що?» Це все є нормальними людськими реакціями на стрес і лише після проживання цих почуттів з'являються сили йти далі. І в цей момент потрібно звернути увагу на наступне – гострі етапи, які чекають на родину попереду.

Третя фаза – «часткове усвідомлення дефекту дитини», що супроводжується почуттям «хронічної печалі». Вона настає, коли проблема стає настільки очевидною, що її вже не можна не визнавати, батьки впадають у тяжку депресію. Такий депресивний стан може бути як результат постійної залежності батьків від потреб дитини, наслідком відсутності у неї позитивних змін.

І нарешті, остання стадія – прийняття ситуації та власної дитини такою, якою вона є. Четверта фаза – початок соціально-психологічної адаптації всіх членів сім'ї, викликаної прийняттям дефекту, встановленням адекватних відносин із фахівцями та досить розумним дотриманням їх рекомендацій.

Бажано, щоб усі ці стадії батьки пережили якнайшвидше, адже чим раніше приступити до лікування, тим кращих результатів можна досягти. І немає сумнівів, що успіх реабілітаційних заходів багато в чому залежить від того, наскільки батьки вірять у свою дитину.

Але, на жаль, не всі батьки дістаються продуктивної стадії своїх переживань. Часом вони «застрягають» на етапі гніву, або депресії. І живуть у важкій для себе ситуації. І тоді важливим стає отримання для батьків психологічної підтримки, під час якої вони можуть усвідомити, що вони не самотні, поділитися досвідом проходження цих стадій. І головне, згадати про турботу про себе і поставити її на перше місце.

Початкове бажання, яке часто виникає у відповідальних батьків, – зосередитись на проблемах дитини та відсунути убік особисті потреби. Це шлях самовідданий, але не завжди вірний. Пам'ятаєте інструкції, які дають стюардеси перед польотом у разі розгерметизації салону? Спочатку дорослий одягає кисневу маску на себе, тільки після цього допомагає одягнути маску дитині.

Втома, почуття емоційної спустошеності значною мірою впливають на те, яку підтримку батьки здатні надати своїй дитині.

Вкрай важливо дотримуватися наступних рекомендацій:

- Стежити за своїм фізичним здоров'ям та емоційним станом, знаходити час для себе (навіть коли це нелегко).
- Займатися улюбленими справами: гуляти, ходити до спортзалу або за приємними покупками.
- Намагатися організувати життя так, щоб залишалася можливість відпочити, поки з дитиною посидить чоловік, родич або хтось із друзів, який знає, як правильно взаємодіяти з дитиною.
- Пам'ятайте, що й іншим членам сім'ї також важлива турбота та участь кожного у повсякденних рутинних.
- Вчасно попросити близьку людину про допомогу: іноді люди дійсно хочуть допомогти, але не знають, у який момент і як це краще зробити.
- Ділитись своїми почуттями з тими, хто знаходиться поруч, хто не критикує та не оцінює.

Окрему увагу необхідно звернути на отримання соціальної та психологічної підтримки – найкращий і надійний спосіб уникнути депресії та розпачу, побудувати міцне соціальне оточення.

Часто, коли в житті людини з'являються серйозні труднощі, вона починає уникати друзів і родичів через страх нерозуміння, засудження з їхнього боку або сором'язливо відносяться до проявів власної слабкості, залишаючись віч-на-віч зі своїм горем. Це позбавляє люблячих людей надати допомогу, виявити турботу, розділити навантаження.

Багатьом батькам допомагає активне соціальне життя: дружба, особисті зустрічі та телефонні розмови, спілкування у соціальних мережах. Можна знайти людей, які по-справжньому слухають та розуміють, допомагають підняти самооцінку та дають розумні рекомендації.

Часто батьки знаходять додатковий ресурс спілкування з іншими сім'ями, де виховуються діти з подібними або іншими діагнозами. Більш досвідчені батьки можуть дати корисні поради та поділитися необхідною інформацією, відгуками та контактами організацій, які здійснюють кваліфіковану допомогу.

Існує велика кількість батьківських організацій та інших громадських некомерційних структур, які надають сім'ям, які виховують дітей із порушеннями розвитку, психологічну, інформаційну, юридичну підтримку та можливість зустрічатися з іншими батьками.

Необхідно пам'ятати, що інші батьки також можуть переживати стрес і знаходитися у пошуках чарівної таблетки для своєї дитини. Тому важливо використовувати критичне мислення і, вибираючи з усього різноманіття інформації, орієнтуватися не на суб'єктивний досвід і думки окремих людей, а на наукові дані, які підтверджують ефективність того чи іншого методу. Є багато сімей, які проходять через подібні проблеми на певному життєвому етапі. Щоб успішно справлятися з ними, важливо не залишатися віч-на-віч зі своїми проблемами, спілкуватися і не соромитися просити допомоги та порад у тих, хто дійсно готовий допомогти у складній ситуації.

Важливим є і підвищення компетентності. Практично всі батьки розповідають про високу потребу в актуальній та достовірній інформації. Часто їм вкрай необхідні не так теоретичні знання, як практичні поради про те, як справлятися з щоденними труднощами, коли вони укладають дитину спати, пропонують їй тарілку із супом, саджають її на горщик, відвідують торгові центри, користуються громадським транспортом. Багато подібної корисної інформації можна знайти звернувшись до надійних інтернет-ресурсів. Шукати програми допомоги для сімей та батьків дітей з особливостями розвитку, які реалізують компетентні фахівці.

Психологічна прийнятність також допоможе впоратись із ситуацією, вона має на увазі відмову від порівняння своєї дитини з іншими дітьми. У світі, де різноманітність є невід'ємною частиною нашого життя, важливо навчитися сприймати дитину з особливими потребами як дитину із прихованими можливостями, які не знижують її цінності та гідності.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник /За заг. ред. Л. Галенко. Харків: Друкарня Мадрид, 2018. 110 с.
2. Колупаєва А., Таранченко О. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. Літера ЛТД, 2019. 112с.
3. Крапивницька А. О. Практичний посібник корекційно – розвиткових занять з соціально – побутового орієнтування для дитини з інтелектуальними порушеннями. Залісся, 2021. 107 с.
4. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі: метод. Посібник /Уклад.: О. В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.
5. Фільоза А. Я спробувала все! Київ: Основа, 2023. 160 с.
6. Чеботарьова О. В., Гладченко І.В. Поради батькам і педагогам. Сонячні діти. Діти із синдромом Дауна. Ранок «Кенгуру», 2019. 32 с.
7. Ярмола Н. А. Поради батькам і педагогам. Діти дощу. Діти з розладами аутистичного спектра. Ранок «Кенгуру», 2019. 32 с.

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Баштовенко Оксана, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Підтримання ідей інклюзії – напрям, що визначений у розвиненому суспільстві для розвитку гідності, рівності, ідентичності громадян з особливими освітніми потребами (ООП). Такої підтримки першочергово потребують особливі діти. Для дітей з ООП держава зобов'язується забезпечити умови для навчання, надати необхідні побутові послуги.

Освітній простір нашої держави відкритий для всіх. Враховуючи багатоманітність дітей залучених до закладів освіти, виникає потреба у створенні особливого освітнього простору.

Важлива роль і місце в інклюзивному освітньому просторі відводиться фізичному вихованню, формуванню культури руху з раннього дитинства.

Рух визначається як біологічна фізіологічна потреба дитячого організму. Але для дітей з особливими освітніми потребами, рух є необхідною умовою реабілітації при патології, стабілізації стану організму та приведення тіла до норми.

Фахівці, що надають дітям послуги з лікувальної фізичної культури використовують кінезіотерапію. Це ефективний метод який відновлює роботу різних органів і систем при хворобах, травмах, лікування рухом через вплив на м'язи, суглоби, сухожилля, зв'язки.

Комплекси різноманітних вправ та рухів із застосуванням спеціального обладнання дозволяють відновити функції опорно-рухового апарату, та його частин, зменшують больові відчуття, ускладнення, відновлюють навіть втрачені рухові функції.

Цікава історична довідка

З стародавніх часів фізичні вправи використовували для лікування. Поняття «ортопедія» відомо з 1723 р. та

пов'язане з ім'ям лікаря Ніколаса Ендрі. Йму належать слова: «Відмовлятися від вправ є найбільшою помилкою. Не варто забувати, що зловживання відпочинком є небезпечнішим, ніж надмірні вправи». Професор хірургії Жак Дельпеш розробив систему вправ для апарату, що зменшував тиск на хребет. Шведський лікар Густав Зандер створив механічну систему з важелів, яка при виконанні вправ дозволяла реабілітуватися після травм завдяки створенню опору. Сучасні багатофункціональні тренажери, що використовують в реабілітаційних центрах є ефективними. Але, нажаль, не у всіх є доступ до такого обладнання.

Заняття в Центрі комплексної реабілітації Ізмаїльського державного гуманітарного університету дозволили переконатися батькам особливих дітей в тому, що фізичні рухи слід виконувати для оздоровлення!

Розроблені нами комплекси фізичних вправ застосовуються для дітей під супроводом тренерів з корекцією техніки рухів та з урахуванням індивідуального підбору навантаження.

Які досягнення можливі при лікуванні рухом порушених функцій опорно-рухової системи:

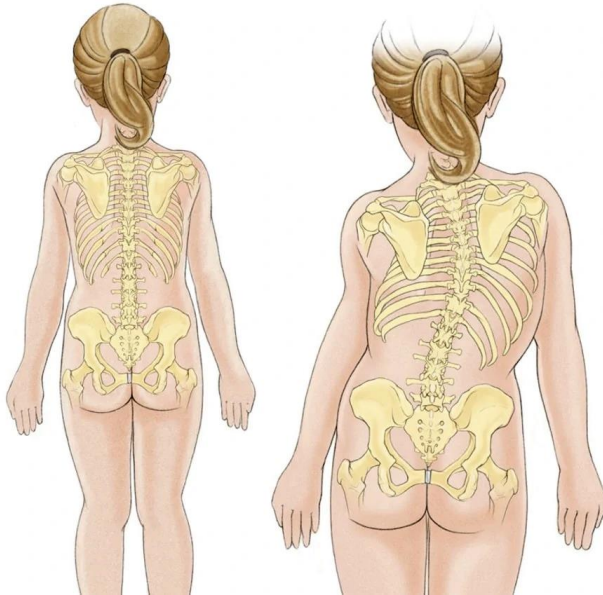
- Регенерація кісткових та м'язових структур;
- Зменшення больових відчуттів;
- Відновлення або посилення кровообігу у пошкодженій частині тіла й цілому організмі;
- Зняття спазмів, розслаблення м'язів;
- Профілактика ускладнень при порушеннях кровообігу;
- Реабілітація після травм або операцій.

Для наших відвідувачів доступна активна кінезіотерапія – різноманітні вправи здійснюються безпосередньо дітками під контролем тренерів. Під час занять застосовуються різні види рухової активності: ходьба, лазіння, рухливі ігри, фізичні комплекси.

Якщо у дитини сколіоз...

Сколіоз в дітей є дуже поширеною хворобою. У більшості випадків така аномалія пов'язана з швидким ростом дітей. Сколіоз належить до повністю виліковних

захворювань, адже в дітей відбувається формування хребта і його можна досить легко відкорегувати за допомогою спеціальних засобів та вправ від сколіозу.

Гімнастика для лікування сколіозу прості вправи, з мінімальним ризиком травм

Вправа «Сонечко»

Рухаючись в кімнаті по колу, необхідно піднімаючи і опускаючи руки одночасно, глибоко і рівно дихати (10 разів).

Вправа «Млинок»

Рухаючись в кімнаті по колу, необхідно робити плавні вертикальні і горизонтальні махи, чергуючи руки (15-20 разів).

Вправа «Колесо»

Рухаючись в кімнаті по колу, необхідно обертати плечима вперед і назад (10 разів).

Трохи потрясти руками, розслабивши їх (10 разів).

Вправа «Курчатка»

Поставити руки на пояс, направити лікті назад, звести лопатки і підняти підборіддя. Проходити так на пальцях ніг протягом 30 секунд.

Вправа «Крильця»

Рухаючись в кімнаті по колу, необхідно зігнути руки в ліктях, розташувавши їх перед грудною кліткою, робити махи в горизонтальній площині (20 разів).

Вправа «Хатка»

Зчепити кисті рук у «замок», підняти їх над головою. Лікті – «дивляться» в сторони, шию зі спиною необхідно якомога сильніше напружити, щоб відчувалися м'язи. У цьому положенні ходити на п'ятках по колу.

Вправа на відновлення дихання.

Підняти руки і підборіддя, зробити глибокий вдих. Опускаючи руки і голову вниз, робити повний видих.

Гімнастика на відновлення еластичності м'язів

Повторювати кожен вправу по 10-15 разів:

1. Встати на коліна, прямі руки упираються в підлогу. Плавно вигинати аркою хребет (вдих), потім прогинатися якомога нижче до підлоги (видих). Під час виконання цього елемента, можливий легкий біль в нижній частині спини.

2. Стояти рівно, ноги на одному рівні з плечима, нагинатися вперед, торкаючись рукою до ступні протилежної ноги. Спробувати доторкнутися руками до підлоги. Коліна згинати не можна. Допускається переборення легкого больового синдрому в області колінних суглобів.

3. Стояти рівно, ноги на одному рівні з плечима, Нахилитися боком вправо, ковзаючи правою рукою по стегну і нижче, наскільки це можливо. Ліва рука, навпаки, ковзає плавно вгору в сторону плеча. Аналогічно з лівою стороною.

Гімнастика на спині

Всі рухи виконувати в 5-10 підходів по 10-15 секунд.

1. Розташувавшись горизонтально на спині, руки скріпити над головою. Потягнутися руками у напрямку від

голови вгору, а ногами – в протилежну сторону. Таким чином можна відчутти, як витягується хребет.

2. У лежачому положенні на спині, руки вільно розташувати паралельно корпусу. Піднімати обидві ноги під кутом 45 градусів над підлогою, імітувати рухи схожі на велосипедну їзду.

3. У лежачому положенні на спині, руки вільно розташувати паралельно корпусу. Робити перехресні махи ногами, не торкаючись при цьому поверхні підлоги.

4. Зігнувши ноги в колінах, підтягувати їх максимально до чола. Намагатися, щоб коліна і лоб зіткнулися. Голова при цьому не рухається.

Гімнастика на животі

Виконувати 5-10 підходів по 10-15 секунд.

1. Перебуваючи в горизонтальному положенні на спині, руки зімкнути в замку над головою. Тягнутися руками і ногами в протилежні сторони паралельно підлозі.

2. В горизонтальному положенні животом вниз, руки тримати на підлозі перед собою. Підняти плечі, руки і голову від підлоги і тримати їх горизонтально, паралельно підлозі, одночасно максимально відірвати від підлоги обидві ноги і тягнутися ними вгору. Імітувати плавання.

3. В горизонтальному положенні животом вниз, руки тримати на підлозі перед собою. Руки і ноги підняти над підлогою та здійснювати махи в сторони і вгору.

Відновлюємо роботу рук після переломів...

Після переломів верхніх кінцівок важливо відновити функцію рук. Вправи необхідно розпочинати з розроблення пальців і кисті Лікувальна фізкультура при переломах необхідна і важлива, бо відновлює функції м'яких тканин і рух у суглобах.

Можна застосовувати безліч різноманітних та нескладних вправ.

Прості вправи

1. Активні рухи пальцями і долонями, в променево-зап'ястковому і ліктьовому суглобах (10 разів).

2. Рухи в плечовому та ліктьовому суглобах: зігнути руки в ліктях, охопити пальцями плечовий суглоб, робити обертальні рухи навколо осі (10 разів).

3. Взяти масажний м'ячик між долонями і прокочувати його з натисканням (20 секунд).

4. В обидві руки взяти перед собою гімнастичну палицю на рівні грудей тримати 30 секунд.

5. Стискати еспандер у витягнутій перед собою руці, змінюючи руки після 10 стискань.

Вправи на столі

1. Покласти руки на стіл долонями вниз. Розводити пальці в сторони і з'єднувати разом, протягуючи пальці по поверхні (10 разів).

2. Покласти руки на стіл долонями вниз. Кінчиками пальців натискати на стіл і розслабляти долоню (10 разів).

3. Руки на столі. По черзі піднімати вгору кожен палець (можна здоровою рукою), інші лежать нерухомо на поверхні.

4. Робити обертальні рухи кожним пальцем.

Вправи з качалкою

1. Прокочувати долонею олівець на столі від пальців до кисті;

2. Поставити олівець на стіл вертикально, притримувати зверху долонею здорової руки і перебирати пальцями хворої руки вгору і вниз;

3. Тримати олівець двома руками. Намагатись викрутити однією рукою з другої;

4. Ліктем спертися на стіл і зафіксувати його. Долоню покласти на олівець, почати розгортати олівець від себе і назад.

Проробляти кожну дію 6-12 разів.

Вправи з пластиліном надзвичайно корисні!

Не обмежуйте дітей у роботі з пластичним матеріалом

Працюємо з ніжками...

Заняття по ЛФК складаються зі статичних і динамічних вправ, також сюди входять дихальні вправи та загальнорозвиваючі вправи, які охоплюють усі групи м'язів. Поступово додаються вправи на рівновагу та координацію. Ці вправи проводяться з різними предметами, а також з обтяженням та опором.

Вправа «Рибалочка»

1. Розкидати на підлозі дрібні предмети. Пальцями стопи намагатися захопити і зібрати предмети в кошик.
2. Ходіння босоніж по масажному килимку, або піску.

Вправа «Місточок»

Виконується на ортопедичних брусах. Проходження по брусам, тримаючись за поручні.

Вправа «Їжачок»

Прокочувати масажний м'ячик по черзі кожною ногою. Починати зі здорової ноги.

Вправа «Напівсфера, або балансир»

Стояти обома ногами та утримувати рівновагу.

Вправа включає спеціальні рецептори в м'язах, сухожиллях, зв'язках. Відновлення їх роботи – відновлює опорно-руховий апарат.

Балансування на платформі (балансири). Потребує обов'язкової допомоги тренера або батьків.

Вправа «Перегони»

Починати заняття на доріжці потрібно з повільної ходи. За відсутності больових відчуттів можна збільшувати темп. Рекомендований час до 10 хвилин з відпочинками.

Лікувальний вплив рухової дії на організм дитини:

- Зміцнює, підсилює і удосконалює функції опорно-рухового апарату, скелетні м'язи, сухожилля і зв'язки – тонізуючий.
- Компенсує тимчасово втрачені, або хронічно порушені функції за рахунок здорових – компенсуючий.
- Попереджає дегенеративні і атрофічні процеси, посилює відновлювані процеси – трофічний.
- Спрямовує на повне відновлення порушеної функції – відновлюваний.
- Загально зміцнює і покращує здоров'я дитини – тренувальний.

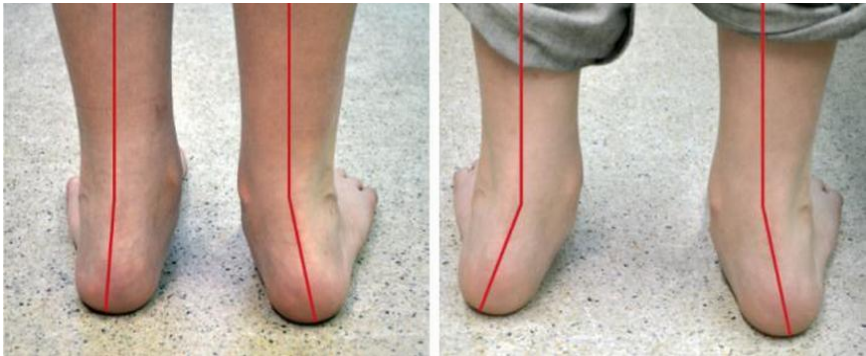
Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Адаптивне фізичне виховання : навч. посібник / уклад.: Осадченко Т. М., Семенов А. А., Ткаченко В. Т. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 210 с.
2. Баштовенко О. А. Спрямованість на формування здорового способу життя у майбутніх вчителів фізичного виховання / О. А. Баштовенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – 2011. – № 3-4. – С. 186-190.
3. Єфименко М. М. Сучасні підходи до корекційно спрямованого фізичного виховання дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату: монографія / М. М. Єфименко. – Вінниця: Нілан – ЛТД, 2013. – 356 с.
4. Кузава І. Б. Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку / І. Б. Кузава / Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський національний ун-т імені Івана Огієнка, 2012. – Вип. 11. – С. 315-318.
5. Пасічник В. Принципи побудови занять у фізичному вихованні дітей дошкільного віку в контексті формування гармонійно розвинутої особистості / В. Пасічник, В. Ковцун // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 2-3. – С. 82-86.
6. Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання: Закон України № 1324-VII від 05.06.2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 30. – Ст. 1011.

У ДИТИНИ ДЕФОРМАЦІЯ СТОПИ – ЩО РОБИТИ?

Ганчева Кристина, викладач
кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Вальгус – поширена деформація, при якій гомілки набувають дугоподібної форми (X), а стопи частково вивертаються всередину.

За даними статистики від 40% до 80% випадків всіх ортопедичних відхилень припадають на вальгусну деформацію стопи у дітей старше 5 років. Діагноз встановлюють, якщо відстань між внутрішніми сторонами стоп становить не менше 4-5 см при зімкнутих разом колінах, склепіння змішені всередину, а пальці і п'яти відхиляються до зовнішньої сторони.

По-перше: треба знати, що у процесі росту та формування дитини, ніжки міняють свою форму та конфігурацію.

Різновиди захворювання вальгусної деформації стопи і стадії розвитку

Після народження і протягом першого року життя діти мають «0-подібну» або варусну форму ніжок, яка поступово зменшується і в період з 1 до 2,5-3 років стає «нормальною». Однак, починаючи з віку 2,5-3 років і до віку

6-7 років, ніжки дитини стають «X-подібними» або вальгусними. І це якраз той проміжок, коли батьки шукають «спеціалістів», які б призначили дитині «чудодійні» устілки, «профілактичне ортопедичне» взуття та спеціальний масаж. Але пропонуємо подивитися на малюнок ще раз – як бачимо з віку 6 років і до 12-13 років форма ніжок дитини має набути нормальної будови – і без усякого лікування!

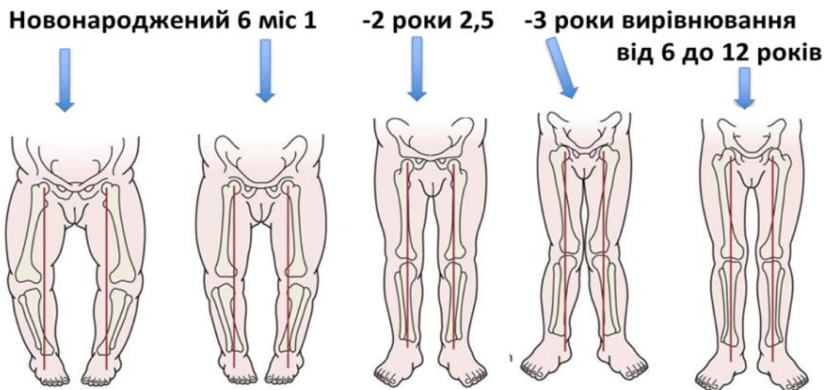
Адже це є фізіологічні генетично детерміновані зміни у формі нижніх кінцівок! Такі стани не потребують ніякого лікування!

Якраз на період дитини з 2 до 6-7 років найчастіше припадає час звернення батьків з приводу «плоскостопості та вальгусу стоп», адже саме у цей період «X-подібні» або вальгусні кінцівки «провокують» появу вищевказаних «деформацій» стоп:

Треба пам'ятати, що фізіологічний вальгус заднього відділу стопи – відхилення п'яти назовні на 5-7 градусів є НОРМОЮ!

Але існують досить великі суто індивідуальні та спадкові варіанти як висоти склепіння стопи, так і вальгусного відхилення стопи, які в більшості випадків не є патологією, а є нормою для кожної конкретної дитини, а у подальшому і дорослої людини.

Так само як здорові діти мають різний зріст, так і здорові стопи мають різну висоту склепіння.

Фізіологічні коливання (відхилення від норми)

Сучасні багаторічні дослідження питання вальгусної деформації стоп давно довели наступне:

- більшість дітей народжуються «плоскостопими» і така зглаженість склепіння стоп обумовлена наявністю жирової «подушки» на підшві стопи в її середній частині, тому раннє і необгрунтоване призначення устілок та ортопедичного взуття передчасно руйнує цю, створену природою «внутрішню устілку»;

- у дітей до трьох років недостатньо сформований поштовх стопою, часто діти такого віку ходять, ніби перевалюючись. Є англійське слово, яке характеризує таку ходьбу у дітей від 1 року до 2,5-3 років, це слово *toddler*, перекладається приблизно як «топтун», тобто дитина, яка ще не впевнено ходить. У цих дітей у зв'язку з віком поки що недостатньо сформована функція гомілковостопного суглоба;

- склепіння стоп формується протягом першого десятиріччя життя і функціонально початок формування відбувається не після народження, а у віці від 2 років, повне формування стопи, як органа руху та опори з притаманною їй опорною, балансувальною, ресорною, рушійною та пропріорецептивною функцією відбувається поступово і закінчується до 8-9 років;

- у кожної п'ятої дитини ніколи не сформується склепіння стопи та 23-25% дорослих мають плоскостопість, а отже, плоскі стопи – нормальне явище як у дітей, так і у дорослих! У більшості дорослих з плоскостопістю стопи не болять, а їх витривалість та функціональна здатність не відрізняється від середньостатистичної норми.

- ортопедичне взуття, «Спеціальні» устілки, «подушечки», супінатори під склепіння здорових стоп шкодять дітям – не дають нормально працювати м'язам, можуть викликати дискомфорт у дітей з мобільною плоскостопістю... І спустошують гаманці батьків!

- є чіткі дані, що ступінь плоскостопості мало корелює зі скаргами пацієнта. Тобто незначний ступінь плоскостопості може викликати масу скарг, а є діти з вираженою плоскостопістю, яких нічого не турбує.

- скарги під час плоскостопості – це біль у стопі. Коли кажуть, що при плоскостопості болить колінний суглоб, попереk, шия тощо – це абсолютно нічим не підтверджена споглядальна конструкція.

- у людей з плоскостопістю цілком може турбувати і попереk, і коліно, і так далі, але це не причинно-наслідковий зв'язок. Тобто, якщо зниження склепіння стопи у людини обумовлена слабкістю зв'язок, гіпермобільністю, то рано чи пізно можуть бути проблеми і зі стопою, і з хребтом. Не є фактом, що стан стопи обумовлює проблем з відділами скелета, що розташовуються вище.

- у всьому цивілізованому світі масаж є spa-процедурою, що доставляє людині позитивні емоції. Однак, у випадку маленьких дітей, у віці від 1 міс до 3-4 років масаж стоп точково-щипковий та масаж стимулюючий м'язи спини, сідниць, стегон, гомілок і стоп може розглядатися в плані позитивного фактора щодо формування стоп.

- також **ДУЖЕ** важливо не дозволяти масажистам, остеопатам та іншим спецам виконувати вправи і рухи стопою, які є нефізіологічними! Наприклад кругові рухи стопою, різкі пронаційні або супінаційні рухи тощо.

Симптоми вальгусної деформації стопи у дитини

Існує дуже проста та показова клінічна функціональна проба для діагностування вальгусної деформації стопи, яку батьки за бажанням можуть провести навіть у себе дома, без огляду лікаря.

Поставте дитину на носки (на пальці) – якщо у цьому положенні формується поздовжнє склепіння стоп та усувається «вальгус» п'ятки (п'ята стає у варусне положення), то у Вашої дитини мобільна плоска стопа і за відсутності щоденного болю в стопах – це є варіантом норми!

Також нагадуємо, що на теперішній час широко застосовувана в Україні методика плантографії втратила своє значення і слугує більше «обгрунтуванням» для призначення устілок, та інших марних ортопедичних застосунків, які тільки шкодять дітям.

Вправи для попередження вальгусної деформації стопи

Що можуть зробити батьки для кращого розвитку стоп і як запобігти розвитку або прогресуванню плоскостопості та «вальгусній» стопі?

На жаль, немає гарантованого способу запобігти проблемі вальгусної деформації стопи, але можна багато зробити для здорового розвитку дитини:

Рекомендація 1. Необхідно всіляко сприяти вільному пересуванню Вашого малюка різними нерівними поверхнями, будь то вдома чи на природі (ходьба по піску, травичці, камінцям тощо).

Рекомендація 2. Розумне фізичне навантаження (зарядка з татом і мамою (всі діти люблять «мавпувати» – повторювати рухи) або спортивна секція, а краще і те і інше). Вправи на витривалість, координацію, розвиток чутливості також можуть позитивно вплинути на попередження розвитку вальгусної деформації стопи.

Рекомендація 3. Немає необхідності самостійно призначати дитині ортопедичне взуття або масажі – краще обговорити це з лікарем, чи є така потреба у Вашої дитини або йому достатньо власних рухів у звичайних умовах?

Рекомендація 4. Загальна рекомендація при плоско-вальгусній стопі у дитини – багато ходити босоніж і спиратися на тому факті, що склепіння стопи розвиватиметься спонтанно з фізіологічним поворотом шийки стегнової кістки, а злегка знижене склепіння стопи не буде мати негативний вплив на функцію стопи в зрілому віці.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ КОМПЛЕКС ВПРАВ ПРИ ПЛОСКО-ВАЛЬГУСНІЙ ДЕФОРМАЦІЇ СТОП:

Вправа 1. Катання м'ячика ніжками

Сісти на стілець. Тримайте спину прямо. Покласти під ногу тенісний м'яч.

Катати м'яч уперед-назад. Не забувати про спину. Не розслаблятися та тримати її рівно. Виконувати цю вправу протягом 2-3 хвилин. Повторити із протилежною ногою.

Вправа 2. Збір тканини пальчиками ніг

Сісти на стілець і покласти рушник під ногу. Захопити рушник пальцями ніг. П'яти мають бути притиснуті до підлоги. Згинати та розгинати пальці, повільно підтягуючи рушник до себе. Поміняти ноги та повторити вправу. Виконайте 2-3 підходи до 10-15 повторень.

3. Підйом з підлоги ногою дрібних предметів

Сісти на стілець, схопити маленькі деталі пальцями ніг і перекладіть на іншу сторону, або у якусь ємкість.

Повторити іншою ногою.

Вправа 4. Катання палиці/качалки

Сісти на стілець, слідувати за рівною поставою. Викачуємо скалочку або палицю вперед і назад по 10 разів у кожную сторону, потім зміна ніг.

Вправа 5. Підйом та прогин

Покласти рушник на піднесення/підставку. Обпертися на стілець перед собою для підтримки. Стиснути рушник пальцями ніг, а потім опустити п'яту до землі. Вона повинна опуститися нижче за лінію кроку. Поставити на піднесення іншу ногу і використовуйте її тільки для того, щоб знову підвестися. Зробити 2 підходи по 10 повторень кожної ноги.

Вправа 6. Зміцніть м'язи склепіння стоп

Сісти на стілець. Зігнути ногу і перекинути її через протилежне стегно. Обернути еластичну стрічку навколо стопи. Підніміть руками стопу

вгору, потім повільно опустіть стопу у вихідне положення. Зробіть 2 підходи по 10 повторень із кожною ногою.

Вправа 7. Піднімайте пальці ніг протягом дня

Сядьте, постав ноги на підлогу. Підніміть пальці ніг, щоб ваша стопа вигнулась.

Повільно опустіть пальці ніг, зберігаючи при цьому прогин, щоб ви відчували, як напружені м'язи склепіння стопи. Затримайтеся на 5 секунд, а потім розслабте стопи. Виконайте 5 повторень кожної ноги.

Вправа 8. Розтягуйте ікри

Встаньте перед стіною і впріться обома руками в стіну. Витягніть ногу позаду себе, випрямивши коліно та виставивши пальці вперед. Поставивши п'яту на підлогу, почніть нахилитися вперед, доки відчуєте напругу ікри. Затримайтеся на 30-60 секунд. Повторіть вправу чотири рази для кожної ноги.

9. Пальчикова йога

Сісти, сконцентруватися на пальцях ніг. Підняти великий палець догори. У той же час притиснути решту пальців до підлоги. Затримайтеся на 5 секунд. Тепер притиснути великий палець і підійняти решту пальців вгору. Затримайтеся на 5 секунд. Повторіть 10 разів для кожної ноги.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Ардашев О. Є. Дослідження з визначення співвідношення функціональних розладів стопи в дітей дошкільного віку з функціональними розладами та анатомічними змінами стопи Олександра Євгенівна Національний технічний університет України «КПІ» 2016-06-07 Вип. 1(25) (2014) (<http://www.sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/issue/view/17>)
2. Бичук І. О. Аналіз біомеханічних характеристик стопи дітей старшого дошкільного віку / І. О. Бичук, А. І. Альошина, О. І. Бичук // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт. – 2010. – Вип. 81. – С. 129-132.
3. Винник Джозеф П. Адаптивное физическое воспитание и спорт / под ред. Джозефа П. Винника ; пер. с англ. И. Андреев. – Киев : Олимп. лит., 2010. – С. 372.
4. Вихляев Ю. М. Методика застосування ортопедичних устілок для корекції деформацій стопи / Ю. М. Вихляев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 11. – С. 9-11.
5. Огурцова Татьяна. Метод обследования опорно-двигательного аппарата человека по отпечаткам стоп в динамике и синтез бионических стелек : промоционная работа [Электронный ресурс] / Татьяна Огурцова. – Рига : 2006 – С. 48. – Режим доступа : www.pdfactory.com

6. Присяжнюк У. І., Вовканич А. С. Аналіз програм фізичної терапії для дітей із плоско-вальгусною деформацією стоп фізична терапія, ерготерапія № 14 (2023) с. 91-97
7. Кондрахіна Т. С. Ефективність застосування функціонального кінезіотейпінгу в дітей 8-10 років з плоско-вальгусною деформацією стопи : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 227 "Фізична терапія, ерготерапія" / наук. керівник І. В. Кальонова. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 63 с.

ПУТІВНИК ДЛЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Звєкова Вікторія, кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувачка кафедри загальної педагогіки і
спеціальної освіти Ізмаїльського державного
гуманітарного університету.

1. Дитина з порушенням зору

Дітей з порушеннями зору поділяють на дві групи з психолого-педагогічних позицій:

I група. Сліпота – різко виражений ступінь аномалії розвитку і порушень зорового аналізатора, при якому стає неможливим або дуже обмеженим зорове сприймання дійсності внаслідок відсутності зору або глибокого порушення гостроти центрального зору (від 0 до 0,4), чи звуження поля зору (до 10°-15°) при більш високій гостроті зору. Такий розлад зору призводить до інвалідності.

II група. Діти зі зниженим зором – це діти, які мають захворювання очей, що викликає стійке зниження гостроти зору (від 0,05 до 0,4 на оці, що краще бачить, з використанням засобів корекції), або зі звуженням поля зору до 20° від точки фіксації.

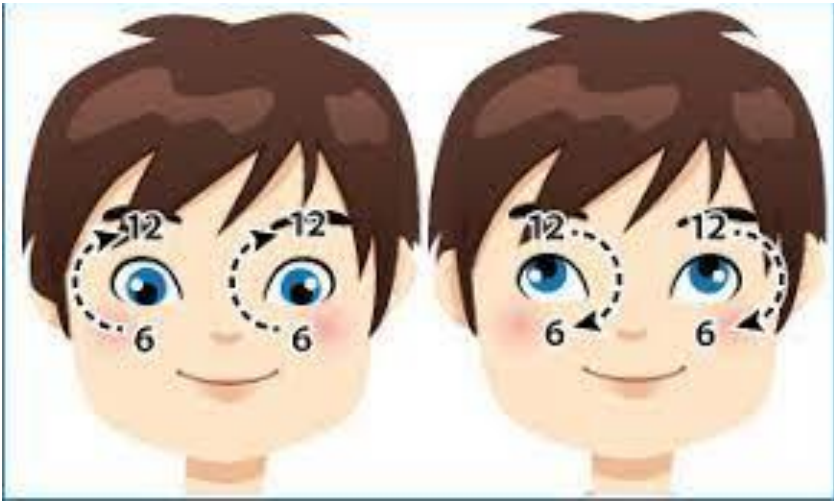
Вправи для покращення зору

Вправа 1. Основна вправа. Швидко моргаємо очима, ніби метелик махає крилами. Не жмуртеся, а розслаблено швидко-прешвидко моргайте, робіть легке моргання самими повіками. Таке моргання дуже їм добре розслабляє м'язи очей. Назвемо цю вправу «Моргаємо». Її ми будемо виконувати після кожної подальшої вправи.

Вправа 2. «Моргаємо одним оком». Швидко моргаємо по чергово то правим то лівим оком.

Вправа 3. Малюємо очима циферблат годинника. Подумки представляємо великий годинник, на якому перенісся – початок стрілок. Тепер по колу дивимося на циферблат: дванадцять годин, три години, шість годин,

десять і так далі. Виконуємо вправу змінюючи напрямок очей, за годинниковою та проти годинникової стрілки.

Вправа 4. Вправа «Каскад цифр». Дорослий записує цифровий ряд чисел, дитина хвилину дивиться на ці цифри і запам'ятовує. Потім зошит закривається, а дитина повинна відтворити цей ряд чисел в такій же послідовності. Спочатку треба починати з кількох цифр, а потім кількість їх поступово збільшується.

Список цифр:

49

493

4937

49375

493751

Вправа 5: «Пальмінг» Повертаємо долоні назустріч одна одній, накривши пальцями лівої руки, пальці правої під прямим кутом. Кладемо складені долоні на закриті очі так, щоб вони були по центру долоней. Очі міцно закриті долонями, світло не падає. Спокійно відкривайте і закривайте очі в повній темноті. Цю вправу виконуємо 1 раз через кожну годину по 5- 7 хв. «Моргаємо двома очима».

2. Дитина з порушенням слуху

Групи дітей відповідно до ступеня порушення слухової функції і часу виникнення відхилення

Глухі. Діти з цілковитою відсутністю слуху або його значним зниженням, за якого сприймання, розпізнавання і самостійне оволодіння усним мовленням (спонтанне формування мовлення) є неможливим. Залишковий слух у дитини дозволяє їй сприймати окремі інтенсивні звуки, фонемі, які вимовляються надзвичайно голосно біля вушної раковини. При глухоті самостійне сприймання розмовного мовлення є неможливим. Діти можуть сприймати розмовне мовлення за допомогою слухового аналізатора лише при слухопротезуванні.

Зі зниженим слухом (слабочуючі). Діти зі зниженим слухом (слабочуючі) – це діти з частковою недостатністю слуху, що дозволяє їм самостійно накопичити певний словниковий запас (часто неповний, дещо спотворений), оволодіти певною мірою граматичною будовою мовлення, його лексичною стороною, але в цілому призводить до яскраво виразних порушень мовленнєвого розвитку.

Пізнооглухлі. Пізнооглухлі – це люди, які втратили слух у віці, коли їхнє мовлення було більшою або меншою мірою сформоване. Рівень збереженості мовлення залежить від віку, в якому дитина втратила слух, розвитку її мовлення та умов, за яких формується особистість дитини.

- **Жестова мова:** Навчання базових жестів та знаків жестової мови може полегшити комунікацію дитини.

- **Впізнавання звуків:** Використовуйте предмети з різними звуками (наприклад, дзвінок, тріскачка, дзеркальце) і навчіть дитину розрізняти їх.

- **Музичні ігри:** Грати на музичних інструментах, відчувати вібрації від музики, розвиває відчуття ритму та мелодії.

- **Ігри зі словами:** Грати в ігри, які розвивають навички читання та вимови, може бути корисним для розвитку мовлення.

- **Ігри з розвитку слуху:** Використовуйте аудіозаписи з різними звуками та попросіть дитину визначити їх. Це може допомогти у поліпшенні сприйняття звуку.

Завжди важливо адаптувати вправи до індивідуальних потреб та можливостей кожної дитини. Розгляньте співпрацю з фахівцем, таким як логопед або вчителем для навчання дитини з порушенням слуху.

3. Дитина з порушенням інтелектуального розвитку

Дитина з порушенням інтелектуального розвитку – це дитина, яка має обмежені пізнавальні можливості, що проявляються в уповільненні темпу розвитку, зниженні розумових здібностей, труднощах у навчанні та усвідомленні навколишнього світу. Крім того, такі діти можуть мати проблеми з емоційним регулюванням, поведінкою та соціальними взаємодіями.

- **Створення кольорових браслетів:** Дитина може створювати браслети з різнокольорових намистинок або паперових ниток. Ця вправа сприяє розвитку координації рухів та креативності.

- **Сортування за кольорами і розмірами:** Запропонуйте дитині сортувати предмети (наприклад, кольорові кнопки або блоки) за кольорами та розмірами. Ця вправа розвиває спритність та логічне мислення.

- **Виготовлення власної історії:** Заохочуйте дитину створювати власні історії, малюючи картинки або використовуючи фотографії з магазинів і газет. Вона може розповісти про події на картинках та вигадувати дії персонажів.

- **Робота з ліпленням або моделюванням:** Ліплення з глини, маси або інших матеріалів сприяє розвитку дрібної моторики та творчості. Дитина може створювати фігурки, тварин, або навіть пейзажі.

- **Побудова міні-лабіринту:** За допомогою картону, стрічок та інших доступних матеріалів, дитина може створити міні-лабіринт і вести кульку через нього. Ця вправа розвиває просторову уяву та планування рухів.

4. Дитина з труднощами у навчанні

Дитина з труднощами у навчанні – це дитина, яка має проблеми з освоєнням певних навчальних завдань. Діти з труднощами у навчанні часто відчувають розчарування, невпевненість у собі та відставання від однолітків. Вони можуть також мати проблеми з адаптацією в школі та в суспільстві. Важливо, щоб діти з труднощами у навчанні отримували своєчасну діагностику та допомогу. Існує ряд методів лікування, які можуть допомогти дітям подолати свої труднощі та досягти успіху в навчанні.

- **Пазли та головоломки:** Збірка пазлів та вирішення головоломок допомагає розвивати логічне мислення, уяву та роботу з рукою. Різні рівні складності можуть бути використані в залежності від потреб дитини.

- **Малювання та розфарбовування:** Малювання картин та розфарбовування малюнків сприяють розвитку дрібної моторики та креативності. Дитина може експериментувати з різними кольорами та матеріалами.

- **Використання конструкторів та маніпулятивних іграшок:** Гра з конструкторами, такими як LEGO, або маніпулятивними іграшками сприяє розвитку дрібної моторики, логічного мислення та творчості.

- **Вишивка на картоні:** Ця вправа сприяє розвитку точності та уваги. Дитина може вишивати малюнки на картоні за допомогою ниток та голки.

- **Гра в рольові ігри:** Гра в рольові ігри стимулює уяву та соціальні навички. Дитина може втілювати різні ролі та створювати власні історії.

5. Дитина із синдромом Дауна

Діти з синдромом Дауна – це діти, які народжуються з додатковою хромосомою 21. Цей стан викликає ряд фізичних і розумових особливостей, включаючи:

- Мозкову гідроцефалію – накопичення рідини в мозку

- Знижений м'язовий тонус
- Затримку розумового розвитку
- Зменшення розміру черепа
- Особливі риси обличчя

Діти з синдромом Дауна можуть мати різні рівні інтелектуальних здібностей. Деякі діти можуть навчатися і розвиватися так само, як і їхні однолітки, тоді як інші потребують додаткової підтримки.

- **Ігри з молотком.** Б'ючи по предметах іграшковим молотком, дитина розвиває точність рухів рук, набуває стабільність корпусу і плечей. Існують різні іграшки подібного типу: музичні, конструктори, стукалки. (Вправи на координацію).

- **Пальчикова гімнастика,** яка сприяє підвищенню тактильної чутливості і розвитку необхідної рухливості і

гнучкості пальців. Дитина із задоволенням буде виконувати пальчикові вправи, повторюючи за батьками, вчителями особливо, якщо ці вправи супроводжуються віршованим текстом. (Розвиток дрібної моторики).

- **Малювання пальчиками.** Можна малювати пальчиками в спеціальних розмальовках. Дуже подобається дітям робити відбиток своєї долоні або ніжки. Ви можете разом з дитиною малювати пальчиком по розсипаній манній крупі, розлитому на підносі йогуртові або кремом для гоління. Можна, наприклад, намалювати що-небудь крейдою на дошці і попросити дитину стерти це пальчиками. (Робота з гіперчутливістю).

- **Діставати з води іграшки:** спочатку руками, сачком або ложкою, потім – вудкою. (Розвиток дрібної моторики).

- **«Чарівний мішечок»** – розвиває і активізує мову дітей. У мішечок покласти іграшки тварин. Попросити дитину витягнути з мішечка тварини. «Ой! А кого ти дістав? Кішечку. А як вона каже? Мяу. Повтори».

6. Дитина з розладами аутистичного спектру (РАС)

Дитина з розладами аутистичного спектру (РАС) – це дитина, яка має порушення нейророзвитку, які впливають на її здатність до спілкування, соціальної взаємодії та поведінки. РАС є спектром, який означає, що симптоми можуть сильно відрізнятися від дитини до дитини. РАС зустрічається у людей різного віку, раси, етнічної приналежності та соціального статусу. Точна причина РАС невідома, але вважається, що це результат взаємодії генетичних і середовищних факторів. РАС не є хворобою, це стан, який є частиною того, хто є дитиною. Діти з РАС можуть вести повноцінне і продуктивне життя з підтримкою та заохоченням.

Вправа для долоньок і пальців «Закрий – відкрий»

Опис вправи: Дорослий допомагає дитині стулити кулачок і відкрити його.

Час виконання: 30 секунд на кожную руку.

Масаж обличчя долонею

«Дощик»

Опис вправи: Делікатно постукуємо кінчиками пальців по обличчю, називаючи його частини.

«Гусачок»

Опис вправи: Легенько пощипуємо, називаючи частини обличчя.

«Кішечка»

Опис вправи: Погладжуємо частини обличчя долонею, називаючи їх.

Час виконання: Від 15 секунд до 1 хвилини. Час збільшуємо поступово.

Водіння очима за предметом

Опис вправи: Саджаємо дитину і сідаємо навпроти неї. У руці дорослого знаходиться іграшка (або інший предмет), який цікавить дитину. Просимо дитину, щоб вона водила поглядом за тою іграшкою. Іграшку рухаємо вниз, вгору, вбік по скошеній лінії, по колу, крутимо нею вісімку.

Час виконання: 30 секунд – 1 хвилина. Час збільшуємо поступово.

Показ картинок «Кольори»

Опис вправи: У будь-який зручний час посадити дитину перед собою. Показувати картки по черзі і називати колір: «червоний», «жовтий», «зелений», «синій» (без будь-яких інших пояснень, конкретно: «червоний» і т. д.).

Наступний раз показувати картку іншою стороною, де записано назву кольору (друковане слово, напр. «червоний»). Виконання вправи повторюється багаторазово.

Час виконання: Сприймання кожної картинки 3-5 секунд.

Вправа «Відкрий-закрий»

Опис вправи: Підготуйте кілька невеликих ємностей – коробочок, футлярів, баночок, які закриваються різними способами. Сховайте туди дрібні предмети і попросіть дитину дістати їх. Якщо вона не впорається з першого разу – наочно продемонструйте, як потрібно відкривати ємності.

7. Дитина з ДЦП

- **Малювання та розфарбовування:** Завдання для малювання та розфарбовування сприяють розвитку дрібної моторики. Діти можуть малювати лінії, кольорові об'єкти, або виконувати точкові завдання. Це також сприяє розвитку уяви та креативності.

- **Масова глина:** Використання масової глини допомагає розвивати силу та координацію рук. Діти можуть створювати різноманітні фігурки, об'єкти та форми за допомогою глини.

- **Збірка пазлів:** Збірка пазлів розвиває логічне мислення та допомагає покращити рухову координацію. Вибирайте пазли з відповідним рівнем складності для дитини.

- **Використання рукавичок та маніпулятивних іграшок:** Робота з рукавичками, ляльками або іграшками, які вимагають різних рухів пальцями, сприяє розвитку дрібної моторики та артикуляції.

- **Гра у конструктори:** Конструктори, такі як LEGO, допомагають дітям розвивати логічне мислення та творчість, а також поліпшують координацію рук.

8. Дитина з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю (СДУГ)

- **Вправа 1: «Смачний лід».** Дитині пропонують повільно і вдумливо розсмоктувати шматочки льоду. Це допомагає розслабити м'язи мови та покращити артикуляцію.

- **Вправа 2: «Будь-яка тварина».** Дитині пропонують вибрати будь-яку тварину і показати її, використовуючи міміку та жести. Це допомагає розвивати уяву та творчість.

- **Вправа 3: «Рибки».** Дитині пропонують розкрити долоню і розставити пальці. Потім вона по черзі згинає пальці, починаючи з великого. Це допомагає розвивати дрібну моторику та координацію.

- **Вправа 4: «Замок».** Дитині пропонують зімкнути руки в замок. Потім вона по черзі розводить і з'єднує пальці, починаючи з великого. Це допомагає розвивати дрібну моторику та координацію.

- **Вправа 5. «Ліплення».** Дитині пропонують ліпити з пластиліну, глини або іншого матеріалу. Це допомагає розвивати дрібну моторику та творчість.

9. Дитина з порушенням мовлення

- **Вправа 1. «Годинник».** Рот відкрити, висунути язик і рухати ним вліво – вправо. Слідкувати за тим, щоб язик не облизував губи.

- **Вправа 2. «Смачне варення».** Висунути широкий язик, облизати верхню губу і схвати язик. Повторити 10-15 разів.
- **Вправа 3. «Парканчик».** Усміхніться без напруження, щоб було видно верхні і нижні зуби. Утримувати в такому положенні 10-15 сек. Виконувати 10-15 разів.

- **Вправа 4. «Лопатка».** Витягнути зімкнені губи вперед. Утримувати в такому положенні 10- 15сек. Виконувати 10-15 разів.

- **Вправа 5. «Посмішка».** Утримувати губи в посмішці 10-15 сек. Намагатись не показувати зуби. Виконувати 10-15 разів.

Список використаних та рекомендованих джерел:

1. Давиденко Г. В. Особливості організації освітнього процесу для осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу. Вісник Національного авіаційного університету: зб. наук. пр. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2015. Вип. 6. С. 65-71.
2. Дегтяренко Т. М., Вавіна Л. С. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Суми: Університет. кн., 2018. 301 с.
3. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України: бібліографічний покажчик / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР; [уклад.: Ю. Щеглова, М. Маслово, Г. Мацієвська]. Запоріжжя: ФОП Мокшанов В. В., 2017. 256 с.
4. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Грудень 2020 – січень 2021. Міністерство освіти і науки України: офіц. вебсайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_yakosti_inklyuzyvnoyi_osvity_1_02_04.pdf
5. Інклюзивна освіта. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України: вебсайт. URL: http://ispukr.org.ua/?page_id=331 Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні: тренінгові модулі. Київ, 2011. 132 с.
6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
7. Софій Н. З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі: дис. ... канд. педаг. наук. Київ, 2017. 211 с.

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Звєкова Світлана, викладач
кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти,
аспірантка Ізмаїльського державного гуманітарного
університету

Одне із завдань інклюзивної освіти – створення доброзичливого та доступного середовища, що дозволяє учням отримувати знання, максимально реалізувати власні можливості у постановці та досягненні життєвих цілей. Тут «на допомогу» приходять інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ) як один із інструментів, що сприяють досягненню цих цілей.

ІКТ можуть допомогти дітям з особливими потребами у навчанні різними способами. Наприклад, вони можуть використовуватися для:

- Надання доступу до інформації та ресурсів. ІКТ можуть допомогти дітям з особливими потребами отримувати доступ до інформації та ресурсів, які їм необхідні для навчання, незалежно від їхніх фізичних або когнітивних можливостей. Наприклад, діти з порушеннями зору можуть використовувати спеціальні програмні забезпечення для читання тексту, а діти з порушеннями слуху можуть використовувати субтитри або переклади на жестову мову.

- Індивідуалізації навчання. ІКТ можуть бути використані для індивідуалізації навчання, щоб відповідати потребам кожного учня. Наприклад, вчителі можуть створювати персоналізовані навчальні плани для дітей з особливими потребами, використовуючи ІКТ.

- Покращення комунікації. ІКТ можуть допомогти дітям з особливими потребами спілкуватися з іншими людьми. Наприклад, діти з порушеннями мовлення можуть використовувати програми для спілкування за допомогою символів або відео.

ІКТ є цінним інструментом для підтримки інклюзивної освіти. Вони можуть допомогти забезпечити, щоб всі учні, незалежно від їхніх потреб, мали рівні можливості для успіху.

Комп'ютерні ігри

Комп'ютерні ігри для дошкільнят мають бути цікавими, розвивати увагу, швидкість реакцій, тренувати пам'ять. Виконання всіх ігрових завдань повинно навчити дитину аналітично мислити в нестандартних ситуаціях, класифікувати і узагальнювати поняття; розвивати дрібну моторику рук і зорово-моторну координацію. Крім того, гра повинна бути осмисленою і простий одночасно, з низьким рівнем агресії.

Головний плюс комп'ютерних ігор при підготовці до школи – розвиток у малюка посидючості та цілеспрямованості. Діти, які звертаються «на ти» з комп'ютером, відчують себе більш впевненими в сучасному житті, легше адаптуються до різних ситуацій.

Правила комп'ютерних ігор для дітей дошкільного віку:

- Гра повинна бути короткою і зрозумілою. Діти дошкільного віку мають короткий період уваги, тому гра не повинна тривати більше 20-30 хвилин. Крім того, правила гри повинні бути простими і зрозумілими, щоб дитина могла легко їх запам'ятати.

- Гра повинна бути цікавою та захоплюючою. Діти дошкільного віку люблять грати, тому гра повинна бути цікавою та захоплюючою для них. Вона повинна включати в себе яскраві картинки, приємну музику та цікаві завдання.

- Гра повинна бути адаптованою до вікових особливостей дітей. Діти дошкільного віку мають різні здібності та потреби, тому гра повинна бути адаптованою до їхніх вікових особливостей. Наприклад, діти з порушеннями зору можуть грати в ігри з голосовими підказками, а діти з порушеннями слуху можуть грати в ігри з субтитрами або перекладами на жестову мову.

Правила комп'ютерних ігор для дітей з особливими освітніми потребами:

- Гра повинна бути адаптованою до індивідуальних потреб дитини. Перед тим, як вибрати гру для дитини з особливими освітніми потребами, важливо врахувати її

індивідуальні потреби. Наприклад, дитина з порушеннями зору може грати в ігри з голосовими підказками, а дитина з порушеннями слуху може грати в ігри з субтитрами або перекладами на жестову мову.

- Гра повинна бути цікавою та захоплюючою. Діти з особливими освітніми потребами також люблять грати, тому гра повинна бути цікавою та захоплюючою для них. Вона повинна включати в себе яскраві картинки, приємну музику та цікаві завдання.

- Гра повинна бути корисною для розвитку дитини. Ігри можуть бути не тільки розвагою, але й корисним інструментом для розвитку дитини. Гра може допомогти дитині розвивати свої пізнавальні здібності, моторику, творчість тощо.

Скільки хвилин має тривати гра:

Тривалість гри залежить від віку дитини та її індивідуальних особливостей. Для дітей дошкільного віку гра не повинна тривати більше 20-30 хвилин. Для дітей з особливими освітніми потребами тривалість гри може бути коротшою, якщо дитина швидко втомлюється або має проблеми з концентрацією уваги.

Підказка для батьків:

Розвиваючі ігри для дітей варто вибирати в залежності від: віку дитини, його здібностей, улюблених занять і захоплень, темпераменту і характеру, настрою та емоційного стану в даний момент.

Специфіка розвиваючих ігор залежить від віку, на який вони розраховані. Розвиваючі ігри для дітей – важливий елемент дошкільного розвитку. З ними діти вчаться орієнтуватися в часі і просторі, розрізняти фігури і форми. Розвиваючі ігри для дітей дошкільного віку, часто працюють саме з цими дитячими вміннями та навичками. І навіть більше того: у багатьох іграх дошкільнята також вчаться читати, рахувати, розвивають логічне і творче мислення. Необхідність слідувати правилам гри розвиває у дітей дисциплінованість, а спільні ігри вчать діяти в команді.

Але, мабуть, головне, що дають розвиваючі ігри дошкільнику – це мотивація до навчання, пробудження допитливості.

Розвиваючі ігри: завантажити або онлайн?

Вам, ймовірно, варто завантажити безкоштовні розвиваючі ігри завантажити, якщо:

- у вас немає регулярного доступу в Інтернет,
- ваш комп'ютер оснащений потужним антивірусом,
- ваша дитина нечасто проводить час за комп'ютером,
- у вас є час на оновлення дитячої ігровеки (пошук нових розвиваючих ігор, їх установка, видалення вже нецікавих або що не сподобались дитині ігор).

Приклади розвивальних відео з використанням комп'ютерних технологій

Цікаві вправи для перевірки уваги та пам'яті

Розвиваючі мультики та пісні для дітей. Дошкільне виховання

*Дихальна релаксаційна вправа для дітей
ДОЛОНЬКА*

Мультик про Настуню і комп'ютер

Логопедична гра для диференціації звуків С-Ш

Збірка комп'ютерних ігор для автоматизації звука С

Комп'ютерні ігри: чи це шкідливо?

Безперечно, надмірне проведення часу за комп'ютером може викликати не тільки у дитини, а й у дорослої людини, залежність. Те саме відбувається й з іншими речами, від яких людина отримує задоволення. Уся справа в стимулах, що впливають на центр задоволення вашого мозку. Простими словами, мозок запам'ятовує, що вам сподобалося минулі кілька разів, і пропонує знову і знову відтворювати ті почуття та емоції.

На виникнення ігрової залежності впливають багато факторів, серед яких відсутність контролю з боку батьків, самодисципліни самої дитини, інших захоплень тощо. Також викликає звикання певний елемент винагороди, що властивий іграм. Про набуту залежність може свідчити безсоння і внаслідок стомлюваність дитини, надмірна тривога, збудливість.

Існує думка, що жорстокі комп'ютерні ігри спричиняють агресію в дітей. Проте дослідження техаських вчених не виявило в цьому зв'язку. Спостереження проводилося над 165 молодими людьми, які активно грали в жорстокі відеоігри. Діти, які чинили насильство над іншими в реальному житті, зазнавали так само реального насильства з боку своїх близьких. А в інших геймерів, в родинях яких усе було добре, в житті прояву насильства не спостерігалось. Це не означає, що можна давати повну свободу вибору дитині в комп'ютерних іграх, але передчасно ставити на них хрест не варто. Адже на ігровий розлад впливають інші соціальні фактори, які батьки повинні відстежувати. Ви можете грати разом із дітьми в неконкурентні та ненасильницькі ігри – це допоможе встановити порозуміння.

Чим корисні комп'ютерні ігри для розвитку дитини?

Якщо не зловживати комп'ютерними іграми, можна уникнути негативних наслідків і навіть отримати певну користь. Як відомо, правильна робота з комп'ютером розвиває дрібну моторику рук, координацію рухів, абстрактне мислення.

Згідно з дослідженням Рочестерського центру нейровізуалізації, при помірній грі в шутер людина має більшу схильність до набуття нових сенсомоторних навичок, аніж той, хто не грає взагалі. Швидкість реакції збільшується, що також відзначають багато вчених.

Наприклад, у 90-ті роки для звичайної дитини була нормальна швидкість реакції у 200 мс, зараз же, внаслідок комп'ютеризації, реакція стала швидшою – 120 мс. Як показують спостереження, дитина, яка грає в шутери для дітей, має швидшу, але не менш точну реакцію.

Ще одні спостереження демонструють, що віртуальні ігри здатні показувати позитивну динаміку у різних ситуаціях. Наприклад, гра з доповненою реальністю Pokemon GO є корисною для заохочення фізичної активності серед тих, хто не любить спорт. Для дітей, які перенесли операцію, портативна гра більше допомогла зняти передопераційну тривожність, ніж доза заспокійливого. А такі класичні головоломки як Tetris або Bejeweled зменшують депресію, стрес і навіть запобігають поганим спогадам після подій, що колись травмували.

Можна розглядати комп'ютерні ігри не тільки як розваги, а і як потенційну роботу в майбутньому. У світі дуже цінуються комп'ютерні розробники. Над однією грою працює ціла команда талановитих людей: художники, звукорежисери, сценаристи, програмісти, геймдизайнери, продюсери. Покажіть дитині комп'ютерну гру з цього боку і, можливо, це її зацікавить. А розвинути професійні навички у цій сфері допоможе репетитор із програмування.

Пропонуємо деякі ігри для розвитку Ваших дітей:

- Ігри з пріоритетом мовленнєвих завдань;
- Настільно-друковані ігри пізнавального спрямування;
- Ігри логіко-математичного спрямування;
- Ігри природничого спрямування;
- Розумні мультяшки;
- Вчимося малювати разом.
- Вашій увазі портал розвиваючих і навчаючих ігор.
- Пізнавальні ігри для дітей 3-5 років.

- Ігри для дітей 5 років.
- Розвивальні ігри онлайн для дітей 5 років.
- Ігри для дітей.

Як зробити перебування дитини за комп'ютером безпечним?

Проведення часу за комп'ютером вже давно стало звичною справою для всіх, тим більше коли йдеться про комп'ютерні ігри. Але щоб не наражати на небезпеку дітей, варто дотримуватися деяких правил. Перша частина з них стосується фізичного здоров'я:

- через кожні 20-30 хвилин відриватися від екрана та давати очам відпочити;
- не сидіти з увімкненим екраном у темряві, оскільки це дає додаткове навантаження на очі;
- дотримуватися відстані від очей до монітора (близько 50 см);
- подбайте про якість монітора, щоб уникнути негативного випромінювання на очі (екран можна перевірити у простий спосіб – flashing tests).

Друга частина про психологічний стан:

- встановіть з дитиною чіткі часові обмеження за комп'ютером;

- надавайте перевагу іграм на логіку, стратегіям, уникаючи або мінімізуючи ігри з «ефектом несподіванки» та швидкою зміною картинки.

І останнє правило більше спрямоване на поведінку батьків: не карайте дитину заборонаю користуватися комп'ютером, і не заохочуйте її можливістю більше проводити час за іграми. Обидва ці елементи виховання можуть призвести надалі до різкої реакції дитини, з якою буде складно впоратися. В багатьох випадках дитина тікає у віртуальний світ, тому що в реальному житті їй чогось не вистачає, а гра – це єдиний для неї спосіб задовольнити основні психологічні потреби. Тому найголовніший висновок – потрібно спілкуватися з дитиною, дізнаватися про її інтереси, друзів, події в школі та за необхідності пропонувати їй альтернативні способи проведення часу.

Вправи по інформаційним технологіям для дітей і батьків з ООП

ООП – це один із найважливіших принципів програмування, який дозволяє створювати складні програми з використанням узагальнених понять. ООП можна вивчати як діти, так і дорослі, і це може бути дуже цікавим і захоплюючим досвідом.

Ось кілька вправ, які ви можете спробувати разом з дітьми:

- Створіть просту гру з використанням класів. Наприклад, ви можете створити гру, в якій гравець керує персонажем, який повинен перетнути перешкоди. Кожен клас може представляти один тип об'єкта, наприклад, персонаж, перешкоду або бонус.

- Створіть програму, яка використовує наслідування. Наприклад, ви можете створити програму, яка генерує різні типи геометричних фігур. Клас базової фігури може містити загальні властивості та методи для всіх фігур, а класи похідних фігур можуть розширювати ці властивості та методи.

- Створіть програму, яка використовує поліморфізм. Наприклад, ви можете створити програму, яка використовує один інтерфейс для різних типів об'єктів. Це дозволяє програмувати незалежно від конкретних типів об'єктів, які будуть використовуватися.

- Ось кілька конкретних прикладів вправ, які ви можете спробувати:

- Створіть гру, в якій гравець керує персонажем, який повинен перетнути перешкоди. Клас персонаж може містити такі властивості, як позиція, швидкість і здоров'я. Клас перешкоди може містити такі властивості, як розмір, форма і тип.

- Створіть програму, яка генерує різні типи геометричних фігур. Клас базової фігури може містити такі властивості, як розмір, форма і колір. Класи похідних фігур можуть розширювати ці властивості та методи. Наприклад, клас квадрата може мати метод, який повертає периметр квадрата.

- Створіть програму, яка використовує один інтерфейс для різних типів об'єктів. Наприклад, ви можете створити інтерфейс для об'єктів, які можуть рухатися. Клас автомобіля може реалізувати цей інтерфейс, а клас людини також може реалізувати цей інтерфейс.

- Ці вправи допоможуть дітям зрозуміти основні принципи ООП. Вони також можуть бути дуже цікавими і захоплюючими для дітей і батьків.

Ось кілька порад щодо того, як зробити ці вправи більш цікавими для дітей:

- Використовуйте цікаві теми для програм, які ви створюєте. Наприклад, ви можете створити гру, в якій гравець керує персонажем у своїй улюбленій казці або фільмі.

- Заохочуйте дітей до творчості. Нехай вони самі вирішують, які властивості та методи вони хочуть додати до своїх класів.

- Не бійтеся робити помилки. Помилки – це частина процесу навчання.

Звичайно, ви можете адаптувати ці вправи відповідно до вікових та інтересів дітей.

Ігри з планшетами можуть бути чудовим способом для дітей з ООП навчатися, розвиватися та розважатися. Ось кілька конкретних прикладів ігор, які можуть бути корисними для дітей з ООП:

- Ігри, які розвивають моторні навички. Ігри, які вимагають від дітей маніпулювати предметами на екрані, можуть допомогти їм розвинути дрібну моторику, зорово-моторну координацію та увагу. Наприклад, гра «Angry Birds» вимагає від гравців стріляти камінчиками, щоб збити свиней.

- Ігри, які розвивають когнітивні навички. Ігри, які вимагають від дітей думати та вирішувати проблеми, можуть допомогти їм розвинути когнітивні навички, такі як пам'ять, увагу та логіка. Наприклад, гра «Candy Crush Saga» вимагає від гравців поєднувати три однакові цукерки, щоб очистити дошку.

- Ігри, які розвивають мовні навички. Ігри, які вимагають від дітей читати, писати та розмовляти, можуть допомогти їм розвинути мовні навички. Наприклад, гра «Simon Says» вимагає від гравців слухати інструкції та слідувати їм.

- Ігри, які розвивають соціальні навички. Ігри, які дозволяють дітям взаємодіяти з іншими людьми, можуть допомогти їм розвинути соціальні навички, такі як спілкування та співпраця. Наприклад, гра «Minecraft» дозволяє гравцям будувати світи разом.

При виборі ігор для дітей з ООП важливо враховувати їхні індивідуальні потреби та інтереси. Ось кілька порад:

- Почніть з простих ігор і поступово переходьте до складніших.
- Будьте готові до того, що дитина може потребувати додаткової допомоги та підтримки.
- Не забувайте робити перерви, щоб дитина не втомилася.

Якщо ви не впевнені, яка гра буде найкращою для вашої дитини, поговоріть з її терапевтом або вчителем. Вони можуть допомогти вам підібрати гру, яка буде корисною та цікавою для вашої дитини.

Правила безпеки в Інтернеті для дітей

- Нікому без дозволу батьків не давати особисту інформацію: домашню адресу, номер домашнього телефону, робочу адресу батьків, їхній номер телефону, назву й адресу школи.
- Якщо знайдете якусь інформацію, що турбує вас, негайно сповістіть про це батьків.
- Ніколи не погоджуватися на зустріч з людиною, з якою ви познайомилися в Інтернеті. Якщо все ж таки це необхідно, то спочатку потрібно спитати дозволу батьків, а зустріч повинна відбутися в громадському місці й у присутності батьків.
- Не посилати свої фотографії чи іншу інформацію без дозволу батьків.
- Не відповідати на невиховані і грубі листи. Якщо одержите такі листи не з вашої вини, то сповістіть про це батьків, нехай вони зв'яжуться з компанією, що надає послуги Інтернет.
- Розробити з батьками правила користування Інтернетом. Особливо домовитися з ними про прийнятний час роботи в Інтернеті і сайти, до яких ви збираєтесь заходити.
- Не заходити на аморальні сайти і не порушувати без згоди батьків ці правила.
- Не давати нікому крім батьків свої паролі, навіть найближчим друзям.

- Не робити протизаконних вчинків і речей в Інтернеті.
- Не шкодити і не заважати іншим користувачам.

Шість правил розумного користувача Інтернету:

- Я буду поводитись в Інтернеті чемно і не ображати інших.
- Я буду залишати негарні веб-сайти.
- Я буду зберігати свій пароль в таємниці.
- Я буду розповідати своїм батькам про проблеми й користуватися їхньою підтримкою.
- Я буду шукати цікаві веб-сайти й ділитися посиланнями зі своїми друзями.
- Я знаю, що можна бути легко обманутим і не буду повідомляти реальні імена, адреси й номери телефонів.

Комп'ютерні ігри – мегарозвага XXI століття

Комп'ютерні ігри вже давно перетворилися зі звичайного підліткового захоплення на повноцінний масовий спорт. Частенько їх фантастичні світи захоплюють настільки, що зовсім втрачаєш відчуття часу.

Давай дізнаємось трохи більше про улюблений вид відпочинку XXI століття.

Список кращих розвиваючих комп'ютерних ігор для дітей

«Замість того, аби сидіти в комп'ютері, краще б справою зайнявся» – класична фраза батьків до своїх дітей. Після добірки нижче вам доведеться прибрати з ужитку цю фразу, адже дитина зможе не тільки грати, а й розвиватися. Це не ті ігри, сенс яких – гнатися за уявними досягненнями, отримувати високі ранги або накопичувати віртуальні та марні гроші. Перед вами список ігор, спрямованих на розвиток різних навичок дитини (у тому числі творчих).

Вивчення англійської мови. Якщо ви колись грали в ігри, могли помітити, наскільки швидко та просто інформація звідти відкладається у вашій голові. Це могли бути мелодії, репліки, алгоритми дій тощо. З огляду на це, комп'ютерні ігри можна використовувати як доповнення до вивчення іноземної мови. Сучасні ігри побудовані на

цікавих діалогах і мають сюжет, тому під час гри дитина може поповнювати словниковий запас і запам'ятовувати певні граматичні конструкції. Головне – одразу встановлювати гру іноземною мовою. Можна навіть вести свій словник. Для більш ґрунтовного вивчення іноземних мов варто користуватись послугами репетиторів, яких можна знайти через пошук на платформі **BUKI**. Можна виділити такі ігри:

- **British Council.** Ці флеш-ігри представлені британською мовною школою, всі вони прості та зрозумілі. Доступно 12 ігор, можна грати як на сайті онлайн, так і завантажити для ПК. Розраховані в середньому на дітей віком до 7 років.

- **To the Moon.** Ця гра була випущена ще 10 років тому, проте вона отримує захоплені відгуки гравців навіть сьогодні. Картинка тут піксельна, але пригодницький сюжет грає головну роль. Гра підійде для новачків та середнього рівня, оскільки тут дуже багато текстових складових.

- **Sherlock Holmes: Crimes and Punishments.** Класичний детектив, головне завдання якого – це розкриття злочинів. Більшість гри побудована саме на діалогах, а для розслідувань потрібно буде читати багато текстових доказів.

- Розвиток логіки – **World of Goo.** Відома гра на логічне та тактичне мислення підійде гравцям будь-якого віку. У ній потрібно вибудовувати різноманітні конструкції, щоб виконати завдання. Гра не відрізняється особливою графікою, проте картинка приємна для очей, а на фоні завжди грає спокійна музика.

- Розвиток музикального слуху – **Crypt of the NecroDancer.** Механіка гри така: грає певна музика, та всі дії гравцеві потрібно робити з нею в такт. При переході на наступні рівні музика стає все жвавішою, відповідно і думати потрібно швидше. Паралельно розвивається швидкість мислення та реакції.

- Розвиток танцювальних здібностей – **Just dance**. Для цієї гри знадобиться вебкамера. На екрані професійні танцюристи показують рухи, а гравцеві потрібно їх максимально точно повторити. Вся хореографія поставлена на світових музичних хітах. Можна грати як одному, так і компанією до 4 людей.

CHILDSPLAY

Childsplay – 14 ігор для раннього розвитку малюків. Ігри для навчання користування мишею і клавіатурою, тренування пам'яті, основ лічби і читання. Пакман, пазли, пінг-понг, більярд. Вони можуть бути використані на уроках з теми «Робота з розвивальними програмами» та під час опанування теми «Основні складові комп'ютера. Початкові навички роботи з комп'ютером.

GCOMPRIS – ПАКЕТ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

GCompris являє собою пакет навчальних програм для дітей від 2 до 10 років, що складається з різних вправ та ігор освітнього характеру. Нижче перераховані категорії вправ GCompris та приклади вправ:

- основи комп'ютерної грамотності: використання клавіатури і миші; падаючі букви;
- арифметика: основи рахунку; таблиця множення; додавання і віднімання;
- основи фізики: електрику; круговорот води; підводний човен;
- географія: розмісти країни на карті;

	• гри: шахи, розвиток пам'яті; з'єднати чотири точки; sudoku; • читання: практика читання; • багато іншого: як читати години та хвилини; пазли; малювання, створення мультиків ...
<u>OMNITUX – ПАКЕТ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ</u>	За допомогою Omnitux можна зробити яскравими та ефективними багато уроків з різних навчальних предметів: читання, писання, математики, природознавства тощо. Пазли, аналітичні завдання і лічилки можна застосувати не тільки на уроках «Робота з розвивальними програмами», а й під час опанування інших тем, проведення уроків повторення, узагальнення і систематизація навчального матеріалу. Види діяльності: • асоціації, • оформлення елементів на карті або схемі, • підрахунок діяльності, головоломки ...
TUXMATH	TuxMath – це безкоштовна гра-аркада, мета якої навчити дітей арифметики. Гра TuxMath приємно оформлена, добре озвучена і має декілька рівнів складності. Найлегший рівень – ознайомлення з цифрами і арифметичними знаками. Найскладніший – розв'язування рівнянь, включаючи від'ємні числа. Починаючи з азів математики, дитина поступово вчиться додавати і віднімати, множити і ділити числа.

	TuxMath дозволить дитині грати як одиночний тип гри, так і мережний, так само є варіант гри з друзями, що дозволить влаштувати змагання на локальному комп'ютері між учасниками. Натиснувши в головному меню на кнопку допомоги, можна отримати прискорений курс навчання правил і тонкощів гри, знову ж таки в демонстраційній ігровій манері.
TUXMATHSCRABBLE	TuxMathScrabble – математична версія класичної словесної гри. Є чотири рівні кваліфікації для практики. У гру можна грати одному або удвох. Завдання виконуються перетяганням частин мозаїки. Неприпустимі приклади відкидаються назад у лоток користувача. Нещодавно було додано декілька нових опцій: можливість переставляти оперативні мозаїки програваача, створення безперервних мозаїк, прозорість мозаїки, що конфігурується, можливість використовувати фонове зображення.
<u>ДИТЯЧА КОЛЕКЦІЯ. МІЙ КОМП'ЮТЕР</u>	Епоха бурхливого розвитку комп'ютерних технологій відкриває багато неймовірних, просто фантастичних перспектив, а також несе безліч небезпек. Тому не лише Вашій дитині, а й Вам потрібно оволодіти комп'ютерною грамотою. Зокрема навчитися користуватися електронною

	скринькою та різноманітними програмами, знаходити потрібну інформацію в Інтернеті та багато іншого. Програма "Мій комп'ютер" буде цікава дітям молодшого шкільного віку та всім іншим, хто хоче стати впевненим та обізнаним користувачем ПК.
<u>КОМП'ЮТЕРНА АЗБУКА</u>	Програма «Комп'ютерна азбука» (1 кл.) Розрахована на вивчення основ комп'ютерної грамотності та оволодіння дітьми на початковому рівні певною логікою роботи з комп'ютером в поєднанні з ознайомленням з навколишнім світом і місцем людини в ньому. В процесі роботи діти знайомляться з можливостями використання обчислювальної техніки в науці, техніці, освіті, охороні здоров'я, побуті та повсякденному житті; набувають знання, уміння і навички володіння курсом інформатики і користуванням комп'ютера; формують елементи планетарного мислення і необхідність дбайливого ставлення до навколишнього світу.

Список використаних та рекомендованих джерел:

1. Гета А. В. Заїка В. М., Коваленко В, В. та ін. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник / за заг. ред. Ю. Г. Носенко. – Полтава : ПУЕТ, 2018.
2. Кибирева Т. Г. Комп'ютерні технології в логопедичній роботі з молодшими школярами // Логопед. 2021. № 10. С. 66-70.

3. Корекційно-розвивальні програми для дітей з особливими освітніми потребами. URL: http://ispukr.org.ua/?page_id=2422#.XVHNeMzbIU
4. Лаврент'єва І. Комп'ютерно-ігровий комплекс у ДНЗ. // ДВ, № 1, 2019
5. Одиноква Н. А. Деякі особливості використання комп'ютерних розвиваючих ігор з дошкільнятами, що мають обмежені зорові можливості // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 20. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. Наукових праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. № 20. С. 181-185.
6. Правила використання комп'ютерних програм у навчальних закладах, зареєстр. в Міністерстві юстиції України 17 січня 2005 р за № 44/10324
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-УКРАЇНА», 2014
8. https://buki.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=pc&utm_campaign=SER_BUKI_UA_Brand&utm_content=&utm_term=buki&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAkeSsBhDUARIsAK3tiec_WK2gpJhHD8gSaVCi0uOCHPkstoJg5MlKUm9xAwCN0Fd79tVvBg0aApDmEALw_wcB

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Центр комплексної реабілітації дітей з особливими потребами створений у 2023 році в рамках проєкту «Реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: організація реабілітаційного центру при педагогічному факультеті Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеська область, Україна)», який виконується Благодійним фондом «Агенція розвитку та інвестицій південного регіону» у партнерстві з ChildFund Deutschland (Німеччина) за фінансової підтримки BadenWürttemberg Stiftung у рамках програми фінансування Perspektive Donau. Партнером проєкту в Україні є Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

Головними напрямками роботи центру є індивідуальні та групові корекційні заняття з логопедом; заняття з фізичної реабілітації, лікувальної фізичної культури та масажу; психоло-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами. Методичний кабінет центру займається впровадженням інновацій у галузі інклюзії, розробкою онлайн та офлайн програм навчання для вчителів інклюзивних класів та спеціалізованих шкіл; батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами; студентів-волонтерів, які працюють з дітьми.

Індивідуальні та групові корекційні заняття з логопедом передбачають, що батьки дитини з особливими освітніми потребами мають можливість отримати консультацію, спрямовану на профілактику мовленнєвих порушень, а саме:

- отримати уявлення про мовленнєве порушення дитини, його наслідки та шляхи подолання. Скласти з логопедом корекційний план подолання наявних у дитини порушень мовлення.
- попередити появу дефектів звуковимови;
- дізнатись, як працювати з дитиною в залежності від особливостей її мовленнєвого порушення;
- підготувати дитину до навчання в школі, сформувавши навички читання та письма;
- розвинути у дитини інтелектуальні навички, а також психічні процеси: мислення, пам'ять, увагу;

- попередити появу у дитини порушень читання (дислексія) та письма (дисграфія);
- розвинути у дитини інтелектуальні навички, а також психічні процеси: мислення, пам'ять, увагу.

Логопед допоможе батькам: зрозуміти етапи та специфіку розвитку мовлення дитини; навчитись відрізняти правильну вимову звуків від дефектної; розібратись, чому дитині важко вимовляти ті чи інші звуки; навчитись оцінювати якість власного мовлення.

Лікувальна фізична культура є обов'язковою умовою відновлювальної терапії та тригером рухових функцій дитячого організму. В комплексі послуг центру – заняття на спеціальному реабілітаційному та спортивному обладнанні, фізіотерапевтичні, акупунктурні техніки з використанням масажу. Фахівці центру здійснюють моніторинг антропометричного та фізичного розвитку дітей, визначають індивідуальні рухові можливості та надають консультаційну допомогу батькам, орієнтуючи їх до самостійної, індивідуальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Орієнтація батьків на регулярність виконання фізичних вправ, дотримання оптимальності у фізичному навантаженні надає можливість досягти позитивних зрушень, що є метою та завданням нашого Центру. Розроблені і запропоновані комплекси фізичних вправ орієнтовані для занять з дітьми різних нозологій та потреб. Комплекси лікувальної фізкультури спрямовані не тільки на реабілітаційні дії щодо дітей, а й на формування у дітей та їх батьків мотивації та прагнення до фізичної культури. Рухова активність – запорука не тільки фізичного здоров'я, а й успішної соціалізації дітей, насиченого, щасливого та сповненого подіями життєвого шляху! Такі заняття в повній мірі забезпечують необхідний руховий режим дітей з особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в Центрі комплексної реабілітації дітей – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і

навичок, успішній адаптації. Головною метою психодіагностики є психологічне обстеження пізнавальної та особистісної сфери дитини для виявлення структури дефекту, встановлення збережених компонентів психічної діяльності, на які можна розраховувати в роботі з дитиною. Основними напрямками роботи практичного психолога, який здійснює супровід родини, що виховує дитину з особливими освітніми потребами є наступні напрями роботи:

- психологічна діагностика;
- психологічна корекція;
- психологічне консультування;
- психологічна реабілітація;
- психологічна підтримка.

Наші контакти: м. Ізмаїл, вул. Репіна, 12/1.

Навчальне видання

**В. П. СТОЙКОВА, Н. В. КІЧУК, Т. М. ЛЕСІНА, А. В. КІЧУК,
Д. Г. ІВАНОВА, В. К. ЗВЄКОВА, А. С. ШЕВЧУК, О. А. БУХНІЄВА,
І. В. САРАЄВА, Ю. І. СИЧ, С. М. ЗВЄКОВА**

ТЕРИТОРІЯ ІНКЛЮЗІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

***Методичний посібник для батьків,
педагогічних працівників та фахівців
соціально-психологічної сфери супроводу дітей
дошкільного та молодшого шкільного віку
в інклюзивному середовищі***

Матеріали подано в авторській редакції.

Підписано до друку 16.08.2023.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк.
Тираж 300 прим.

Віддруковано в ТОВ «Колаж-принт»
40000, м. Суми, вул. Кузнечна, 4
e-mail: info@kollage.com.ua
тел.: +38 050 424 93 83